

Roger Navarro Serrat

**La rereguarda de la Guerra Civil a la Baronia d'Escornalbou
(1936-1939)**

TREBALL DE FI DE GRAU

dirigit per la Dra. Montserrat Duch Plana

Grau d'Història

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI

Tarragona

2021

Agraïments

A la Dra. Montserrat Duch Plana, tutora del treball, pel seu acompanyament, suport i guia durant l'elaboració d'aquest projecte, així com també pel seu mestratge al llarg del grau.

A la meva família, pel seu recolzament indispensable durant tot aquest temps.

I a la Mar, pel seu suport incondicional en tot moment.

Sense vosaltres aquest treball no hauria estat possible.

Índex

Introducció	5
Objecte d'estudi	5
Motivacions personals	5
Hipòtesi	6
Metodologia	6
Estructura	6
Ortografia	7
1. Situació geogràfica	8
2. Els anys previs al conflicte	9
2.1. Abans de la República	9
2.2. L'arribada de la República	11
2.3. Conflicte religiós	12
2.4. Conflicte obrer	16
2.5. Disputes, mítings i actes polítics en el període republicà	18
3. Dinàmica electoral	22
3.1. Període 1917-1923	22
3.2. Període 1931-1936	26
4. Associacions	36
4.1. Associacions religioses	36
4.2. Associacions polítiques	40
4.2.1 Associacions d'esquerres i/o republicanes	40
4.2.1.1. Associacions i centres republicans	40
4.2.1.2. Centres d'Esquerra Republicana	40
4.2.1.3. Centres Catalanistes	41
4.2.2. Associacions i centres dretans	41
4.3. Associacions Agràries	42
4.4. Associacions obreres	43
4.5. Socors mutus i germandats	45
4.6. Altres	46
4.7. Resum	47
5. Els Fets d'Octubre	49
6. L'estiu revolucionari	55
6.1. La resposta institucional al cop i l'organització de la revolució	56
6.2. La resposta material al cop	67
6.3. Assassinats	77
6.4. Persecució religiosa	94

6.5. Incautacions i col·lectivitzacions	98
7. La reestructuració d'octubre	111
8. Estabilització de la revolució: 1937-1938	120
8.1. Empresonaments	120
8.2. Bombardejos	121
8.3. Canvis Polítics	121
8.4. Reivindicacions laborals	125
8.5. L'estada de les Brigades Internacionals	126
9. El final d'una era: ocupació i repressió franquista	129
9.1. L'ocupació franquista	129
9.2. La repressió franquista	132
9.3. Deportats als camps nazis	136
10. Conclusions	137
11. Socialització del treball	140
Arxiu	142
Premsa	142
Bibliografia	143
Recursos web	146
Annex	148

Introducció

Objecte d'estudi

Aquest estudi va destinat a recercar i analitzar els fets que es van produir als set municipis de la Baronia d'Escornalbou durant la Guerra Civil espanyola, centrant-se sobretot en els aspectes polítics i socials que esdevingueren durant els dos anys i mig en que durà el conflicte, i fent especial menció als actes revolucionaris i repressius que es produïren, sobretot durant la segona meitat de 1936. Ara bé, hom no pot estudiar ni comprendre el que va succeir a la rereguarda de la guerra civil sense abans haver realitzat una contextualització del que fou la situació política, social i econòmica dels anys anteriors a l'inici del conflicte, sobretot envers el període de la II República Espanyola, però també amb una mirada a l'etapa de la dictadura de Primo de Rivera; motiu pel qual una part del treball ha estat destinada als anys previs a l'esclat de la guerra.

Motivacions personals

Les causes que em dugueren a realitzar aquest estudi foren diverses, tot i que la de més pes fou el fet de que no hi hagués cap estudi previ en profunditat sobre l'època de la República, de la Guerra Civil, i de tot el que en derivà a la meva població natal i de residència habitual, Riudecanyes. En definitiva, la inexistència d'una font d'informació rigorosa sobre aquesta temàtica en aquest àmbit geogràfic concret, em provocava tot un reguitzell de qüestions que necessitava resoldre. A més, les ferides que comportà la guerra en tots els seus aspectes, tot i que cada vegada menys, encara avui segueixen vives entre la societat, cosa que ha causat innumerables versions dels fets, mites i quasi bé llegendes, cosa que m'acabà de propiciar la decisió per a realitzar aquest estudi i així intentar poder-ne saber la veritat.

Però centralitzar la recerca en un sol municipi no era prou adient, esdevindria un estudi de poca extensió i en limitaria la comparació, així doncs, recuperant aquell antic nexa d'unió medieval, vaig decidir orientar la recerca als límits geogràfics de la Baronia d'Escornalbou, emmarcant així l'estudi en els seus set municipis: l'Argentera, Duesaigües, Colldejou, Pradell de la Teixeta, Riudecanyes, la Torre de Fontaubella i Vilanova d'Escornalbou. A més, així es pot contribuir, des d'una humil posició, a la unió entre les gents d'aquests diversos pobles, que encara a dia d'avui perdura ni que sigui menys intensament i de forma únicament social.

Hipòtesi

Així doncs, algunes de les qüestions que se'm presentaren acabaren en forma d'hipòtesis abans d'iniciar el treball. La revolució va arribar als municipis de la Baronia d'Escornalbou? S'hi produïren incautacions i col·lectivititzacions? Hi hagué una repressió sagnant entre els veïns del municipi? I envers l'església? En el cas de que aquestes qüestions sigui afirmatives, per què s'arribà fins a aquest punt? Com es va estructurar el poder polític a escala municipal durant la guerra? Així doncs, aquestes foren algunes de les preguntes que em vaig formular abans d'emprendre la tasca de recerca.

Metodologia

Aquesta tasca de recerca ha estat basada en quatre fonts d'informació ben diferenciades:

1. Els arxius, on he realitzat el buidat de les actes municipals de les diferents ajuntaments, el buidatge de cadascun dels expedients de la Causa General franquista referents en cada poble, així com també la recerca d'altra documentació relacionada amb diversos aspectes del treball, com ara processos electorals, associacions, correspondència, etc.
2. La premsa històrica, mitjançant els cercadors de diferents hemeroteques he pogut consultar la premsa de les dècades dels anys vint i trenta del segle XX, per així poder obtenir informació sobre els successos més rellevants envers els municipis a analitzar.
3. La bibliografia, que m'ha proporcionat el coneixement necessari per tal d'abordar les diferents qüestions i fets històrics que s'analitzen i que influeixen en el treball, de la mateixa manera com també m'ha facilitat informació específica de cada població en tots els aspectes necessaris.
4. Informació oral, sent aquesta la més minsa de tot el treball, ja que per motius de l'actual situació pandèmica, així com també per manca de temps, ha quedat relegada a tan sols una entrevista.

Estructura

Amb aquestes quatre fonts d'informació he pogut elaborar el cos del treball, que consta del que es podrien considerar tres grans apartats. Primerament, dues parts introductòries, una de contextualització geogràfica i l'altre referent a la situació política i social dels anys previs a l'esclat de la Guerra Civil, fent especial referència als

processos electorals, a l'associacionisme i als Fets d'Octubre de 1934. El segon gran bloc, es comprès pel que seria el gran gruix del treball i on s'hi exposa la informació referent a la rereguarda de la guerra, des de l'inici del conflicte i l'esclat de la revolució fins a l'ocupació franquista dels municipis de la Baronia i una petita referència a la conseqüent repressió. Finalment al darrer bloc hi trobem les conclusions.

Ortografia

Cal mencionar també, un apunt en base a l'ortografia del treball:

1. Els noms de totes les persones que s'exposen al treball s'han escrit en català, a excepció d'alts càrrecs polítics i personatges rellevants, mentre que els cognoms s'han escrit de la mateixa forma en que s'han trobat a la font primària.
2. A voltes es trobaran diferenciacions entre Llaveria, Llaberia, Llevaria, Llebaria, s'ha volgut respectar la forma en que s'ha localitzat a la documentació, encara que al llarg del treball es trobi escrit en formes diferents.
3. S'ha emprat el mot «incautació» per fer referència a confiscació, considerant l'explicitat d'aquest i el seu ús estès a la documentació de l'època. Encara que no sigui reconegut per l'Institut d'Estudis Catalans, sí que ho és per l'Acadèmia Valenciana de la Llengua.
4. Sovint s'ha escurçat la toponímia de tres dels set municipis de la Baronia d'Escornalbou: Pradell de la Teixeta, mencionat Pradell; la Torre de Fontaubella, per la Torre; i Vilanova d'Escornalbou, per Vilanova.

1. Situació geogràfica

Abans d'entrar pròpiament en la matèria del treball, és adient concretar una petita contextualització geogràfica per tal de situar els set pobles que són objecte d'anàlisi.

Aquests, doncs, són els set municipis que resten avui en dia del que fou l'antiga Baronia d'Escornalbou, una jurisdicció senyorial que englobava el propi Castell d'Escornalbou i 11 pobles del voltant, instaurada a partir de la presa del territori de la muntanya d'Escornalbou –que fins al moment estava en mans sarraïnes– per part del Senyor de Siurana, Albert de Castellvell, el dia 8 de maig de 1162.¹ A partir d'aquest moment, Alfons I feu entrega de la contrada a Joan de Sant Boi, per a que exercís un procés de repoblació i bastís un convent dalt de la muntanya dedicat a Sant Miquel, amb obediència a l'església de Tarragona. L'església fou consagrada l'any 1240, quan la repoblació de la zona ja havia donat els seus resultats, arribant a comprendre els 11 nuclis següents: l'Argentera, l'Arbocet, Colldejou, Duesaigües, Pradell, Rifà de Peu, Riudecanyes, la Torre de Fontaubella, la Torre de Rafolí, Fontaubella i Vilanova.² La Baronia d'Escornalbou es va mantenir fins l'any 1811, quan es van suprimir les senyories jurisdiccionals.³

Durant el primer terç del segle XX, i avui en dia, es mantenen en peu i habitats els pobles de l'Argentera, l'Arbocet, Colldejou, Duesaigües, Pradell, Riudecanyes, la Torre de Fontaubella i Vilanova, els quals seran els analitzats en aquest estudi. Cal mencionar però, que l'Arbocet, encara habitat a dia d'avui, actualment pertany a Vilanova d'Escornalbou, motiu pel qual no es comptabilitza en la llista dels set pobles a estudiar. Dels set municipis, cinc es troben a la comarca del Baix Camp, l'Argentera, Colldejou, Duesaigües, Riudecanyes i Vilanova, i els dos restants al Priorat, Pradell i la Torre de Fontaubella. Tot i això, els set pobles, durant els anys trenta formaven part del partit judicial de Falset.

Els municipis de la Baronia d'Escornalbou es troben ubicats a la meitat sud-oest del Baix Camp, mentre que a la zona sud-est pel que fa a la vessant prioratina. L'activitat econòmica primordial als set municipis durant el primer terç de segle fou l'agricultura, especialment de secà, on l'avellana i la vinya es situaven com a conreu majoritari; tot i

¹ Anguera Nolla, Pere. (1989). *Història dels pobles del Baix Camp*. Reus: Edicions del Reus Diari., pp. 249-253.

² *Ibid.*, p. 250.

³ Brocà Tella, Salvador. (1986). *Riudecanyes i la Baronia d'Escornalbou*. Riudecanyes: Fundació Loaiza-Vidiella., pp. 26-27.

que la vinya des de l'arribada de la fil·loxera patia una regressió important.⁴ Tot i això, en alguns municipis durant la primera meitat del segle XX hi hagué indústria, com ara la del carbó a Colldejou, de guix a Pradell i a Colldejou, o les pedreres de granit a Riudecanyes, i en menor mesura a Vilanova. La població a les primeres dècades del segle XX va anar disminuint als pobles de la Baronia, i dins dels llinars en que es troben els pobles petits, era força desigual entre els set pobles, podent establir una diferenciació en tres categories: Riudecanyes, el municipi amb més població i ben diferenciat de la resta; Pradell i Vilanova, constituint la mida poblacional mitjana, vora els cinc-cents; i per últim l'Argentera, Duesaigües i la Torre de Fontaubella, que comptaven amb la població més baixa.

MUNICIPI	1910	1920	1930	1940
L'ARGENTERA	240	247	242	221
COLLDEJOU	419	358	315	292
DUESAIGÜES	403	360	387	363
PRADELL DE LA TEIXETA	712	669	590	497
RIUDECANYES	1012	948	907	875
LA TORRE DE FONTAUBELLA	203	198	156	156
VILANOVA D'ESCORNALBOU	645	696	626	577

Font: Instituto Nacional de Estadística. Poblaciones de hecho desde 1900 hasta 1991. Cifras oficiales de los Censos respectivos.

2. Els anys previs al conflicte

Per poder-nos fer una idea de quin era el context polític i social en el moment del pronunciament militar del 18 de juliol de 1936, cal veure durant els anys anteriors quins foren els afers, les tensions, en definitiva, els moments més rellevants des del punt de vista polític i social al conjunt de la Baronia d'Escornalbou. Per a fer-ho, sobretot emprarem la premsa del moment, però també actes municipals i bibliografia en menor mesura.

2.1. Abans de la República

En les votacions del cap provincial de Unión Patriótica de Tarragona que es celebraren el dia 29 de desembre de 1925, hi votaren els representants dels pobles de la província de Tarragona on hi havia un comitè local del partit. D'aquesta manera, sabem de

⁴ Anguera Nolla, Pere. (1989). *Història dels pobles del Baix Camp*. Reus: Edicions del Reus Diari.; Brocà Tella, Salvador. (1986). *Riudecanyes i la Baronia d'Escornalbou*. Riudecanyes: Fundació Loaiza-Vidiella.

l'existència dels següents a la Baronia d'Escornalbou: a l'Argentera, liderat per Tomàs Llaveria; a Duesaigües, per Joan Aragonès; a Riudecanyes amb Antoni Miralles; a la Torre de Fontaubella amb Pere Escoda Sabaté; i a Vilanova, on ho liderava Eusebi Anguera.⁵

El diumenge 11 de desembre de 1927, el polític llibertari Àngel Samblancat va impartir una conferència al local de la Unió Republicana de Riudecanyes, en motiu del repartiment de premis als alumnes de l'escola que portava la mateixa entitat.⁶

El dia 16 de desembre de 1928, es celebraren eleccions per a cap local de les Juntes Assessores d'Unión Patriótica de la província de Tarragona. Trobem territorials d'Unión Patriótica a Colldejou, liderada per Francesc Escoda; a Duesaigües, per Josep Aragonés; a Pradell, per Joan Rosell; a Riudecanyes, per Antoni Miralles; i a Vilanova, que era liderada per Jaume Sabaté.⁷

Un dels primers conflictes polítics d'aquesta època del qual en tenim constància, fou a les acaballes de la dictadura de Primo de Rivera, just quan aquest fou cessat i substituït pel general Berenguer. Segons el que s'exposa al Diari de Tarragona a mitjans de març de 1930, Riudecanyes havia estat un poble amb una llarga tradició republicana, «en els darrers vint anys de vigència del sufragi universal, l'Ajuntament de Riudecanyes no ha tingut un sol regidor monàrquic».⁸ Però aquesta tradició es va veure entroncada amb l'arribada de la Dictadura de Primo de Rivera, quan els càrrecs del consistori els ocuparen persones afines al directori militar. Segons s'explica a la crònica exposada al diari, a primers de 1930 s'hagué de tornar a constituir l'ajuntament, i els partidaris de la dictadura volgueren mantenir-se en el càrrec. La pugna però, va arribar el dissabte 15 de març de 1930, quan el jutge municipal havia de designar l'alcalde. Va ser llavors quan els veïns de la vila es van congregar a l'ajuntament, on demanaren la dimissió de l'alcalde i dels regidors, que finalment procediren a fer-ho.⁹ Ho trobem també representat al llibre d'actes municipals:

«los suscritos en vista de las voces y peticiones del pueblo, presentaron la dimisión [...]. Preguntando nuevamente para calmar los ánimos del pueblo quienes desean que presenten la dimisión y contestando que dimiten Juan Nolla Rovira, Antonio Miralles

⁵ *Patria*. 31 de desembre de 1925, pp. 1-2.

⁶ *La Campana de Gràcia*. 17 de desembre de 1927, p. 2.

⁷ *Patria*. 22 de desembre de 1928, p. 2.

⁸ *Diario de Tarragona*. 18 de març de 1930, p. 1.

⁹ *Ibid.*, p. 2.

Garriga, Gabriel Bielsa Ruy y Pedro Mestre Nolla, están conformes y dimiten los que describen, por la presente y firman».¹⁰

Tot i això, set dies després, per ordre del governador civil es tornaren a restituir els quatre regidors i l'alcalde que havien dimitit.¹¹ Per tant, veiem una clara mobilització popular per acabar amb l'ajuntament dels qui governaren durant la dictadura, cosa que ens indica una certa consciència política dels habitants del municipi.

2.2. L'arribada de la República

Amb la proclamació de la República, a la majoria d'ajuntaments de la Baronia es van produir canvis, alguns fruit dels propis sufragis del dia 12, d'altres degut a la instauració del nou règim republicà. A Duesaigües, a la matinada del 15 d'abril es va presentar a l'ajuntament la Junta Revolucionària Republicana que va demanar la dimissió de l'alcalde, passant així el poder del consistori en mans de la junta. Aquesta ràpidament va designar com a alcalde a Cosme Nolla Nolla, qui immediatament dictà l'ordre de desarmar al sometent del municipi, i confiscar-los-hi les armes i els carnets, per ser «lo primero que procedia en seguridad del pueblo».¹² A Riudecanyes també hi trobem mostres de preocupació amb el sometent local, el dia 22 de novembre de 1933 l'alcalde, Francesc Casadó, envià una carta al president de la Generalitat, Francesc Macià, on a més d'oferir-li forces per a defensar la república, «me veig en el deure de fer-li ofrena de les nostres humils forces [...] per a fer front al perill que podria correr [sic] la nostra República, aixis [sic] com la nostra Autonomía [sic]»;¹³ també l'informava de les reticències davant del sometent i li demanava instruccions per a crear un escamot que li pogués fer front:

«donat que ací tenim constituït un somatent [sic] que si algo [sic] es capaç de fer per a la República i l'Autonomía [sic], no pot ésser altre que posar-s'hi en contra, se ens ha suggerit la idea de organitzar un grup d'escamots; però, com sigui que no tenim instruccions per a la dita organització i consegüent funcionament, vuldria [sic] que

¹⁰ Arxiu Comarcal del Baix Camp. Ajuntament de Riudecanyes. Llibre d'Actes Municipals 1927-1930. ACBC280-15-T1-1723., pp. 87-88.

¹¹ *Ibid.*, pp. 93-94.

¹² Arxiu de Fons no ingressats de l'Arxiu Comarcal del Baix Camp. Ajuntament de Duesaigües. Actes del ple de l'Ajuntament 1928-1931. ACBC282-19-T1-420., p. 98.

¹³ Arxiu Comarcal del Baix Camp. Ajuntament de Riudecanyes. Correspondència 1877-1987. ACBC280-15-T1-518.

Vostra Honorable ens fes la mercé [sic], si ho té a má [sic], d'interessar-se per tal que ens siguin facilitades per a poder procedit tot seguit».¹⁴

L'ajuntament de Riudecanyes va rebre contestació per part del secretari de les JEREC, on li donava instruccions per a crear una entitat d'aquesta organització, i instava a l'ajuntament a presentar-se al seu proper congrés. Tot i això, no tenim constància de cap nucli de les Joventuts d'Esquerra Republicana-Estat Català al municipi de Riudecanyes.

De la proclamació de la República a la Torre de Fontaubella en tenim una crònica que en feu un veí d'aquest municipi al periòdic «Priorat». Aquest, relatava que la notícia començà a córrer pels carrers al migdia del dia 15 d'abril, i que al vespre quan els pagesos arribaren del tros es concentraren cridant proclames a favor de la República i de Catalunya, acordant fer festa l'endemà. Així el dia 16, el Comitè Republicà proclamà la República des del balcó de l'ajuntament, i es feu una manifestació que acabà amb vermut, ball i parlaments a la Societat Cooperativa Obrera d'Agricultors (la Moral).¹⁵

A Pradell de la Teixeta el dia 15 d'abril de 1931 es reuniren de matinada els membres de l'ajuntament, on l'alcalde informà que s'havia declarat la República, i que s'havia de crear una Junta revolucionària «en vista de que en esta població no exista la constitución de ninguna entidad republicana, así como tampoco ningún comité».¹⁶ D'aquesta manera es creà la junta revolucionària republicana per «acatar, cumplir, hacer cumplir y colaborar en las ordenes del Estado de la República».¹⁷ Acte seguit es convidà a un seguit de veïns per tal d'incorporar-s'hi, «todos de reconocida honradez y de ideas antidinásticas».¹⁸ Finalment s'acordà publicar quan arribés l'albada, el band pel qual es declarava davant dels veïns la constitució de la república.

2.3. Conflicte religiós

L'arribada de la República comportà l'inici d'una reforma religiosa que tenia com a punt principal la separació Estat-Església, per tant, es volia aconseguir la laïcització de tot allò que no correspongués al culte privat. Això comportà tot un seguit de mesures laïcitzants que van provocar certs conflictes entre els que les promovien i els que les entomaven com a atacs a la religió, els sectors catòlics de la societat.

¹⁴ *Ibíd.*

¹⁵ *Priorat*. 3 de maig de 1931, p. 13.

¹⁶ Arxiu Comarcal del Priorat. Ajuntament de Pradell de la Teixeta. Llibre d'Actes Municipals 1929-1931., p. 16.

¹⁷ *Ibíd.*

¹⁸ *Ibíd.*, p. 17.

D'aquesta forma es va suspendre el culte a la via pública en determinades ocasions i en alguns municipis. El dia 4 de juny de 1931 al ple de l'Ajuntament de Riudecanyes s'expressa que el consistori havia comunicat al mossèn de la vila que suspengués la processó que s'havia de celebrar aquest mateix dia, en motiu de la festa de Corpus. Segons consta en acta, el mossèn «contestó satisfactoriamente accediendo a lo interesado».¹⁹ El dia 24 de setembre de 1931, en motiu de la festa major de Duesaigües, l'ajuntament d'aquest municipi va acordar «proceder a prohibir todos los actos religiosos que con motivo de dichas fiestas deban tener su celebración en la vía pública».²⁰

Un altre fet laïcitzador fou la municipalització dels cementiris i la retirada de la simbologia catòlica que hi havia en aquests. El dia 24 de gener de 1932 l'ajuntament de Duesaigües va acordar substituir la creu del cementiri que hi havia a la porta d'entrada a aquest «por una inscripción que diga Cementerio Municipal».²¹ El dia 31 de gener de 1932 el mossèn de la Torre de Fontaubella va entregar les claus del cementiri a l'ajuntament, així passà aquest equipament a ser administrat a càrrec del consistori. A partir d'aquest moment el cementiri passà a denominar-se Cementiri Municipal.²² A Pradell el dia 26 de febrer de 1932 l'ajuntament acordà treure del cementiri «els signes religiosos que en cartacter [sic] general figuren en el mateix i que s'hi posi un rotul [sic] que digui "Cementiri Municipal"».²³ El dia 11 de novembre de 1935 al ple de l'Ajuntament de Riudecanyes un regidor feu constar que des de feia uns dies algú havia col·locat una creu sobre la façana del cementiri municipal sense l'autorització del consistori. Tots els presents menys Ricard Nolla Gili, regidor i membre del Grup Cultural Eura, votaren a favor de treure-la.²⁴

La nova societat laica que es va establir amb l'adveniment de la República comportà també certes conductes de clara connotació anticlerical. Les més esteses arreu podrien ser les sàtires anticlericals que es feien per Carnaval, que si bé tenien ja una tradició

¹⁹ Arxiu Comarcal del Baix Camp. Ajuntament de Riudecanyes. Llibre d'Actes Municipals 1931-1932. ACBC280-15-T1-1722., p. 31.

²⁰ Arxiu de Fons no ingressats de l'Arxiu Comarcal del Baix Camp. Ajuntament de Duesaigües. Llibre d'Actes Municipals 1931-1933. ACBC282-19-T1-447., pp. 39-40.

²¹ *Ibíd.*, p. 69.

²² Arxiu Comarcal del Priorat. Ajuntament de la Torre de Fontaubella. Llibre d'Actes del ple 1931-1932. ACPR320-30-T2-1460., pp. 49-50.

²³ Arxiu Comarcal del Priorat. Ajuntament de Pradell de la Teixeta. Llibre d'Actes Municipals 1931-1933.

²⁴ Arxiu Comarcal del Baix Camp. Ajuntament de Riudecanyes. Llibre d'Actes Municipals 1933-1936. ACBC280-15-T1-1726., p. 100-101.

estesa, durant la República es varen intensificar. Exemple d'això el trobem a Duesaigües, on Josep Maria Aragonès ens diu que durant els anys de la Segona República, tots els actes de carnaval responien a una sàtira anticlerical.²⁵

En altres casos, s'anà més enllà i fins i tot trobem que a Colldejou, una part de la població es va mofar d'una parella de nuvis que s'hagueren de casar pel civil. El dia 28 de desembre de 1932 a Colldejou es casà una parella jove de conviccions religioses. Com que el casament per l'església estava prohibit, ho van haver de fer pel civil. Segons es relata al setmanari «l'Avançada», al coincidir aquest acte amb el dia dels sants innocents, «va fer-se'ls-hi una esquellotada de pare i senyor meu», cosa que es feia als vidus que es tornaven a casar. Pel que sembla la burla no acabà aquí, a més van fer «al carrer per on havien de passar, una foguerada per veurer-los-hi [sic] la cara».²⁶ Tota aquesta riota als dos nuvis, pel que s'observa a la crònica, fou perquè aquests haguessin desitjat casar-se per l'església i no pel civil, així es demostra: «Veurem [sic] si això servirà d'escarment als que creuen que és un pecat el no anar a l'església; del contrari, segurament es repetirà la gresca que, la veritat, resulta bonica».²⁷

Un altre cas de discussió religiosa el trobem a l'estiu de 1933, quan hi hagué una forta tensió al poble de Riudecanyes degut a un conflicte entre l'ajuntament de la vila, el vicari, la seva germana i els fejecistes del Grup Cultural Eura. El dia 20 de juliol l'ajuntament de Riudecanyes va rebre una carta d'uns quants veïns del municipi on es queixaven del mossèn de la parròquia, Francisco Vila Roig, ja que aquest exercia de mestre al mateix poble:

«teniendo en que, con motivo de dedicarse a la enseñanza primaria a pesar de haberle invitado y requerido atentamente para que parara, todavía continua practicando ilegalmente dicha profesión, tanto dicho señor como su hermana poniendo, por dicho motivo, en evidencia a las autoridades locales».²⁸

Un mes abans, el dia 4 de juny de 1933 el Consell Local de Primera Ensenyança de Riudecanyes envià una carta a la germana del rector, Carme Vila Roig, on se li

²⁵ Aragonès Mestre, Josep M^a. (2003). *Notes etnogràfiques sobre Duesaigües: festes i diades de religiositat popular*. Biblioteca digital de Carrutxa. Recuperat a: <https://www.carrutxa.cat/biblioteca/index.php?cerca=duesaig%DCEs&arxiu=fitxa&origen=document&id=36>

²⁶ *Avançada*. 7 de gener de 1933, p. 3.

²⁷ *Ibíd.*

²⁸ Arxiu Comarcal del Baix Camp. Ajuntament de Riudecanyes. Llibre d'Actes Municipals 1932-1933. ACBC280-15-T1-1727., pp. 94-95.

informava de que no tenia autorització per dedicar-se a l'educació en grup, sinó que només ho podia fer de forma individual. La carta acabava amb l'avís de notificar-ho a les autoritats competents si aquesta continuava exercint d'aquesta forma.²⁹ Per aquest motiu, l'ajuntament acordà demanar al governador civil de la província, el trasllat del vicari de la parròquia, ja que s'havia produït un gran enrenou a la vila degut al seu exercici com a mestre quan ho tenia prohibit: «la única solución para apaciguar los ánimos exaltados de parte de los vecinos y volver la paz que antes al pueblo existía será que el mencionado señor fuese trasladado rápidamente de esta localidad».³⁰ Tot i això, el governador va prometre que ho gestionaria, però que ell no tenia potestat per traslladar eclesiàstics.³¹

En comptes d'arreglar-se, la problemàtica va seguir. El dia 4 de setembre el governador de la província de Tarragona aixecava la clausura del local del Grup Cultural Eura, fent-ho constar per carta a l'ajuntament.³² El Grup Cultural Eura s'havia traslladat durant el febrer de 1933 a una nova ubicació, un solar propietat de Salvador Brocà ubicat a la partida «El Colomer», on hi havien de construir el nou local.³³ El que és estrany, és que segons consta a les actes municipals, durant l'estiu de 1933 l'ajuntament va donar diversos permisos al grup fejecista per a realitzar obres al nou local, en canvi no s'hi menciona en cap moment el tancament d'aquest, per tant, no sabem quan es va dictar la clausura del local. Tot i això, el consistori no tardà en donar resposta, i el dia 9 del mateix mes informà al governador civil del «disgust en que s'ha vist la resolució».³⁴ A la mateixa carta, a més de lamentar-se per la decisió presa, l'alcalde demanà explicacions, ja que segons s'argumenta «les causes que motivaren l'avalot de un molt important nombre de veïns en contra del Vicari de la Parroquia [sic] d'aquesta vila, encara no han desaparegut».³⁵ Així doncs observem com un grup de veïns protestaren en contra del vicari del poble, així com l'alcalde en va demanar el seu trasllat. Pel que es pot llegir a la carta, després d'aixecar la clausura del local, la tensió va ressorgir:

²⁹ *Ibíd.*, p. 121.

³⁰ *Ibíd.*, pp. 94-95.

³¹ *Ibíd.*, p. 97.

³² Arxiu Històric de Tarragona. Govern Civil de Tarragona. Expedients d'associacions. Grup Cultural "Eura". 1932-1934. AHT330-50-T2-179., p. 12.

³³ Arxiu Comarcal del Baix Camp. Ajuntament de Riudecanyes. Llibre d'Actes Municipals 1932-1933. ACBC280-15-T1-1727., p. 115.

³⁴ *Ibíd.*, p. 16.

³⁵ *Ibíd.*

«tan tost circulá [sic] la noticia de que s'havia aixecat la clausura de l'esmentat local, el jovent doná [sic] novament mostres d'indignació que s'adoptat [sic] tal resolució deixant que el Sr. Vicari pugui continuar en aquesta localitat per a reemprendrer [sic] les seves tasques començades per a contrarestar forces de la Societat Republicana».³⁶

Finalment, l'alcalde acomiada la carta demanant una altre vegada el trasllat del vicari, ja que segons argumenta en cas contrari seguirà la conflictivitat:

«ja que altrament no s'acabaran els escandols [sic], i amb possibilitats de que la meua Autoritat es vegi postergada, com ja en altres ocasions [sic] i en els últims temps de l'enderrocada monarquia, va succeir, en la qual van haver-hi d'intervenir Agents de l'autoritat Governativa de la provincia [sic], i força de la Benemérita».³⁷

El governador va respondre a l'ajuntament argumentant que aixecà la clausura del local degut a que el propietari del local va manifestar «el desig d'anar a habitar-lo junt amb la seva família, tota vegada que la Societat "Centre de Lectura" (es refereix al Grup Cultural Eura) estava [sic] d'acord amb sortir-ne».³⁸ Per tant doncs, sembla que aquest local podria correspondre a l'antiga seu social del Grup Cultural Eura, i no pas a la nova que estava en construcció i que no fou inaugurada fins el dia 4 de març de 1934.³⁹ Així doncs, observem una tensió al voltant de l'església, on hi trobem un veïnat i un ajuntament que es mogueren per acabar amb la intervenció del capellà del poble en l'ensenyament.

2.4. Conflicte obrer

Però tot i les alegries de les classes populars davant de la instauració del nou règim, ben aviat arribaren els primers entrebancs. Així trobem un triple conflicte obrer a la Baronia d'Escornalbou, propiciat pels treballadors de les mines de Riudecanyes i Vilanova, i els obrers que treballaven a la construcció de la carretera de Colldejou, els quals demanaven millors condicions de feina. Pel que se'n pot extreure de la premsa, a principis de juliol de 1931, els obrers que treballaven en la construcció de la carretera de Colldejou s'estaven organitzant per anar a la vaga, però l'alcalde de Colldejou el dia 12 va aconseguir que aquesta no es dugués a terme. El dia 20 de juliol els obrers presentaren a l'empresari unes bases de treball que demanaven millores en el jornal,

³⁶ *Ibíd.*

³⁷ *Ibíd.*, p. 17.

³⁸ *Ibíd.*, p. 15.

³⁹ *La Cruz*. 1 d'abril de 1934, p. 4.

però aquest ni les va llegir i menyspreant-los les va llençar a terra: «ni siquiera se ha dignado a leerlas, tirándolas al suelo».⁴⁰ Aquest fet va provocar que 65 treballadors es declarassin en vaga, mentre que la resposta de l'empresari fou acomiadar-los, sent el numero de 98 obrers despatxats.⁴¹ Per posar-hi remei, el governador civil va convocar una reunió amb les dues parts, així el dia 29 de juliol els obrers posaren fi a la vaga havent aconseguit la jornada de vuit hores i un petit augment del preu del jornal.⁴²

Tot i veure's el conflicte solucionat, l'any següent es tornà a reiniciar. Al juny de 1932 es declararen en vaga 60 treballadors de la carretera de Colldejou degut a que no foren respectades les bases de treball que havien aprovat després de la vaga de l'any anterior. Per la premsa observem com el dia 8 de juny, una part d'aquests tornaren a la feina,⁴³ però no fou fins al dia 25 quan es va solucionar el conflicte havent promès els empresaris respectar les bases de treball.⁴⁴

A Riudecanyes i a Vilanova d'Escornalbou també hi hagueren mobilitzacions obreres per part dels picapedrers que treballaven a les pedreres de granit dels dos municipis. Segons informa el diari Tarragona Federal, els picapedrers de Riudecanyes es declararen en vaga el dia 15 de juliol de 1931, ja que els patrons no havien acceptat les bases de treball que els obrers havien presentat: «abolició del treball a preu fet, implantació de la jornada de vuit hores i que siguin posats els jornals a 12 pessetes».⁴⁵ Segons consta, el dia 29 de juliol la vaga seguia en peu, motiu pel qual el dia 30 hi hagué una trobada entre la companyia explotadora de les pedreres i el governador civil.⁴⁶ Sembla ser que aquesta reunió va aconseguir que l'empresa aprovés les bases que havien presentat els treballadors, on s'hi citen també picapedrers de Vilanova d'Escornalbou.⁴⁷ Observem però com el dia 3 d'agost esclatà novament la disputa i els picapedrers tornaren a la vaga.⁴⁸ Per acabar amb aquesta situació de conflicte, es va acordar una reunió entre la companyia explotadora, els obrers i el governador civil, i tot i que «les discussions per arribar a un acord foren llargues i laborioses pel complicat

⁴⁰ *Tarragona Federal*. 22 de juliol de 1931, p. 8.

⁴¹ *Ibíd.* 21 de juliol de 1931, p. 2.

⁴² *Ibíd.* 30 de juliol de 1931, p. 2.

⁴³ *La Veu de Tarragona*. 8 de juny de 1932, p. 3.

⁴⁴ *Diari de Tarragona*. 26 de juny de 1932, p. 4.; *La Veu de Tarragona*. 26 de juny de 1932, p. 5.

⁴⁵ *Tarragona Federal*. 16 de juliol de 1931, p. 2.

⁴⁶ *Tarragona Federal*. 29 de juliol de 1931, p. 3.

⁴⁷ *Diario de Tarragona*. 31 de juliol de 1931, p. 3.

⁴⁸ *Tarragona Federal*. 4 d'agost de 1931, p. 9.

que era el conflicte debatut», finalment s'arribà a un acord i l'empresa va satisfer les demandes dels obrers.⁴⁹

Així doncs observem una certa conflictivitat laboral en els tres municipis citats, així com una mobilització obrera davant de les dures condicions de treball, on no es va témer a anar a la vaga tot i les conseqüències que aquesta podia comportar, com ja s'ha vist.

El dissabte 27 de febrer de 1932 es donà la notícia de que per ordre governativa es va clausurar la Cooperativa Obrera de Colldejou.⁵⁰ No s'hi exposen els motius.

El dilluns 11 de maig de 1936 es declararen en vaga els obrers que treballaven a les obres del pantà de Riudecanyes, tot i que no en tenim més informació.⁵¹

2.5. Disputes, mítings i actes polítics en el període republicà

El diumenge 24 de gener de 1931 fou convidat al poble de Colldejou el candidat de la Unió Ciutadana a la província de Tarragona, Joaquim Bau Nolla.⁵²

El dilluns 1 de juny de 1931 es va celebrar l'assemblea del Partit Republicà Democràtic Federal de les comarques tarragonines, on hi assistiren representacions del Centre Republicà de Colldejou, de la Unió Republicana de Riudecanyes i de la Joventut d'Unió Republicana de Vilanova d'Escornalbou.⁵³

El diumenge 14 de juny de 1931 es celebrà a Riudecanyes un míting de la candidatura d'Esquerra Republicana a les eleccions generals que es celebraven el 28 del mateix mes. L'acte fou celebrat al local de la Unió Republicana i comptà amb els parlaments dels candidats Ramon Nogués i Josep Berenguer.⁵⁴

El dissabte 10 d'octubre de 1931 el diari portaveu d'Esquerra Republicana a les comarques tarragonines, va publicar el llistat d'entitats del Baix Camp adherides a al partit republicà, on hi trobem l'Esquerra Republicana de l'Argentera i el Comitè Republicà Societat Pradellense de Pradell.⁵⁵

⁴⁹ *Ibíd.* 9 d'agost de 1931, p. 2.; *Diario de Tarragona*. 11 d'agost de 1931, p. 4.

⁵⁰ *Foment*. 27 de febrero de 1932, p. 4.

⁵¹ *La Humanitat*. 12 de maig de 1936, p. 3.

⁵² *La Voz de la Provincia*. 23 de gener de 1931, p. 3.

⁵³ *Tarragona Federal*. 3 de juny de 1931, p. 3-4.

⁵⁴ *Foment*. 16 de juny de 1931, p. 8.

⁵⁵ *Ibíd.* 10 d'octubre de 1931, p. 5.

El diumenge 9 d'octubre de 1932 es va celebrar l'Assemblea de la Federació d'Esquerra Republicana de Catalunya a les comarques tarragonines, on hi assistiren una representació de Colldejou, Duesaigües i Pradell; mentre que l'Argentera hi consta com a poble adherit.⁵⁶

A Duesaigües a finals d'octubre de 1932 es va produir una disputa entre els membres de la que es denomina Societat Cooperativa Republicana (es suposa que es refereix a la Benèfica), i l'anomenat «cacic tradicional del poble», ja que l'entitat volia construir una sala de ball al costat del local i el cacic volia fer valdre uns drets sobre un tros de terreny que l'entitat volia destinar a aquesta construcció. Pel que podem veure, al final l'anomenat cacic no se'n va sortir amb la seva: «No pogué reeixir en llurs propòsits degut a que, havent rebutjat tota conciliació amistosa, passà l'assumpte als Tribunals i aquests fallaren en contra les pretensions caciquils».⁵⁷ Per tant, observem disputes obertes entre veïns del municipi, ja que sembla que no acabaren aquí: «No obstant, el senyor Patró continua fent de les seves, com si la República, que és règim d'igualtat i democràcia, no hagués arrelat en aquest poble de Dosaigües [sic]».⁵⁸

El diumenge 6 de novembre de 1932 en el marc de la campanya electoral per les eleccions al Parlament de Catalunya es produïren dos actes polítics a la Baronia d'Escornalbou. A Riudecanyes es comptà amb la presència de Marcel·lí Domingo, qui va omplir la Societat d'Unió Republicana de gom a gom.⁵⁹ Al mateix temps, al local de la Joventut d'Unió Republicana de Vilanova d'Escornalbou es celebrà un acte amb la presència de Macià Mallol, Pere Lloret, Ramon Nogués i Estanislau Salvador.⁶⁰

El 18 de febrer de 1933 es recull a l'Avançada la crònica de l'assemblea de la comarcal d'Esquerra Republicana a l'Alt i Baix Priorat. En aquesta hi assistiren representacions de l'Argentera, de Colldejou, de Pradell, de la Torre i de Vilanova; i s'hi acordà, entre d'altres coses «crear grups anticlericals a tots els pobles, organitzar les Joventuts de Solidaritat Republicana per acudir als pobles que convingui en defensa de les normes lliberals i progressives [sic]».⁶¹

⁵⁶ *Ibíd.* 11 d'octubre de 1932, p. 5.

⁵⁷ *Ibíd.* 12 de novembre de 1932.

⁵⁸ *Ibíd.*

⁵⁹ Tarragona Federal. 12 de novembre de 1932, p. 2.

⁶⁰ *Ibíd.*

⁶¹ *Avançada.* 18 de febrer de 1933.

Diumenge 11 de juny de 1933 es va celebrar la reunió de delegats de la comarca del Baix Camp d'Esquerra Republicana, on hi van assistir representants de l'Argentera, Duesaigües, Pradell de la Teixeta, la Torre de Fontaubella i Vilanova d'Escornalbou.⁶²

El dijous 15 de juny de 1933 la vila de Riudecanyes va rebre la visita del president de la Generalitat, Francesc Macià, per tal d'observar les obres del pantà que llavors s'estava construint.⁶³

Els ajuntaments de l'Argentera, Duesaigües Riudecanyes i Vilanova d'Escornalbou enviaren representació a l'enterrament del president de la Generalitat Francesc Macià, que es celebrà el dia 27 de desembre de 1933.⁶⁴

El diumenge 4 de març de 1934 es va realitzar a Riudecanyes la benedicció del nou local del «Grup Eura», nucli local de la Federació de Joves Cristians de Catalunya. Es va comptar amb la presència de diversos sacerdots i dirigents, així com de Fèlix Millet Maristany, president dels fejecistes.⁶⁵

El diumenge 15 d'abril de 1934 es celebrà un important acte polític del Partit Radical Socialista Català al pantà de Riudecanyes, organitzat pel Centre Republicà Democràtic Federal de Tarragona.⁶⁶ A l'acte hi assistiren Marcel·lí Domingo, Ramon Nogués i d'altres polítics, inclòs l'alcalde de Riudecanyes, Josep Guasch. La trobada aplegà tres mil persones i hi consta que els que s'hi quedaren fins a la tarda «foren obsequiats pels socis de la Societat Unió Republicana».⁶⁷

Per l'1 de maig de 1934 es va celebrar un gran acte d'Esquerra Republicana a Falset, que comptà amb la presència i parlaments del Conseller de Cultura de la Generalitat, Ventura Gassol, Jaume Aiguader, Daniel Mangrané i altres polítics. Hi assistiren representants dels Centres d'Esquerra Republicana de Duesaigües i de Colldejou, el Comitè Republicà Federal de Pradell, la Juventut d'Unió Republicana de Riudecanyes i el Centre Republicà Català de Vilanova.⁶⁸

El diumenge 12 d'agost de 1934 es celebrà al Castell d'Escornalbou el primer aplec de la Federació de Joves Cristians a la diòcesi de Tarragona, on el Grup Cultural Eura de

⁶² *Foment*. 13 de juny de 1933, p. 1.

⁶³ *La Humanitat*. 16 de juny de 1933, p. 10.

⁶⁴ *Ibid.* 28 de desembre de 1933, p. 6.; *L'Opinió*. 28 de desembre de 1933, p. 3.

⁶⁵ *La Cruz*. 1 de març de 1934.

⁶⁶ *Diari de Tarragona*. 17 d'abril de 1934, p. 2.

⁶⁷ *Ibid.*

⁶⁸ *La Humanitat*. 4 de maig de 1934, p. 12.

Riudecanyes i el grup fejecista de Montbrió en foren els amfitrions.⁶⁹ L'acte comptà amb més de cinc-centes persones, i amb la presència de Felix Millet Maristany i de diversos dirigents fejecistes. L'ajuntament de Riudecanyes, feu constar en acta el seu disgust ja que el Comissionari d'Ordre Públic de la província va aprovar la sol·licitud de l'aplec fejecista sense notificar-ho a l'ajuntament, ja que «tractant-se d'un acte que, per la seva naturalesa, més aviat fa preveure que podrà produir-se alguna alteració d'ordre públic».⁷⁰

El diumenge 26 d'agost de 1934 es va celebrar a l'Argentera un «míting d'afirmació nacionalista».⁷¹ Hi intervingueren Josep Maria Xammar, un militant de les Joventuts d'Estat Català de Barcelona, entre d'altres.

El diumenge 30 de setembre es celebrà una gran manifestació a Reus convocada per Esquerra Republicana, Unió de Rabassaires i Estat Català, que comptà amb la presència de polítics de primera línia com ara Casanoves, Dencàs, Gassol, Aiguader, Miquel Badia... i que aplegà més de 2.500 persones.⁷² Hi assistiren una representació dels Centres d'Esquerra Republicana de l'Argentera, Vilanova d'Escornalbou, de la Torre de Fontaubella, i una del Centre Republicà Federal de Pradell.⁷³

Diumenge 23 de juny de 1935 es va celebrar el primer Aplec Fejecista del Priorat a Falset, que va comptar amb missa, ballada de sardanes, una reunió de dirigents i finalment un míting. Hi assistiren els mossens de l'Argentera, Duesaigües i Pradell, acompanyats de joves dels respectius pobles.⁷⁴

El dia 13 o 14 de gener de 1936 es celebrà un acte de propaganda del Front d'Esquerres a Riudecanyes,⁷⁵ tot i que no s'hi menciona la ubicació es pot suposar que fou celebrat a la Societat de la Joventut d'Unió Republicana.

El diumenge 19 de gener de 1936 es un acte de campanya electoral d'Esquerra Republicana a Reus, on hi assistiren les representacions dels Centres d'Esquerra Republicana de l'Argentera, de Colldejou, de Duesaigües i el de la Torre de

⁶⁹ *La Cruz*. 19 d'agost de 1934, p. 5.

⁷⁰ Arxiu Comarcal del Baix Camp. Ajuntament de Riudecanyes. Llibre d'Actes Municipals 1933-1936. ACBC280-15-T1-1726., p. 53.

⁷¹ *La Humanitat*. 28 d'agost de 1934, p. 2.

⁷² *Foment*. 2 d'octubre de 1934, p. 1.; Duch Plana, Montserrat. (1994). *República, reforma i crisi: el Camp de Tarragona (1931-1936)*. Edicions El Médol., p. 104.

⁷³ *Foment*. 4 d'octubre de 1934, p. 1.

⁷⁴ *La Cruz*. 26 de juny de 1935.

⁷⁵ *Diari de Tarragona*. 15 de febrer de 1936, p. 2.

Fontaubella.⁷⁶ Hi intervingueren Jaume Miravittles, Antoni Rovira i Virgili, Carles Pi i Sunyer, entre d'altres.

Pel que es pot observar doncs, durant els anys de la República abans de l'esclat de la guerra, la mobilització política fou important a la Baronia d'Escornalbou. És cert però, que en alguns municipis hi hagué més activitat que en altres, cosa que es pot atribuir a diverses raons, tot i que les de més pes podrien ser les diferències en quant a població, ja que no és el mateix les 907 persones de Riudecanyes a les ? de l'Argentera; i tot i que això hi influeixi, penso que fou més important el fet de que en alguns municipis hi hagués una certa indústria mentre que d'altres eren únicament agrícoles, així com en alguns municipis hi hagués una societat o un centre republicà/d'esquerres amb una gran activitat, mentre que en altres esdevenien més passius. Tot i aquestes consideracions, en conjunt es pot entreveure com la situació política i social abans de que esclatés el conflicte ja era ben punyent.

3. Dinàmica electoral

Una bona manera d'analitzar i comprendre com era la societat dels pobles de la Baronia d'Escornalbou durant els anys previs a l'esclat de la guerra civil i de la revolució d'estiu, és fixant-nos amb els resultats dels processos electorals. Per a fer-ho, ens basarem sobretot en els comicis que es realitzaren des de la proclamació de la II República fins a les darreres a l'abril de 1936, ja que de les eleccions d'anys anteriors no es conserva gaire informació en tots i cadascun dels pobles. Tot i això sí que podem tractar dades d'algunes eleccions a les Corts anteriors a la dictadura de Primo de Rivera. Amb aquestes dades i amb les dels cinc anys de República ja en podrem treure una visió prou completa de les afinitats polítiques que hi havia just abans de que esclatés el conflicte.

3.1. Període 1917-1923

Les primeres dades a comentar són el resultat de les eleccions parcials per a diputats a les corts espanyoles que es celebraren el 4 de març de 1917. Al districte de Tarragona-Reus-Falset s'hi presentaren dues persones, corresponent a dos corrents ben diferenciats. Per una banda el tortosí Josep Nicolau Sabater, representant liberal i

⁷⁶ *Foment*. 21 de gener de 1936, p. 4.

monàrquic, que al mateix temps exercia el càrrec de director general de comerç;⁷⁷ i per l'altra, el reusenc Antoni Estivill Llorach, representant republicà designat pel partit radical autonomista d'acord amb el federal.⁷⁸ Als pobles de la Baronia d'Escornalbou, la suma de resultats foren més favorables a Estivill, com al conjunt de la circumscripció.⁷⁹ A Riudecanyes i a Pradell de la Teixeta el candidat republicà va obtenir una àmplia victòria, amb el 72% i 65% dels vots respectivament; mentre que a Vilanova guanyà només per un vot de diferència. A l'Argentera i a Duesaigües la victòria se la va endur el candidat liberal-monàrquic, tot i que amb poca diferència de vots respecte al republicà; i a la Torre de Fontaubella es produí un empat de vots. Pel que fa a Colldejou, no disposem de dades.

ELECCIONS PARCIALES PER A DIPUTATS A CORTS DEL 4 DE MARÇ DE 1917		
MUNICIPI	JOSEP NICOLAU	ANTONI ESTIVILL
L'ARGENTERA	33	22
COLLDEJOU		
DUESAIGÜES	37	34
PRADELL DE LA TEIXETA	53	97
RIUDECANYES	53	137
TORRE DE FONTAUBELLA	16	16
VILANOVA D'ESCORNALBOU	75	76
VOTS EN TOTAL	267	382

Font: *Foment*. 6 de març de 1917, p. 2. Elaboració pròpia.

El 19 de desembre de 1920 es celebraren eleccions per a elegir els diputats de les Corts. A la circumscripció de Tarragona-Reus-Falset es votaven quatre candidats: l'aristòcrata Luís de Morenés Garcia-Alessón, representant dels conservadors; el liberal i monàrquic Josep Nicolau; l'únic candidat republicà, Julià Nougués, pel Partit Federalista; i Antoni Albalfull Vidal, representant la Lliga Regionalista.⁸⁰ El candidat republicà federalista guanyà de forma aclaparadora a Duesaigües, a Riudecanyes i a Vilanova d'Escornalbou. Per altra banda, el candidat de la Lliga Regionalista va obtenir la victòria a l'Argentera i a Pradell de la Teixeta. De Colldejou i de la Torre de Fontaubella no en tenim dades.

⁷⁷ *Las Circunstancias*. 3 de març de 1917, p. 2.

⁷⁸ *El Luchador*. 28 de febrer de 1917, p. 3.

⁷⁹ *Foment*. 6 de març de 1917, p. 2.

⁸⁰ *Tarragona*. 21 de desembre de 1920, p. 1.; Molins López-Rodó, Joaquín M. (1985). *Elecciones y partidos políticos en la provincia de Tarragona (1890-1936)*. (Vol. 1). Tarragona: Publicacions de la Diputació de Tarragona., pp. 184-185.

ELECCIONS DIPUTATS A CORTS DIUMENGE 19 DE DESEMBRE DE 1920				
MUNICIPI	MORENES - CONSERVADOR	NICOLAU - LIBERAL	NOUGUÉS - REP. FEDERAL	ALBAFULL - LLIGA
L'ARGENTERA	4	20	50	74
COLLDEJOU				
DUESAIGÜES	19	19	39	18
PRADELL DE LA TEIXETA	19	49	58	65
RIUDECANYES	42	57	160	26
TORRE DE FONTAUBELLA				
VILANOVA D'ESCORNALBOU	83	83	146	74
VOTS EN TOTAL	167	228	453	257

Font: *Tarragona*. 21 de desembre de 1920, p. 1. Elaboració pròpia.

El 19 d'abril de 1923 es tornaren a realitzar eleccions a les Corts espanyoles, les darreres eleccions legislatives que es celebraren al període de la Restauració, i que anaren marcats per la profunda crisi que patia el sistema.⁸¹ A la circumscripció electoral de Tarragona-Reus-Falset s'hi presentaren tres candidatures: representant a la Lliga Regionalista hi trobem al banquer Eduard Recasens Mercadé; pel Partit Republicà Democràtic Federal, l'advocat reusenc Julià Nougués Subirà; i representant del camp dinàstic amb la fracció liberal de García Prieto, Josep Nicolau Sabater.⁸² Els resultats foren força ajustats als pobles de la Baronia d'Escornalbou, excepte a l'Argentera i a Riudecanyes; on al primer la Lliga Regionalista aconseguí el 50% dels vots i al segon els republicans federalistes aconseguiren el 59% dels sufragis. A Duesaigües la victòria fou per la Lliga Regionalista, amb només cinc vots més que els republicans. També ho fou a la Torre de Fontaubella, on la Lliga s'imposà per quatre vots de diferència. A Pradell de la Teixeta la victòria fou per la candidatura dinàstica, amb vint vots de diferència respecte als republicans. Finalment a Vilanova d'Escornalbou es va produir un triple empat amb 109 vots per a cada candidatura. De Colldejou, tampoc tenim dades respecte a aquests comicis. Si fem una mirada general, el Partit Republicà Democràtic Federal fou el partit que va recaptar més vots i la Lliga el que menys. Tot i això els regionalistes guanyaren en tres dels set municipis.

⁸¹ Molins López-Rodó, Joaquín M. (1985). *Elecciones y partidos políticos en la provincia de Tarragona (1890-1936)*. (Vol. 1). Tarragona: Publicacions de la Diputació de Tarragona., p. 205.

⁸² *Priorat*. 6 de maig de 1923, p. 7.; Molins López-Rodó, Joaquín M. (1985). *Elecciones y partidos políticos en la provincia de Tarragona (1890-1936)*. (Vol. 1). Tarragona: Publicacions de la Diputació de Tarragona., pp. 206-207.

ELECCIONS DIPUTATS A CORTS DEL 29 D'ABRIL DE 1923			
MUNICIPI	LLIGA REGIONALISTA	P. REPUBLICÀ DEMOCRÀTIC FEDERAL	PARTIT LIBERAL
L'ARGENTERA	70	25	45
COLLDEJOU			
DUESAIGÜES	42	37	23
PRADELL DE LA TEIXETA	100	140	160
RIUDECANYES	55	161	58
TORRE DE FONTAUBELLA	10	6	6
VILANOVA D'ESCORNALBOU	109	109	109
VOTS EN TOTAL	386	478	401

Font: *Priorat*. 6 de maig de 1923, p. 7. Elaboració pròpia.

Tan sols en una mica més d'un mes, el 10 de juny de 1923, es tornaren a celebrar eleccions, en aquest cas referent als diputats provincials. Els pobles de la Baronia d'Escornalbou aquesta vegada votaven al districte de Falset-Gandesa, on el vot s'havia d'escollir entre sis candidats.⁸³ Els resultats tornaren a estar igualats entre les diferents candidatures, no n'hi hagué cap que destaqués clarament per sobre de la resta i es produïren empats en més d'un municipi. A Colldejou i a Vilanova d'Escornalbou, el liberal Josep Compte Juncosa fou el més votat; a Duesaigües i a Riudecanyes la victòria fou pel republicà Joan Solanes Mestres; i a la Torre de Fontaubella en sortí victoriós el republicà-federal Julià Nougués Subirà.⁸⁴ A l'Argentera hi hagué un empat a vots entre el liberal Josep Compte i el republicà-catalanista Pere Lloret Ordeix, mentre que a Pradell de la Teixeta l'empat fou entre el mateix Compte i el republicà Joan Solanes. Si ho mirem en el conjunt dels set pobles, el candidat que va obtenir més vots fou el republicà Joan Solanes Mestres, seguit del membre d'Acció Catalana Pere Lloret i del republicà federal Julià Nougués. Per altra banda, qui obtingué menys vots fou el carlí Daniel Serres Lorán.

⁸³ *Priorat*. 17 de juny de 1923, pp. 1-6.

⁸⁴ *Ibíd.*, p. 6.

ELECCIONS DE DIPUTATS PROVINCIALS DEL 10 DE JUNY DE 1923						
MUNICIPI	GICH - LLIGA	SERRES - CARLÍ	COMPTE - LIBERAL	NOUG UÉS - REPU BLICÀ FEDER AL	SOLAN ES - REPU BLICÀ	LLORET - REP. CATALA NISTA
L'ARGENTERA	30	15	51	31	32	51
COLLDEJOU	44	47	50	18	20	23
DUESAIGÜES	7	21	14	33	47	16
PRADELL DE LA TEIXETA	61	56	110	53	110	60
RIUDECANYES	50	51	51	164	169	164
TORRE DE FONTAUBELLA	7	4	4	9	7	7
VILANOVA D'ESCORNALBOU	82	64	84	64	82	67
VOTS EN TOTAL	281	258	364	372	467	388

Font: *Priorat*. 17 de juny de 1923, p. 6. Elaboració pròpia.

Així doncs, podem veure quines eren les tendències polítiques a finals del primer quart de segle als pobles de la Baronia d'Escornalbou. Cal tindre present però les condicions especials que impregnaven aquests comicis electorals arreu de Catalunya i de l'Estat, condicionats per un sufragi restringit i moltes vegades tocats pel caciquisme i la tupinada.⁸⁵ Tot i això, podem establir tres tendències ben diferenciades. Riudecanyes s'estableix com un municipi de força clarament republicana, on en cadascun dels comicis analitzats hi guanyaren aquestes idees de forma notable. Per altra banda, l'Argentera té una marcada tendència conservadora i liberal, sent-hi la Lliga Regionalista el partit hegemònic, tot i que a vegades substituït per propostes més liberals. La resta de pobles tenen posicions intercalades entre el republicanisme, el conservadorisme o el liberalisme segons els comicis. Tot i això, cal destacar que les posicions republicanes mai foren residuals en cap dels municipis, ja que quant no eren l'opció més votada, normalment es trobaven en segona posició.

3.2. Període 1931-1936

D'aquest període gaudim de força més informació, sobretot gràcies a l'estudi de Mercè Vilanova establert en forma d'atles electoral. Així doncs comptem ara amb el nombre d'electors i el percentatge de participació en cada municipi de la Baronia

⁸⁵ Balcells González, Albert; Culla Clarà, Joan Baptista; Mir Curcó, Conxita. (1982). *Les eleccions generals a Catalunya de 1901 a 1923*. Fundació Jaume Bofill., pp. 20-22.

d'Escornalbou. A diferència del darrer apartat, en aquest els resultats seran representats en percentatge de vots. Tot i això, de les eleccions municipals que comportaren l'establiment de la II República no en tenim prou dades com per a realitzar-ne un bon estudi, així que els primers comicis electorals que podem analitzar són les eleccions legislatives del 28 de juny de 1931, amb la República ja instaurada.

A la circumscripció de Tarragona s'hi presentaren cinc candidatures: la Candidatura Republicana formada per tres membres del Partit Republicà Radical Socialista amb Marcel·lí Domingo al capdavant, un d'Esquerra Republicana i l'independent, Jaume Carner; la Candidatura Autonomista Republicana, integrada per la Lliga i liderada per Josep Mª Gich; la Coalició Republicano-Socialista; la candidatura d'Antoni Rovira i Virgili, com a independent; i el Bloc Obrer i Camperol.⁸⁶ La victòria de la Candidatura Republicana fou absoluta a tots els pobles de la Baronia, on va superar en tots i cadascun el 50% dels vots. Tot i això, si que observem diferències envers la segona candidatura més votada, ja que mentre a Duesaigües, Pradell de la Teixeta, Riudecanyes i Vilanova d'Escornalbou fou la Coalició Republicanosocialista; a l'Argentera, Colldejou i la Torre de Fontaubella la segona opció més votada fou la conservadora Candidatura Autonomista Republicana. Són especialment rellevants els resultats de l'opció conservadora a Colldejou, ja que recaudaren el 41.6% dels vots, mentre que a la resta de municipis no arribaren ni tan sols al 20%. Per altra banda, observem com Riudecanyes es manté predominant en quant a força republicana, aquesta volta arribant al 95.3% de vots. També foren molt rellevants els resultats republicans a Pradell, que arribaren al 93.8%. L'altre cara de la moneda fou per la candidatura d'Antoni Rovira i Virgili i la del BOC, aconseguint el primer poquíssims vots només en tres municipis, i cap vot la candidatura comunista.

⁸⁶ Duch Plana, Montserrat. (1994). *República, reforma i crisi: el Camp de Tarragona (1931-1936)*. Edicions El Mèdol., p. 65.

ELECCIONS LEGISLATIVES DEL 28 DE JUNY DE 1931							
MUNICIPI	ELEC TORS	PARTICI PACIÓ	C.REP.	C.AUT. REP.	CO.REP- SOC	A.R. VIRGILI	BOC
L'ARGENTERA	81	88.9	67.7	16.9	15.5	0	0
COLLDEJOU	116	89.7	58.4	41.6	0	0	0
DUESAIGÜES	120	90.8	50.7	18.6	29.6	1.1	0
PRADELL DE LA TEIXETA	206	85	71.6	10.7	17.2	5	0
RIUDECANYES	346	75.4	76.3	4.7	19	0	0
TORRE DE FONTAUBELLA	51	92.2	72.7	17.1	10.3	0	0
VILANOVA D'ESCORNALBOU	221	79.6	64.5	13.4	21.8	3	0

Font: Vilanova Ribas, Mercè (1986). *Atlas electoral de Catalunya durant la Segona República*. Fundació Jaume Bofill., pp. 361-364. Elaboració pròpia.

El dia 2 d'agost de 1931 es realitzà el referèndum sobre l'Estatut d'Autonomia de Catalunya que el conjunt de Catalunya votà favorablement en massa. A la Baronia d'Escornalbou però, hi trobem una anomalia, ja que mentre a l'Argentera, a Colldejou i a Vilanova d'Escornalbou els resultats a favor de l'Estatut congregaren el 71.6%, el 69% i el 86.5% dels vots respectivament, a Duesaigües i a Riudecanyes aquests foren molt més minsos, no arribant ni al 35%. Aquest fet és, si més no, desconcertant, sobretot tenint en compte els resultats electorals de tan sols dos mesos enrere i la dinàmica favorable a l'Estatut generalitzada a tota Catalunya. Una possible explicació podria ser, en base a Duesaigües, degut a l'ideari anarquista que s'impregnà entre la població degut a la presència al poble durant alguns estius de la família Montseny-Mañé.⁸⁷ Pel que fa als dos pobles prioratins, no en tenim dades.

⁸⁷ Vegeu l'apartat «6.2. La resposta material al cop».

REFERÈNDUM ESTATUT DEL 2 D'AGOST DE 1931			
MUNICIPI	VOTANTS	SÍ	% SÍ
L'ARGENTERA	81	58	71.6
COLLDEJOU	116	80	
DUESAIGÜES	120	41	34.2
PRADELL DE LA TEIXETA			
RIUDECANYES	346	106	30.6
TORRE DE FONTAUBELLA			
VILANOVA D'ESCORNALBOU	200	173	86.5

Font: Duch Plana, Montserrat. (1994). *República, reforma i crisi: el Camp de Tarragona (1931-1936)*. Edicions El Mèdol. p. 96. Elaboració pròpia.

El següent procés electoral foren les eleccions al Parlament de Catalunya que es celebraren el 20 de novembre de 1932. A la circumscripció tarragonina s'hi presentaren sis candidatures: Esquerra Republicana de Catalunya, aliada amb la Unió Socialista de Catalunya; la candidatura conservadora i monàrquica d'Unió Ciutadana; la Coalició d'Esquerres Tarragonines, integrada pel Partit Radical-Socialista de Marcel·lí Domingo, el Partit Catalanista Republicà i el PSOE; la candidatura comunista del Bloc Obrer i Camperol; el Partit Republicà Radical; i els comunistes del Partit Comunista Català.⁸⁸ En tots pobles de la Baronia d'Escornalbou la participació fou molt alta, per sobre del 70%, excepte a Pradell, on no arribà ni al 45%.⁸⁹ En conjunt, els resultats foren favorables a Esquerra Republicana, que s'implementà victoriós a cinc dels set pobles. Els dos únics municipis on no ho feu, Riudecanyes i Vilanova, s'hi imposà la victòria de la Coalició d'Esquerres Tarragonines, amb un gran avantatge al primer, i de forma més ajustada al segon. La candidatura monàrquica d'Unió Ciutadana va obtenir bons resultats, aconseguint ser la segona força en tots els municipis on hi guanyà Esquerra Republicana, especialment a Colldejou i a la Torre de Fontaubella, on va aconseguir el 42% i 41% dels vots respectivament. Pel que fa a Riudecanyes i a Vilanova, la UC fou tercera força amb el 12% i el 27% dels vots respectivament. La resta de candidatures tragueren uns resultats molt minsos, i en alguns pobles no aconseguiren cap vot. Així doncs, observem com es va mantenir la força republicana, sobretot en els municipis amb més tradició esquerrana. Ara bé, podem observar un increment de la dreta amb uns resultats molt bons per part de la Unió Ciutadana en alguns pobles on hi havia una tradició més conservadora.

⁸⁸ Duch Plana, Montserrat. (1994). *República, reforma i crisi: el Camp de Tarragona (1931-1936)*. Edicions El Mèdol. p. 65.

⁸⁹ Vilanova Ribas, Mercè (1986). *Atlas electoral de Catalunya durant la Segona República*. Fundació Jaume Bofill. pp. 365-368.

ELECCIONS AL PARLAMENT DE CATALUNYA 20 DE NOVEMBRE DE 1932								
MUNICIPI	ELECTORS	PARTICIPACIÓ	ERC	UC	C.ESQ-TGN	BOC	PRR	PCC
L'ARGENTERA	81	75.3	70.9	22.3	6.7	0	0	0
COLLDEJOU	116	86.2	55.2	41.6	3.3	0	0	0
DUESAIGÜES	120	73.3	57.3	28.1	11.6	2.4	7	0
PRADELL DE LA TEIXETA	206	42.2	58	31.7	8.2	0	1	1.2
RIUDECANYES	346	80.4	31.6	11.7	56.6	0	0	0
TORRE DE FONTAUBELLA	51	76.5	46.6	40.5	10.2	2.7	0	0
VILANOVA D'ESCORNALBOU	221	75.1	28.8	27.4	35.7	5	7.6	0

Font: Vilanova Ribas, Mercè (1986). *Atlas electoral de Catalunya durant la Segona República*. Fundació Jaume Bofill., pp. 365-368. Elaboració pròpia.

Un any més tard es tornà a cridar als ciutadans a les urnes, aquesta volta a les eleccions legislatives que es celebraren el 19 de novembre de 1933 on per primera vegada a la història d'Espanya hi participaren les dones. A la circumscripció de Tarragona hi trobem cinc candidatures: Esquerra Republicana de Catalunya, Unió Ciutadana, la Coalició d'Esquerres Tarragonines, el Front Obrer fruit de la unió entre el BOC i el PSOE, i el Partit Comunista Català.⁹⁰ La participació seguí sent alta, mantenint-se per sobre el 70% a la majoria de municipis de la Baronia, excepte la Torre de Fontaubella (55.3%) i Pradell de la Teixeta (49.8%), que van patir una baixada molt important respecte les darrers eleccions.⁹¹ Els resultats en general a la província foren favorables a Unió Ciutadana, no fou així als pobles de la Baronia d'Escornalbou on s'hi mantingueren les candidatures republicanes en uns resultats molt similars al dels darrers comicis. Esquerra Republicana triomfà a Vilanova d'Escornalbou i als pobles en que ja ho havia fet l'any anterior, excepte a Pradell de la Teixeta, on s'hi imposà la Coalició d'Esquerres Tarragonines. Les esquerres tarragonines també obtingueren la victòria a Riudecanyes, seguint la dinàmica anterior, però perderen la seva hegemonia a Vilanova respecte a ERC. Unió Ciutadana fou segona força a tots els municipis excepte a Riudecanyes, on la segona posició fou per Esquerra Republicana. Per la seva banda, el Front Obrer no va obtenir cap vot, mentre que el Partit Comunista Català només sumà algun vot a l'Argentera.

⁹⁰ Vilanova Ribas, Mercè (1986). *Atlas electoral de Catalunya durant la Segona República*. Fundació Jaume Bofill. p. 68.

⁹¹ *Ibid.* pp. 369-372.

ELECCIONS LEGISLATIVES DEL 19 DE NOVEMBRE DE 1933							
MUNICIPI	ELECTORS	PARTICIPACIÓ	ERC	UC	C.ESQ.TGN	FR.OBR	PCC
L'ARGENTERA	177	71.2	64.1	30.6	2.1	0	3.2
COLLDEJOU	216	80.1	55.8	44.2	0	0	0
DUESAIGÜES	260	70.4	58.4	35.7	5.9	0	0
PRADELL DE LA TEIXETA	406	49.8	18.6	36.2	45.2	0	0
RIUDECANYES	643	74.3	32.4	18.5	49.1	0	0
TORRE DE FONTAUBELLA	103	55.3	55.4	39.3	5.3	0	0
VILANOVA D'ESCORNALBOU	386	75.7	57	39.6	3.4	0	0

Font: Vilanova Ribas, Mercè (1986). *Atlas electoral de Catalunya durant la Segona República*. Fundació Jaume Bofill. pp. 369-372.

El 14 de gener de 1934, ja dins de l'etapa republicana del bienni negre, es celebraren eleccions municipals a Catalunya. Als pobles de la Baronia d'Escornalbou majoritàriament s'hi presentaren dues candidatures, una d'esquerres i una de dretes. Esquerra Republicana de Catalunya fou el partit vencedor a tots els ajuntaments. Pel que fa a les candidatures dretanes, trobem nuclis de la Lliga Catalana a l'Argentera, a Colldejou i a Riudecanyes, Unió de Pagesos a Duesaigües i Unió Democràtica a Vilanova d'Escornalbou. A l'únic municipi on hi hagueren tres candidatures fou a Riudecanyes, on a banda d'Esquerra Republicana i de la Lliga s'hi presentà el Grup Republicà Federal, que fou la segona opció més votada. De Pradell de la Teixeta i de la Torre de Fontaubella no tenim dades dels resultats electorals, tot i això de Pradell sabem que l'ajuntament que es formà després de les eleccions estava integrat tan per gent de dretes com d'esquerres, tanmateix l'alcalde Josep Trilles Mariné fou qualificat de dretes.⁹² Pel que fa a la Torre de Fontaubella, observem com el govern que va sortir d'aquestes eleccions fou liderat per l'alcalde Eliseu Mas Cabré, qui ja fou alcalde durant la dictadura de Primo de Rivera.⁹³

⁹² Soler Becerro, Raimon. (2014). *Les eleccions municipals de 1934 a Catalunya*.

⁹³ Arxiu Comarcal del Priorat. Ajuntament de la Torre de Fontaubella. Llibre d'Actes del ple 1924-1931. ACPR320-30-T2-1459.

ELECCIONS MUNICIPALS DEL 14 DE GENER 1934								
MUNICIPI	ELECTORS	VOTANTS	PARTICI PACIÓ	ERC	G. REP. F.	LLIGA	U. PAG	UD
L'ARGENTERA	177	94	53.1	74.5		25.5		
COLLDEJOU	216	170	78.7	60.6		39.4		
DUESAIGÜES	260	215	82.7	52.6			47.4	
PRADELL DE LA TEIXETA	406							
RIUDECANYES	643	461	71.7	46	32.3	21.7		
TORRE DE FONTAUBELLA	103	10	9.7					
VILANOVA D'ESCORNALBOU	386	334	86.5	54.2				45.8

Font: Soler Becerro, Raimon. (2014). *Les eleccions municipals de 1934 a Catalunya*. Elaboració pròpia.

El 16 de febrer de 1936 es celebraren les darreres eleccions legislatives abans de la guerra, uns comicis que anaren marcats per la forta tensió i divisió política i social generada arran de la victòria de les dretes a les darreres eleccions legislatives de 1933 i incrementada encara més pels Fets d'Octubre de 1934. Així, a Catalunya en aquestes eleccions les forces d'esquerra s'hi presentaren unides sota la candidatura del Front d'Esquerres, integrada per Esquerra Republicana, Acció Catalana Republicana i els partits de l'Aliança Obrera.⁹⁴ En contraposició, les dretes també s'hi presentaren agermanades, sota la candidatura del Front d'Ordre integrat per la Lliga, la CEDA, monàrquics, tradicionalistes, radicals i centristes.⁹⁵ A més, a la circumscripció de Tarragona també hi havia la candidatura del radical Joan Palau Mayor, que s'hi presentava com a independent.⁹⁶

Als pobles de la Baronia d'Escornalbou, en línies generals la victòria fou pel Front d'Esquerres, que superà el 50% dels vots en tots els municipis menys a Colldejou. A Colldejou, on hi hagué la participació més alta (83%), és on els resultats foren més igualats i l'únic municipi on hi va guanyar el Front d'Ordre, amb el 51% dels vots. Com bé he dit, a la resta de pobles la victòria fou per a les esquerres, on hi destaquen sobretot els resultats de Riudecanyes i de l'Argentera, amb el 77% i el 70'5% dels vots. Pel que fa a la candidatura independent de Joan Palau, fracassà a la Baronia d'Escornalbou igual

⁹⁴ Vilanova Ribas, Mercè (1986). *Atlas electoral de Catalunya durant la Segona República*. Fundació Jaume Bofill. p. 71.

⁹⁵ *Ibid.* p. 72.

⁹⁶ *Ibid.* p. 79.

com ho feu a la resta de la circumscripció.⁹⁷ La participació en aquests comicis fou generalment alta, en tots els pobles es superà el 65% i només a Pradell i a la Torre de Fontaubella no s'arribà a superar el 70%.

ELECCIONS LEGISLATIVES DEL 16 DE FEBRER DE 1936					
MUNICIPI	ELECTORS	PARTICIPACIÓ	FRONT D'ESQ	FRONT D'ORDRE	JOAN PALAU
L'ARGENTERA	171	71.4	70.5	29.5	0
COLLDEJOU	226	82.7	49	51	0
DUESAIGÜES	254	78.4	55	44.9	0.1
PRADELL DE LA TEIXETA	407	69.3	67.2	32.8	0
RIUDECANYES	652	77.3	76.9	23.1	0
TORRE DE FONTAUBELLA	103	69.9	61	39	0
VILANOVA D'ESCORNALBOU	405	79.8	56.7	43.3	0

Font: Vilanova Ribas, Mercè (1986). *Atlas electoral de Catalunya durant la Segona República*. Fundació Jaume Bofill, pp. 373-376. Elaboració pròpia.

De la victòria del Front d'Esquerres a Catalunya i del Front Popular a nivell estatal en derivaren unes noves eleccions, ja que s'havia d'elegir un nou president de la República, car s'havia destituït a Niceto Alcalá Zamora.⁹⁸ D'aquesta forma es celebraren el dia 26 d'abril de 1936 les darreres eleccions de la República on les esquerres s'hi presentaren unides, amb la mateixa fórmula que al febrer, mentre que la dreta no es va aliar. Així doncs, la Lliga s'hi presentà en solitari.⁹⁹

El fet és que aquestes eleccions estigueren marcades per l'abstenció i la desmobilització de la dreta,¹⁰⁰ cosa que veiem clarament representada als pobles de la Baronia d'Escornalbou, on en cap municipi la participació va arribar més enllà del 65%. Ara bé, excepte a Riudecanyes on s'assolí el 62% de participació, a la resta de municipis no s'arribà ni al 50%. Cal fer especial esment a Pradell de la Teixeta, on la participació fou del 31%. Així doncs, amb aquestes circumstàncies, la victòria fou ben còmoda pel Front d'Esquerres a tots i cadascun dels nuclis de la Baronia.

⁹⁷ *Ibid.*

⁹⁸ *Ibid.*, p. 80.

⁹⁹ *Ibid.*

¹⁰⁰ *Ibid.*

ELECCIÓ DE COMPROMISSARIS DEL 26 D'ABRIL DE 1936			
MUNICIPI	ELECTORS	PARTICIPACIÓ	FRONT D'ESQUERRES
L'ARGENTERA	171	48.5	100
COLLDEJOU	226	40.7	96.7
DUESAIGÜES	254	44.1	100
PRADELL DE LA TEIXETA	407	31	95.1
RIUDECANYES	652	61.7	97.8
TORRE DE FONTAUBELLA	103	43.7	84.9
VILANOVA D'ESCORNALBOU	405	40	92

Font: Vilanova Ribas, Mercè (1986). *Atlas electoral de Catalunya durant la Segona República*. Fundació Jaume Bofill. pp. 373-376. Elaboració pròpia.

Així doncs, durant els anys de la república en pau, observem com més o menys es mantenen les dinàmiques electorals anteriors a aquest període als pobles de la Baronia d'Escornalbou. Si bé és cert que en aquesta etapa s'incrementa el suport a forces d'esquerres o republicanes en general, podem observar diferències entre els pobles si entrem més al detall.

Pel que fa a l'aspecte més conservador, aquest on es veu més reflectit és al poble de Colldejou, ja que en aquest municipi el suport a candidatures de dretes no baixa del 39% en cap dels comicis del període republicà. És d'especial rellevància la victòria que obtingué el Front d'Ordre en aquesta població a les eleccions de febrer de 1936, ja que fou l'única volta en tota l'etapa republicana en que una força de dretes guanyava unes eleccions en un poble de la Baronia d'Escornalbou, imposant-se amb el 51% dels vots. Altres municipis on hi veiem força suport a candidatures conservadores, és a Duesaigües, a la Torre de Fontaubella i a Vilanova d'Escornalbou, tot i que en aquests el suport a les dretes és molt més menor i es dona de forma més irregular al llarg dels cinc anys. Podem destacar el 40'5% dels vots que obtingué Unió Ciutadana a la Torre de Fontaubella per les eleccions al Parlament de 1932; el 45% dels vots que aconseguí a Duesaigües el Front d'Ordre al febrer de 1936, o el 43% dels vots que aquesta coalició d'ordre va aconseguir a Vilanova d'Escornalbou.

El canvi més destacable respecte al període anterior a la República en quant a dinàmiques de vot el trobem al poble de l'Argentera. Si a les dècades anteriors a la República aquest municipi havia estat el més procliu a forces conservadores de tota la Baronia d'Escornalbou, durant l'etapa republicana aquest suport a les dretes va caure molt, establint-se com un municipi amb un gran suport a les forces d'esquerres. Ho

podem veure amb la victòria d'ERC a les eleccions al Parlament de 1932, que va recollir el 71% dels vots, la victòria amb el 74'5% dels vots també d'ERC a les municipals de 1934, o amb la victòria del Front d'Esquerres al febrer de 1936, que s'imposà amb el 70'5% dels vots.

Però si hi ha un poble que es caracteritzà com a bastió del republicanisme i de les forces d'esquerres durant la República així com també durant les dècades anteriors, aquest fou Riudecanyes. Ja ho recollia així el Diari de Tarragona al març de 1930, quan s'hi proclamava: «en els darrers anys de vigència del sufragi universal, l'Ajuntament de Riudecanyes no ha tingut un sol regidor monàrquic i en les eleccions provincials i generals les candidatures republicanes han obtingut la quasi totalitat dels vots».¹⁰¹ I va seguir sent així durant el període republicà, on per exemple a les eleccions legislatives del 28 de juny de 1931 les forces d'esquerres i republicanes aconseguiren el 95% dels sufragis, o la victòria del Front d'Esquerres al febrer de 1936 amb el 77% dels vots. El que també diferència el municipi de Riudecanyes de la resta és la predilecció dels electors d'aquesta vila per les candidatures de Marcel·lí Domingo, cosa que es nota de forma notòria en els resultats de les eleccions quan el líder republicà trencà amb Esquerra Republicana.

Els dos pobles de la comarca del Priorat, Pradell de la Teixeta i la Torre de Fontaubella, destaquen per encapçalar els llistats més baixos de participació durant el període republicà. Ressalta sobretot la baixíssima participació dels electors de la Torre de Fontaubella a les municipals de 1934, on no arribaren ni al 10% de participació. A la resta d'eleccions, la baixa participació d'aquests municipis no és tant accentuada, però sempre destaquen a la baixa en comparació a la resta de municipis. En el cas de la Torre de Fontaubella podria raure al nombre de la seva població, ja que en conjunt, a la província de Tarragona, els pobles amb menys participació són els que tenen menys població.¹⁰² Segurament però, la principal raó d'aquest abstencionisme sigui la poca mobilització política dels dos municipis prioratins, almenys en comparació amb la resta de pobles de la Baronia d'Escornalbou.

¹⁰¹ *Diario de Tarragona*. 18 de març de 1930, pp. 1-2.

¹⁰² Molins López-Rodó, Joaquín M. (1985). *Elecciones y partidos políticos en la provincia de Tarragona (1890-1936)*. (Vol. 1). Tarragona: Publicacions de la Diputació de Tarragona., pp. 252-253.

Per altra banda, si haguéssim trobat en algun municipi una participació elevadíssima, hauríem de sospitar d'un possible frau electoral,¹⁰³ però no es dona aquesta casuística en els comicis analitzats.

4. Associacions

No es pot entendre la situació social i política als municipis de la Baronia d'Escornalbou abans de l'esclat de la guerra civil, sense tenir present les associacions d'aquests pobles, ja que aquestes ens proporcionaran informació sobre les tendències polítiques, econòmiques i socials segons la seva tipologia i objectius.

A l'hora de parlar d'associacionisme però, cal establir un seguit de distincions per a dividir les associacions segons la seva tipologia. Així distingirem entre associacions religioses, polítiques, recreatives, obreres, de socors mutus i d'altres que no s'ubiquen en cap d'aquestes categories.

4.1. Associacions religioses

Les associacions de caire religiós són les que observem registrades des de més antic als pobles de la Baronia d'Escornalbou. Pràcticament totes les associacions anteriors al segle XX de les quals en tenim constància són confraries o germandats religioses, amb alguna excepció. Aquest fet es pot deure doncs, a la importància de la religió, o més ben dit de la religió catòlica, que impregnava molts aspectes de la vida quotidiana de les persones i que es va establir també de forma associativa amb la fundació de diferents confraries i germandats. Cal dir ací, que també comptem amb associacions polítiques que contenen un marcat contingut religiós, però que seran analitzades dins de la categoria política.

Pel que fa a la naturalesa de les confraries i germandats religioses, podríem dir que foren creades per la principal funció de promoure la devoció envers a una imatge o a un sant, que normalment donava el nom a la confraria. Els que formaven part de la confraria o d'una germandat religiosa havien de participar als actes litúrgics relacionats amb el sant o la imatge, i acostumaven a establir dues diades dedicades a aquesta per tal d'honorar-la i enaltir-la.¹⁰⁴ A més, la confraria s'havia d'ocupar de realitzar el

¹⁰³ *Ibíd.*

¹⁰⁴ Soy i Aumatell, Cristina. (1991). *Devoció popular a Tavertet: les confraries*. Els Cingles de Collsacabra. Núm 26., pp 09-11. Recuperat a <https://www.raco.cat/index.php/CinglesCollsacabra/article/download/270055/357607>

manteniment de l'altar de l'església que hi estava dedicat. Amb tot això, la confraria també realitzava la funció d'ajut als seus membres, tant en la vessant espiritual com en la material.¹⁰⁵

De confraries en trobem a tots els pobles de la Baronia d'Escornalbou, i gràcies a la Base de dades de l'Associacionisme català contemporani (1868-1980),¹⁰⁶ en tenim un registre juntament amb la data de la seva fundació. D'aquesta manera, treballant amb aquestes dades, podem confeccionar una taula per tal de poder observar l'establiment de confraries en cadascun dels pobles.

CONFRARIA	L'ARGENTERA	COLLDE JOU	DUES AIGÜES	PRADELL	RIUDE CANYES	FONT AUBELLA	VILANOVA
APOSTOLAT DE L'ORACIÓ				1902		1922	1891
DOLORS DE MARIA		1925	1906			1906	1906
FILLES DE MARIA	1877	1926	1871			1922	1869
FILLES DE MARIA IMMACULADA (SANTA MAGDALENA)				1908			
MARE DE DÉU DEL ROSER	1870		1922	1922			
NOM DE JESÚS I SANT ISIDRE	1870						
PÚRISSIMA SANG					1897*		
SAGRADA FAMÍLIA			1922				
SAGRAT COR DE JESÚS			1889			1902	
SANT BARTOMEU	1750			1922			
SANT ISIDRE							
SANTÍSSIM ROSARI						1922	
SOLTERS			1922				

¹⁰⁵ Palomar, Salvador. (1995). *La Confraria del Roser d'Albarca*. La Carxana. Núm 1., pp 01-02.

Recuperat a <https://www.carrutxa.cat/biblioteca/ftp/Albarca.PDF>

¹⁰⁶ ISOCAC. (2019). La Base de dades de l'Associacionisme català contemporani: 1868-1980. Institut Ramon Muntaner. Recuperat a <https://www.irmu.org/base-de-dades-associacionisme>

NOMBRE TOTAL DE CONFRARIES	4	2	6	4	1	5	3
----------------------------	---	---	---	---	---	---	---

* 1897 és la data de la fundació de la germandat de la Puríssima Sang de Riudecanyes, de la confraria la base de dades de l'associacionisme català contemporani (1868-1980) no en dona dades.

Font: ISOCAC. Base de dades de l'Associacionisme català contemporani: 1868-1980. Elaboració pròpia.

Per altra banda, també tenim constància de germandats religioses en algun dels pobles de la Baronia. Aquest és el cas de Riudecanyes, amb la Germandat de la Puríssima Sang, fundada l'any 1897, i que duu el mateix nom que l'única confraria de la vila; el de Duesaigües, amb la Hermandad Auxilios, del 1895; i la Hermandad de San Miguel Arcangel fundada el 1892 a Pradell de la Teixeta.¹⁰⁷ Tanmateix també va existir una altra agrupació de caire catòlic en algun dels set pobles, la Congregació de la Doctrina Cristiana, que apostava per l'església evangèlica pentecostal.¹⁰⁸ En trobem a Riudecanyes, a l'Argentera i a Vilanova d'Escornalbou, totes tres creades al 1906.¹⁰⁹

Amb tot això, podem albirar en quins pobles hi havia una devoció religiosa més ferma. Cal dir que a major nombre d'entitats religioses no significa major religiositat, però certament sí que penso que hi ha una relació a tenir en compte. No em refereixo a que Duesaigües fos un poble amb més sentiment religiós que Riudecanyes, pel simple fet de que al primer hi trobem sis confraries i al segon una, ja que per exemple, en aquest darrer hi havia un nucli de la Joventut Fejocista. Tot i això, aquest fet sí que denota que en un lloc hi podria haver més mobilització i més actius de la societat dedicats al culte o a la devoció. Així doncs, com acabo de sentenciar, el poble que comptava amb més entitats religioses fou Duesaigües, amb sis confraries i una germandat religiosa. A La Torre de Fontaubella hi havia cinc confraries, però no hi tenim constància de cap germandat religiosa. A Pradell de la Teixeta i a l'Argentera hi consten quatre confraries i una germandat religiosa en cadascuna. Per la seva banda, a més, a l'Argentera hi havia com ja hem esmentat un nucli de la Congregació de la Doctrina Cristiana. A Vilanova d'Escornalbou hi trobem tres confraries i la Congregació de la Doctrina Cristiana. De Colldejou, tan sols tenim constància de dues confraries; i a Riudecanyes, d'una, així

¹⁰⁷ ISOCAC. (2019). La Base de dades de l'Associacionisme català contemporani: 1868-1980. Institut Ramon Muntaner. Recuperat a <https://www.irmu.org/base-de-dades-associacionisme>

¹⁰⁸ Lerer Gornatti, Laura. (2013). *Processos de conversió en el context de l'església evangèlica pentecostal de la Congregació Cristiana*. (Treball de final de grau). Universitat de Barcelona. Recuperat a http://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/49406/1/TFG_Antropologia_2012_13_Lerer_G_Laura.pdf

¹⁰⁹ ISOCAC. (2019). La Base de dades de l'Associacionisme català contemporani: 1868-1980. Institut Ramon Muntaner. Recuperat a <https://www.irmu.org/base-de-dades-associacionisme>

com també d'un nucli de la Congregació de la Doctrina Cristiana i com ara comentarem, amb una entitat local de la Federació de Joves Cristians de Catalunya.

Aquest és un fet clau, ja que diferencia a Riudecanyes de la resta de pobles de la Baronia d'Escornalbou. Mentre que en tots hi trobem confraries i germandats religioses, a Riudecanyes també hi havia una associació juvenil cristiana. Amb el nom "Grup Cultural Eura", també anomenat senzillament "Eura", es va constituir el dia 20 de juny de 1932 un grup de la Federació de Joves Cristians de Catalunya a Riudecanyes.¹¹⁰ Als seus estatuts hi trobem marcat el contingut religiós, que queda ben palès a l'article segon, en quant a les finalitats de l'entitat: «la formació integral del jove cristià, intensificar i expandir entre la joventut l'amor per Jesucrist i procurar les solucions cristianes als problemes de la vida, d'acord amb les ordenacions de la Jerarquia Eclesiàstica».¹¹¹ Als mateixos estatuts es deix clar que l'entitat no podrà estar mai vinculada a cap partit polític, i que en aquesta es respecta la ideologia dels seus membres. Veiem també com aquesta entitat no estava encarada únicament al sentit religiós, sinó com ja el seu nom indica també en l'àmbit cultural, sense deixar mai de banda, això sí, el caràcter cristià. D'aquesta forma veiem com als estatuts ja es parla de la possibilitat de crear seccions distintes dins de l'entitat, per a realitzar pràctiques com ara l'excursionisme, el teatre, el cant o la instrucció religiosa, entre d'altres.¹¹² Encara més es plasma aquest caràcter cultural, quan observem que els mateixos estatuts aposten per crear un cercle d'estudis i una biblioteca, que fou incorporada al seu local, ubicat primerament al Carrer del Divendres n°14.¹¹³

Dels membres de les tres juntes que van integrar l'entitat, i que es recullen a l'annex, és important destacar el qui en fou primerament secretari i més tard president, Ricard Nolla Gili, ja que fou assassinat l'agost de 1936. A més, el mateix Ricard Nolla Gili i altres membres de la junta de l'entitat, també formaren part de l'Ajuntament de Riudecanyes durant algun període, fet que serà analitzat en un altre apartat.

¹¹⁰ Arxiu Històric de Tarragona. Administració Perifèrica de l'Estat. Grup Cultural "Eura", 1932-1934. AHT330-50-T2-179.

¹¹¹ *Ibid.*

¹¹² *Ibid.*

¹¹³ *Ibid.*

4.2. Associacions polítiques

4.2.1 Associacions d'esquerres i/o republicanes

4.2.1.1. Associacions i centres republicans

Els centres republicans responien a una dualitat funcional, corresponien a la seu del partit republicà i alhora al cafè on hi acudien per socialitzar les persones d'idees republicanes i progressistes.¹¹⁴ Al llibre ateneus, cultura i llibertat són descrits com «espais de sociabilitat política on, a més de mantenir viu l'esperit republicà i reforçar la cultura política republicana (tradicions i visions del món comunes), també s'hi facilitava l'esbarjo i la relació social».¹¹⁵ Així, de centres republicans en trobem a Pradell de la Teixeta, el Centre Republicà Federal creat al 1931;¹¹⁶ a Vilanova d'Escornalbou, la Joventut Republicana Federal creada també al 1931;¹¹⁷ i la Societat Joventut d'Unió Republicana de Riudecanyes, que fou creada al desembre de 1910.¹¹⁸ Podem veure com l'entitat republicana riudecanyenca ratificava la seva militància política quan al maig de 1931 va incorporar als seus estatuts un article que determinava l'expulsió de l'associació a «todo socio que deje de votar la candidatura republicana que apruebe la Junta General».¹¹⁹

4.2.1.2. Centres d'Esquerra Republicana

Les entitats territorials d'Esquerra Republicana, segons explica M. Dolors Ivern Salvà, constituïen un centre adherit al partit i vetllaven per l'organització d'aquest al municipi i per la integració de militants.¹²⁰ De centres del partit republicà en trobem a Colldejou, a l'Argentera i a la Torre de Fontaubella, constituïts el 18 i 22 de juliol de 1931.¹²¹ El centre de l'Argentera es va establir al n°17 de la plaça de la República, i el de Colldejou al Carrer de Baix n°26; i especificaven per igual en els seus estatuts, que l'objectiu principal de l'associació era «reunir en el seu sí a tots els veïns del poble que tinguin

¹¹⁴ Arnabat Mata, Ramon., Ferré Trill, Xavier. (2015). *Ateneus: Cultura i llibertat. Associacionisme a la Catalunya contemporània*. Barcelona: Federació d'Ateneus de Catalunya., pp. 191-192.

¹¹⁵ *Ibid.*

¹¹⁶ ISOCAC. (2019). La Base de dades de l'Associacionisme català contemporani: 1868-1980. Institut Ramon Muntaner. Recuperat a <https://www.irmu.org/base-de-dades-associacionisme>

¹¹⁷ *Diario de Tarragona*. 18 de juny de 1931., p. 4.

¹¹⁸ Vegeu-ho a l'annex n°1.

¹¹⁹ Arxiu Històric de Tarragona. Govern Civil de Tarragona. Expedients d'associacions. Juventud de Unión Republicana. 1930-1933. AHT330-50-T2-478., p. 10.

¹²⁰ Ivern Salvà, M. Dolors. (1989). *Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936)*. (Vol. 2.). Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat., pp. 219-220

¹²¹ Arxiu Històric de Tarragona. Govern Civil de Tarragona. Expedients d'associacions. Centre d'Esquerra Republicana. 1931. AHT330-50-T2-210., p. 3; *Ibid.*, AHT330-50-T2-536., pp. 5-8.

idees progressives-federalistes i republicanes» i «defensar la llibertat i el progrés polític i social [...]».¹²² A més, a la Torre de Fontaubella el dia 14 de març de 1932 també es creà un centre del partit republicà, que tot i que fou anomenat «Centro de Izquierdas Republicanas» compartia els mateixos estatus que els centres de Colldejou i de l'Argentera.¹²³ D'aquestes tres centrals en tenim diferent informació com ara les actes fundacionals i els estatuts, resguardats al fons d'associacions de l'Arxiu Històric de Tarragona. Per altra banda, la base de dades de l'associacionisme català contemporani ens detalla, sense una data concreta, que al 1931 també es crearen un Centre d'Esquerra Republicana a Riudecanyes i un a Vilanova d'Escornalbou; el Comitè Republicà d'Esquerra a Duesaigües, el Centre Català d'Esquerra a Pradell de la Teixeta, i la Unió d'Esquerres Republicanes, també a Vilanova d'Escornalbou.¹²⁴ Per tant, veiem com el recent creat partit republicà es va establir per tots els pobles de la Baronia d'Escornalbou al mateix 1931. Tot i que, com acabem de mencionar, a la base de dades de l'associacionisme català contemporani hi consta el Centre Català d'Esquerra a Pradell, a l'octubre de 1931 observem com es publicava com a entitat adherida a Esquerra Republicana en aquella població, el Comitè Republicà de la Societat Pradellense de Pradell de la Teixeta.¹²⁵

4.2.1.3. Centres Catalanistes

Tot i que els centres d'Esquerra Republicana es podrien considerar catalanistes, trobem només a Colldejou una associació catalanista i republicana que no estava sota el paraigües del partit republicà. El 23 de juny de 1931 es va constituir a Colldejou el Centre Catalanista Republicà, amb seu al Carrer de les Masies nº5. L'objectiu de la nova entitat era «la difusión y propaganda de los ideales catalanistas, republicanos, democráticos y autonomistas, por medio de actos de cultura y recreo».¹²⁶

¹²² *Ibíd.*, p. 9.

¹²³ Arxiu Històric de Tarragona. Govern Civil de Tarragona. Expedients d'associacions. Centro de Izquierdas Republicanas. 1932. AHT330-50-T2-950., pp. 3-5.

¹²⁴ ISOCAC. (2019). La Base de dades de l'Associacionisme català contemporani: 1868-1980. Institut Ramon Muntaner. Recuperat a <https://www.irmu.org/base-de-dades-associacionisme>

¹²⁵ *Foment*. 10 d'octubre de 1931., p. 5.

¹²⁶ Arxiu Històric de Tarragona. Govern Civil de Tarragona. Expedients d'associacions. Centre Catalanista Republicà. 1931. AHT330-50-T2-211., pp. 3-5.

4.2.2. Associacions i centres dretans

A Vilanova d'Escornalbou hi trobem el Centro Tradicionalista, creat al 1892,¹²⁷ que podria ser el mateix centre que descriu Carles Maristany al seu llibre sobre Vilanova d'Escornalbou: «els conservadors, monàrquics i simpatitzants de la causa carlista anaven a Cal Joan del Cafè».¹²⁸

A Riudecanyes el desembre de 1923 es creà l'entitat «Juventud Patriótica», una associació juvenil creada per promoure entre la joventut del municipi els principis conservadors, catòlics i patriòtics en clau espanyolista. A més, també apostava per promoure l'activitat física i l'excursionisme. Ho podem veure clarament als seus estatuts: «por lo que respeta a la moralidad se inspirará en los principios de nuestra religión; en cuanto a patriotismo tendrá por norma el principio fundamental de que Cataluña es tan española como Riudecañas catalana».¹²⁹ També ho observem a l'article dels estatuts que expressa les prohibicions que s'imposen a la societat i que corresponen a «toda blasfemia, toda propaganda separatista [...] y los juegos ilícitos y el abuso de bebidas alcohólicas».¹³⁰ Aquesta entitat tenia la seu al Carrer del Dilluns n°1, compartint així local amb l'Ateneo i el Sindicato Agrícola de Riudecanyes.¹³¹

4.3. Associacions Agràries

Les associacions agràries de la Baronia d'Escornalbou corresponien a l'organització dels pagesos i dels propietaris en sindicats diferenciats, o bé en sindicats únics de tendència interclassista. Pel que fa a sindicats de propietaris del camp hi trobem el Sindicat Agrícola de Sant Isidre de l'Argentera, creat al 1922;¹³² l'Associació de Propietaris del Camp a Pradell de la Teixeta, del 1910;¹³³ i el Sindicato de Propietarios de Riudecanyes, que data del 1898.¹³⁴ Com associacions interclassistes hi trobem la Sociedad Cooperativa Agrícola la Pradellense, creada al 1918 i que als seus estatuts ja

¹²⁷ ISOCAC. (2019). La Base de dades de l'Associacionisme català contemporani: 1868-1980. Institut Ramon Muntaner. Recuperat a <https://www.irmu.org/base-de-dades-associacionisme>

¹²⁸ Maristany Tió, Carles (2015). *Notes històriques de Vilanova d'Escornalbou*. Vilanova d'Escornalbou: Ajuntament de Vilanova d'Escornalbou., p. 335.

¹²⁹ Arxiu Històric de Tarragona. Govern Civil de Tarragona. Expedients d'associacions. Juventud Patriótica. 1923-1924. AHT330-50-T2-1572., pp. 3-4.

¹³⁰ *Ibíd.*

¹³¹ *Ibíd.*

¹³² ISOCAC. (2019). La Base de dades de l'Associacionisme català contemporani: 1868-1980. Institut Ramon Muntaner. Recuperat a <https://www.irmu.org/base-de-dades-associacionisme>

¹³³ *Ibíd.*

¹³⁴ *Ibíd.*

especifica que serà composta tant per jornalers com per propietaris.¹³⁵ Tot i això, com ja s'ha mencionat, la Pradellense s'adherí com a centre d'Esquerra Republicana a l'any 1931, i el dia 22 de gener de 1939, la comissió gestora franquista de Pradell va acordar tancar-la, amb l'argumentació de que tot i ser apolítica en els estatuts, «era un centre de reunió de idees contràries al Glorioso Alzamiento Nacional».¹³⁶ A Riudecanyes es va fundar la Unión Agrícola, amb seu al Carrer del Dilluns n°1, que tenia com a objectiu el desenvolupament de la riquesa agrícola al municipi i que es desvinculava de qualsevol caràcter polític.¹³⁷ Per altra banda, a Riudecanyes també hi havia la cooperativa de la Joventut d'Unió Republicana, creada al 1912,¹³⁸ que tot i no tenir-ne més informació es pot considerar com una cooperativa d'abast únicament pagès degut al caràcter polític d'esquerres de la Joventut Unió Republicana i com a oposició a la Unión Agrícola del mateix municipi. A Duesaigües es creà una cooperativa agrícola, que també es desmarcà de qualsevol contingut polític. Fou constituïda a l'agost de 1915 amb el nom de Cooperativa La Benéfica, amb domicili social al Carrer del Planet n°2.¹³⁹ Si bé als estatuts es presentava com una entitat apolítica, acabà sent la societat on s'hi aplegava la gent d'esquerres de Duesaigües, en contraposició a la Dosaiquense, la societat concorreguda per la gent de dretes.¹⁴⁰

4.4. Associacions obreres

De sindicats obrers a la Baronia d'Escornalbou en tenim tres de registrats, a Coldejou, a la Torre de Fontaubella i a Riudecanyes. A la Torre de Fontaubella es va constituir el dia 2 de maig de 1914 la Sociedad Cooperativa Obrera de Agricultores de la Torre de Fontaubella, més coneguda com «La Moral», tenia la seu al carrer Major, avui en dia és la Societat.¹⁴¹ Aquesta entitat va néixer amb l'objectiu de reunir tots els treballadors agricultors d'aquest municipi i estudiar i defensar els seus interessos morals i materials. Tot i el nom, on s'hi inclou el mot «obrera», l'organització ja als seus estatuts deixava

¹³⁵ Arxiu Històric de Tarragona. Govern Civil de Tarragona. Expedients d'associacions. Sociedad Cooperativa Agrícola "La Pradellense". 1918-1934. AHT330-50-T2-724., p. 14.

¹³⁶ Arxiu Comarcal del Priorat. Ajuntament de Pradell de la Teixeta. Llibre d'Actes del Ple 1939-1944.

¹³⁷ Arxiu Històric de Tarragona. Govern Civil de Tarragona. Expedients d'associacions. Unión Agrícola. 1915-1934. AHT330-50-T2-1512., pp. 4-5.

¹³⁸ ISOCAC. (2019). La Base de dades de l'Associacionisme català contemporani: 1868-1980. Institut Ramon Muntaner. Recuperat a <https://www.irmu.org/base-de-dades-associacionisme>

¹³⁹ Arxiu Històric de Tarragona. Govern Civil de Tarragona. Expedients d'associacions. Sociedad Cooperativa La Benéfica. 1915-1932. AHT330-50-T2-1079.

¹⁴⁰ Aragonès Mestre, Josep Maria. (2013). *Duesaigües: Memòria d'un poble*. Duesaigües: Ajuntament de Duesaigües., p. 128.

¹⁴¹ Prats Auqué, Enric. (2006). Noms de lloc, llinatges i renoms de la Torre de Fontaubella. Barcelona: Institut Cartogràfic de Catalunya., p. 23.

ben clar que en aquesta no hi tenia cabuda la política: «al objeto de alejar cualquier motivo de discordia no podrá en los locales de la Sociedad tratarse cuestiones políticas ni religiosas [...]». ¹⁴² Tot i això, no podem pensar que aquesta organització no evolucionà en aquest pensament, ja que com bé descriuen Ramon Arnabat i Xavier Ferré al seu llibre sobre l'associacionisme: «Tot i la voluntat inicial de desproveir-se de tota intenció política –especialment a partir de 1910– aquesta opció es reforça els anys vint i trenta, quan l'associacionisme cultural interclassista i popular s'anirà polititzant». ¹⁴³

A Colldejou el 15 de juliol de 1931 es creà el «Sindicato Unico de Trabajadores de Colldejou», amb seu al Carrer del Forn nº26; una organització que acollia a tots els treballadors d'aquest municipi amb l'objectiu de «defender sus intereses morales y materiales, elevar la cultura por medio de escuelas racionalistas que procuraran implementar conferencias y todos cuantos medios estén al alcance para mejor lograr su instrucción». ¹⁴⁴ Al segon article dels estatuts, el sindicat anunciava que s'adheriria a la C.N.T., i que utilitzaria l'acció directa per defensar els interessos dels treballadors. ¹⁴⁵ Per tant, observem una agrupació d'obriers de clares tendències anarcosindicalistes, amb l'objectiu no només de defensar els treballadors del municipi, fins i tot emprant l'acció directa, sinó també amb la voluntat de difondre les idees i la seva ideologia entre els treballadors de la població. Com a representant de l'organització, hi trobem a Ignasi Robert Rofes. ¹⁴⁶

A Riudecanyes també fou amb l'arribada de la República quan es creà al municipi una organització obrera. El sindicat fou constituït el dia 6 de juny de 1931, amb el nom de «Sindicato de Adoqueros y Similares de Riudecañas» i establert al Carrer del Dilluns nº13, tenia per objectiu principal «mejorar moral y materialmente las condiciones de trabajo de sus asociados». ¹⁴⁷ En una carta amb data de 20 de maig de 1931, dirigida al governador civil de la província per a informar-lo de la creació del sindicat i demanar-ne la l'acceptació oficial, Mateu Tous Roca exposa que: «al objeto de defenderse

¹⁴² Arxiu Històric de Tarragona. Govern Civil de Tarragona. Expedients d'associacions. Cooperativa Obrera de Agricultores de Torre de Fontaubella. 1914-1926. AHT330-50-T2-1496., pp. 4-5.

¹⁴³ Arnabat Mata, Ramon., Ferré Trill, Xavier. (2015). *Ateneus: Cultura i llibertat. Associacionisme a la Catalunya contemporània*. Barcelona: Federació d'Ateneus de Catalunya., p. 224.

¹⁴⁴ Arxiu Històric de Tarragona. Govern Civil de Tarragona. Expedients d'associacions. Sindicato Único de Trabajadores. 1931. AHT330-50-T2-971., p. 3.

¹⁴⁵ *Ibid.*

¹⁴⁶ *Ibid.*, p. 7.

¹⁴⁷ Arxiu Històric de Tarragona. Govern Civil de Tarragona. Expedients d'Associacions. Sindicato de Adoqueros y Similares de la Villa de Riudecañas. 1931. AHT330-50-T2-377., pp. 3-6.

mutuamente moral y materialment, todos los obreros canteros de esta localidad, hemos acordado la constitución de un Sindicato Obrero [...]».¹⁴⁸ Per tant, observem la definició de sindicat amb el terme «obrer», creat per a la necessitat dels obrers picapedrers que treballaven les pedreres de granit que hi havia en aquest municipi. A més, observem com el sindicat ja incorpora al seu reglament la intenció d'adherir-se a alguna central obrera nacional, tot i que no concreta quina sinó que ho faran «por medio y conducto de alguna de las Federaciones Regionales».¹⁴⁹

A Vilanova d'Escornalbou no hi trobem documentació que ens aportï informació sobre la constitució d'una organització obrera, tot i això, degut a uns conflictes obrers que es van viure a alguns pobles de la Baronia durant l'estiu de 1931, entre aquests Vilanova, podem pensar que sí que n'hi havia en aquesta localitat. A Vilanova, igual que a Riudecanyes, la qüestió rau en una vaga de picapedrers, que analitzarem en un altre apartat. Per aquest motiu, pel fet de que es produís una vaga obrera a Vilanova, podem pensar que sí que hi havia una organització sindical proletària.

4.5. Socors mutus i germandats

De societats de socors mutus i germandats en trobem en cada municipi de la Baronia d'Escornalbou, Ramon Arnabat i Xavier Ferré expliquen que aquest tipus d'associacions podien correspondre a un sector determinat, com ara un ofici concret o un sector de la població, o podien tenir un caràcter general comprnent a un conjunt de veïns. Pel que fa als fins d'aquesta tipologia d'associacions, es basaven en l'autoprotecció amb prestacions monetàries, laborals i morals en casos de malaltia.¹⁵⁰

D'acord amb això, trobem a l'Argentera la Germandat Caritativa, creada al 1932 i a Duesaigües la Hermandad Auxilios, del 1895, totes dues amb un caràcter catòlic.¹⁵¹ A Duesaigües també hi havia la Germandat La Protectora, que data de 1903.¹⁵² A Pradell de la Teixeta hi trobem dues germandats, una de caràcter religiós, Germandat de Sant Miquel Arcàngel, de 1892, i la Germandat La Humanitat, que data de 1890.¹⁵³ A Riudecanyes hi trobem tres societats de socors mutus, una de religiosa i dues laiques: la

¹⁴⁸ *Ibíd.*, p. 7.

¹⁴⁹ Arxiu Històric de Tarragona. Govern Civil de Tarragona. Expedients d'Associacions. Sindicato de Adoqueros y Similares de la Villa de Riudecañas. 1931. AHT330-50-T2-377., p. 5.

¹⁵⁰ Arnabat Mata, Ramon., Ferré Trill, Xavier. (2015). *Ateneus: Cultura i llibertat. Associacionisme a la Catalunya contemporània*. Barcelona: Federació d'Ateneus de Catalunya., p. 160.

¹⁵¹ ISOCAC. (2019). La Base de dades de l'Associacionisme català contemporani: 1868-1980. Institut Ramon Muntaner. Recuperat a <https://www.irmu.org/base-de-dades-associacionisme>

¹⁵² *Ibíd.*

¹⁵³ *Ibíd.*

Germandat de la Puríssima Sang que consta de l'any 1897, la Germandat de la Joventut d'Unió Republicana, que data de 1912,¹⁵⁴ i l'Associació per l'Assistència Mèdica, creada al 1933.¹⁵⁵ A Vilanova també hi constaven dues societats de socors mutus, la Mutualitat Escolar «Lliçó de Nick», creada al 1933 i dedicada a l'escola de nens del municipi;¹⁵⁶ i la «Germandat Humanitaria Mutual», constituïda a l'octubre de 1931.¹⁵⁷ A Colldejou i a La Torre de Fontaubella no hi ha constància de cap societat de socors mutus.

4.6. Altres

Aquí hi incorporem les entitats que no corresponen ben bé en cap de les categories citades anteriorment, com ara societats recreatives o entitats culturals.

Pel que fa a les societats recreatives, classificades a voltes amb la categoria «d'esbarjo», val a dir que normalment tenien una ideologia marcada en el si del conjunt dels seus socis, però com a entitat, als seus estatuts no s'hi exposava com a tal. A l'Argentera el dia 18 d'agost de 1929 es va constituir la Sociedad Unión, substituint així l'antiga Sociedad Teatro Unión de Argentera.¹⁵⁸ El juliol de 1920, a Duesaigües es creà la Sociedad Recreativa La Dosaiguense,¹⁵⁹ destinada a l'esbarjo i al divertiment, i on tot i ser el cafè on s'hi reunien les dretes –motiu pel qual fou clausurada amb l'esclat de la Guerra Civil¹⁶⁰– fugia de qualsevol caràcter polític en el seu reglament.¹⁶¹ A Pradell es creà al 1891 la Societat l'Estalvi, com a centre d'esbarjo.¹⁶² A Riudecanyes fou a l'agost de 1911 quan es creà la Sociedad Ateneo Agrícola amb l'objectiu de defensar i protegir els interessos agrícoles i fomentar la cultura entre els agricultors, prohibint la conversa

¹⁵⁴ *Ibid.*

¹⁵⁵ Arxiu Històric de Tarragona. Govern Civil de Tarragona. Expedients d'associacions. Associació per l'Assistència Mèdica 1933. AHT330-50-T2-614.

¹⁵⁶ Arxiu Històric de Tarragona. Govern Civil de Tarragona. Expedients d'associacions. Mutualidad Escolar Lliçó de Nick. 1933. AHT330-50-T2-578.

¹⁵⁷ Arxiu Històric de Tarragona. Govern Civil de Tarragona. Expedients d'associacions. La Humanitaria. Socorros Mutuos. 1931-1932. AHT330-50-T2-1992.

¹⁵⁸ Arxiu Històric de Tarragona. Govern Civil de Tarragona. Expedients d'associacions. Sociedad La Unión. 1939. AHT330-50-T2-299., pp. 22-24.

¹⁵⁹ Arxiu Històric de Tarragona. Govern Civil de Tarragona. Expedients d'associacions. La Dosaiguense. 1920-1924. AHT330-50-T2-1278., pp. 2-6.

¹⁶⁰ Aragonès Mestre, Josep Maria. (2013). *Duesaigües: Memòria d'un poble*. Duesaigües: Ajuntament de Duesaigües., p. 151.

¹⁶¹ Arxiu Històric de Tarragona. Govern Civil de Tarragona. Expedients d'associacions. La Dosaiguense. 1920-1924. AHT330-50-T2-1278.

¹⁶² ISOCAC. (2019). La Base de dades de l'Associacionisme català contemporani: 1868-1980. Institut Ramon Muntaner. Recuperat a <https://www.irmu.org/base-de-dades-associacionisme>

de tota qüestió política i religiosa al seu local.¹⁶³ La seu d'aquesta entitat estava ubicada al Carrer del Dilluns nº1, mateix local on s'hi ubicaren el ja esmentat sindicat d'aquesta societat, la Unión Agrícola, i la també mencionada organització política, Juventud Patriótica.

Pel que fa a entitats culturals, només n'hem trobat constància de tres, a l'Argentera, a Colldejou i a Riudecanyes. A l'any 1925, concretament el dia 8 de maig fou registrada al govern civil de Tarragona la Sociedad Teatro Unión de Argentera, amb l'objectiu de «difundir la instrucció [sic] en todos los aspectos de la vida».¹⁶⁴ Uns anys més tard, el 1932, es fundà l'Agrupació Juvenil Cultural i Laica de Colldejou, que tenia per objectiu difondre la cultura al municipi tot fent classes nocturnes al seu local ubicat al Carrer de les Masies nº6.¹⁶⁵ Pel que fa a Riudecanyes, hi trobem el Grup Cultural Eura, el qual ja s'ha esmentat a l'apartat d'associacions religioses degut a que el catolicisme era el principal caràcter d'aquesta entitat.

4.7. Resum

Tot aquest entramat d'entitats analitzades fins ara, conformarien el teixit associatiu dels municipis de la Baronia d'Escornalbou durant el primer terç del segle XX, que es pot resumir amb la següent taula:

ASSOCIACIONS	L'ARGENTERA	COLLDEJOU	DUES AIGÜES	PRADELL	RIUDECANYES	FONT AUBELLA	VILA NOVA
CONFRARIES	4	2	6	4	1	5	3
CATÒLIQUES					1		
REPUBLICANES				1	1		1
CATALANISTES		1					
ERC	1	1	1	1	1	1	1
DRETES					1		1
AGRÀRIES	1		1	2	3		
OBRERES		1			1	1	1
S. MUTUS	1		2	2	3		2
RECREATIVES	1		1	1	1		

¹⁶³ Arxiu Històric de Tarragona. Govern Civil de Tarragona. Expedients d'associacions. Sociedad Ateneo Agrícola. 1911-1925. AHT330-50-T2-1244., pp. 1-7.

¹⁶⁴ Arxiu Històric de Tarragona. Govern Civil de Tarragona. Expedients d'associacions. Sociedad Teatro Unión de Argentera. 1925-1933. AHT330-50-T2-866., p. 2.

¹⁶⁵ Arxiu Històric de Tarragona. Govern Civil de Tarragona. Expedients d'associacions. Agrupación Juvenil Cultural y Laica. 1932-1934. AHT330-50-T2-1632.

CULTU RALS	1	1			1		
---------------	---	---	--	--	---	--	--

Elaboració pròpia.

Així doncs podem observar com l'associacionisme era ben viu als municipis de la Baronia d'Escornalbou, que tot i amb algunes diferències segons el municipi, més o menys seguia unes línies generals. El fet de l'existència d'una associació determinada, d'un tipus o d'un altre és un fet molt important, ja que ens remarca la voluntat d'un grup de persones de relacionar-se entre elles per aconseguir un objectiu comú o per desenvolupar unes idees compartides. No és com pertànyer en una família o en una comunitat, que es fa de forma natural, sinó que passar a ser soci d'una associació, militar en un partit o en un sindicat és un acte racional, de voluntat pròpia segons les idees i les conviccions de cadascú.¹⁶⁶ Així doncs, l'existència d'una sindical obrera en un municipi determina la voluntat d'un seguit de ciutadans d'organitzar-se per posar en comú les seves idees i defensar-se davant del que consideraran els interessos i les agressions del patró; però també constata l'existència d'una relació de xoc entre l'un i l'altre. Aquest xoc, que pot ésser d'interessos, però també polític, econòmic o social, tal i com expressa Pere Solà, en l'àmbit de la sociabilitat «es presenta en forma d'oposició, d'antagonisme dual (conservadors/liberals, Lligaires/republicans, etc.)».¹⁶⁷ Aquest fet el trobem ben representat en les societats, les d'esquerres, pronunciades políticament des del seu nom (Societat Republicana, Centre Republicà, etc.) fins als seus estatuts, i les dretanes, sense emmarcar-se políticament ni en els estatus ni en el nom, però on les juntes i els clients habituals determinaven la seva reconeguda tendència conservadora. Exemple d'això el trobem a Riudecanyes, amb la Societat de la Joventut d'Unió Republicana i l'Ateneo Agrícola, a Duesaigües, amb la Benèfica i la Dosaiguense, o a Vilanova, amb el Cafè del Beco i cal Joan del Cafè.¹⁶⁸

Un altre apunt important i que determinen aquestes organitzacions polítiques locals que es presenten en forma de societat és la influència política local, sobretot en el període republicà. Així, com podem veure més endavant, a les poblacions on el Centre d'Esquerra Republicana és més actiu, aquesta candidatura acaba sent la més votada pel conjunt del municipi. Aquest és un fet, i l'hegemonia d'ERC a la Baronia

¹⁶⁶ Solà Gussinyer, Pere. (1998). *Itineraris per la sociabilitat meridional catalana: l'associacionisme i la cultura popular a la demarcació de Tarragona (1868-1964)*. Tarragona: Diputació de Tarragona.

¹⁶⁷ *Ibid.*, p. 47.

¹⁶⁸ Maristany Tió, Carles (2015). *Notes històriques de Vilanova d'Escornalbou*. Vilanova d'Escornalbou: Ajuntament de Vilanova d'Escornalbou., p. 335.

d'Escornalbou només es veu trencada en algunes ocasions per les candidatures de Marcel·lí Domingo que són votades massivament a Riudecanyes, però també en alguna ocasió a Vilanova i a Pradell, degut al pes que les societats d'ideari republicà-federal tingueren en aquells municipis.

Així doncs, caldrà veure si en el desenvolupament de la rereguarda de la guerra, les condicions associatives que reunien els diferents municipis de la Baronia d'Escornalbou foren determinants alhora d'establir el tipus de política, de repressió, violència anticlerical, etc.

5. Els Fets d'Octubre

A l'octubre de 1934 es produïren uns fets que marcaren un abans i un després en el si de la societat catalana dels anys trenta, i que tingueren certa relació amb els fets revolucionaris que es visqueren a partir del cop d'estat de 1936: «Amb el Sis d'Octubre, sembla, s'acabà un estil de vida i en vingué un altre, cada vegada més accelerat i violent».¹⁶⁹ El clima de tensió que es vivia a Catalunya a mitjans de 1934 venia donat pel descontentament del camp català –sobretot del sector rabassaire representat per la Unió de Rabassaires– a causa dels problemes sobre la propietat de la terra i de la derogació de la Llei de contractes de conreu que havia aprovat la Generalitat, i que els propietaris, agrupats a l'Institut Agrícola de Sant Isidre (IACSI) amb el suport de la Lliga Catalana havien portat a impugnar a Madrid davant del Tribunal de Garanties Constitucionals. Aquesta llei suposava una millora per la pagesia catalana, ja que comportava l'accés gradual a la propietat de la terra a rabassaires i parcers,¹⁷⁰ per aquest motiu els Fets d'Octubre al Principat tingueren com a protagonista, a excepció del que passà a Barcelona, el camp català. Però a més de l'enfrontament pagès, en l'àmbit de la política estatal es vivien moments de tensió a conseqüència de la possible entrada al govern de la República de la Coalición Española de Derechas Autónomas (CEDA) de Gil Robles, propiciada per l'entesa amb el Partido Radical de Lerroux de resultes de les eleccions legislatives de novembre de 1933.¹⁷¹ Fontana ens mostra la preocupació dels republicans davant d'aquesta situació, detallant com aquests veien a Gil Robles com l'encarnació espanyola de l'austriac Dollfuss, just en un moment en què en el context

¹⁶⁹ González Vilalta, Arnau., López Esteve, Manel., Ucelay-Da Cal, Enric. (Ed.) (2014). *6 d'Octubre: la desfeta de la revolució catalanista de 1934*. Barcelona: Editorial Base., p. 53.

¹⁷⁰ Fontana Lázaro, Josep. (2014). *La formació d'una identitat: una història de Catalunya*. Barcelona: Eumo Editorial., pp. 340-341.

¹⁷¹ López Esteve, Manel. (2013). *Els Fets del 6 d'Octubre de 1934*. Barcelona: Editorial Base., pp. 59-63.

europèu es propiciava l'auge dels feixismes.¹⁷² Davant d'aquests fets, es va preparar una vaga general al conjunt de l'estat, que a Catalunya es va materialitzar el dia 6 d'octubre, amb els escamots d'Estat Català patrullant per Barcelona i la consegüent declaració de l'Estat català dins de la República Federal Espanyola per part de Companys, cosa que comportà la declaració de l'Estat de Guerra i l'encanonament del Palau de la Generalitat seguit de l'empresonament del de tot el Govern, així com en els dies posteriors de molts pagesos i militants republicans i catalanistes que havien participat a la vaga arreu del Principat, realitzant actes revolucionaris en diferents municipis així com la declaració de la República Catalana en la majoria de consistoris.

Però bé, una cosa és Barcelona o altres capitals importants catalanes, i una altra de ben diferent els pobles petits com els de la Baronia d'Escornalbou. Pel que sabem del que s'ha escrit, per l'extensa bibliografia sobre aquests fets, al Camp de Tarragona a excepció de les capitals Falset, Reus, Tarragona i Valls, i d'algunes altres poblacions puntuals, no es van produir grans fets rellevants.¹⁷³ Si consultem a les llistes dels empresonats a la província, ja fos en presons regulars, a la Torre del Pretori o en les presons flotants dels vaixells atracats al moll de Tarragona –l'Andalucía, el Cabo Cullera i el Manuel Arnús–¹⁷⁴ no hi trobem cap veí de cap dels set pobles de la Baronia d'Escornalbou.¹⁷⁵ Per tant, si no hi va haver repressió, almenys en forma de presó, podem entreveure quina fou la magnitud dels fets als pobles de la nostra contrada.

Pel que fa al fet principal que portà al conflicte, el problema rabassaire i la Llei de contractes de conreu, podem observar mitjançant el llibre editat per la Unió de Rabassaires el 1935, «Els Desnonaments Rústics a Catalunya», com en cap dels pobles de la Baronia d'Escornalbou no hi va haver cap cas de llançament ni de desnonament registrat.¹⁷⁶ El cas més proper fou a Porrera, on se'n donaren sis casos, poble d'on també trobem empresonats arran de la repressió posterior a la revolta.¹⁷⁷ Ara bé, el llibre editat pel sindicat rabassaire conclou afirmant que els casos que recull són únicament els casos de desnonament de terra, tot i que es donaren molts més casos de reclamació

¹⁷² Fontana Lázaro, Josep. (2014). *La formació d'una identitat: una història de Catalunya*. Barcelona: Eumo Editorial., pp. 342-343.

¹⁷³ Duch Plana, Montserrat. (1994). *República, reforma i crisi: el Camp de Tarragona (1931-1936)*. Edicions El Mèdol., pp. 100-109.

¹⁷⁴ López Esteve, Manel. (2013). *Els Fets del 6 d'Octubre de 1934*. Barcelona: Editorial Base., pp. 393-405.

¹⁷⁵ *Ibid.* Annex II. Recuperat a: https://www.editorialbase.cat/fitxers/FetsOctubre_Annex2.pdf

¹⁷⁶ Unió de Rabassaires. (1935). *Els Desnonaments Rústics a Catalunya*. Barcelona.

¹⁷⁷ *Ibid.*, 144-145.

de fruits.¹⁷⁸ Això denota que les pugnes van anar molt més enllà, com el que veurem més endavant, analitzant la revolució d'estiu a la Baronia, on a Pradell de la Teixeta es realitzà una confiscació d'una casa per motius relacionats amb el conflicte rabassaire, ja que s'hi exposa que la propietària d'un l'immoble confiscat «va acomiadar el seu mitjter [sic] per no complir la Llei de Contractes del Conreu».¹⁷⁹

Com abans he esmentat, no tenim constància de cap crònica, ni per premsa, ni per bibliografia que citi cap fet rellevant envers els Fets del 6 d'Octubre als pobles de la Baronia. Ara bé, del que sí que hi ha constància és dels canvis que es produïren als ajuntaments d'acord amb el que dictava la capitania general de Tarragona. Així en alguns ajuntaments, el govern sorgit de les eleccions del gener del mateix 1934 es veia cessat de facto per ordres superiors, quedant a partir d'aquell moment davant del càrrec, persones del municipi de conviccions clarament conservadores.

A l'Argentera les eleccions municipals del 18 de gener de 1934 havien donat 70 vots a Esquerra Republicana i 24 a la Lliga, quedant així l'ajuntament constituït amb quatre regidors d'Esquerra, alcalde inclòs, i un regidor de la Lliga.¹⁸⁰ Pel que sembla al petit municipi de l'Argentera es va mantenir passiu durant els convulsos dies d'octubre, primer perquè als llibres d'actes municipals del consistori no es fa cap menció als fets, ni a la vaga, ni a la proclamació de l'Estat català, ni a res que s'hi relacioni; i per altra banda, perquè no es va produir la substitució de l'Ajuntament sorgit de les urnes al gener i no es va incorporar cap comissió gestora com si que es feu en moltes d'altres poblacions.¹⁸¹ El mateix alcalde Joan Cabré Jardí, d'Esquerra Republicana, i els quatre consellers, van mantenir-se al càrrec fins a l'agost de 1936.¹⁸²

A la Torre de Fontaubella també sembla que els primers dies d'octubre de 1934 es van viure amb absoluta normalitat, mostra d'això és que les actes municipals no recullen cap fet especial i les sessions del consistori s'efectuaren sense cap anomalia. A la Torre de Fontaubella, igual com acabem de veure a l'Argentera, no es va cessar l'Ajuntament

¹⁷⁸ *Ibíd.*, 11-12.

¹⁷⁹ Arxiu Nacional de Catalunya. Generalitat de Catalunya (Segona República). Expedients de confiscació; adjudicació i reclamació de béns confiscats del Priorat: El Molar, la Morera de Montsant, Poboleda, Porrera, Pradell, Torroja del Priorat, la Vilella Baixa. 1936-1938. ANC1-1-T-6858., p. 79.^[SEP]

¹⁸⁰ Arxiu Comarcal del Baix Camp. Ajuntament de l'Argentera. Eleccions Municipals 1934. ACBC282-4-T1-1464.

¹⁸¹ Arxiu Comarcal del Baix Camp. Ajuntament de l'Argentera. Llibre d'Actes Municipals 1932-1935. ACBC282-4-T1-61., pp. 156-164.

¹⁸² Arxiu Comarcal del Baix Camp. Ajuntament de l'Argentera. Llibre d'Actes Municipals 1935-1938. ACBC282-4-T1-259.

sortit de les urnes al gener, i no es va constituir cap comissió gestora.¹⁸³ Així, Eliseu Mas Cabré, alcalde a partir del gener de 1934, es va mantenir al càrrec fins a l'agost de 1936.¹⁸⁴

Fins al moment hem vist els municipis de la Baronia d'Escornalbou on no es va produir cap canvi en el si de l'ajuntament durant els dies posteriors als Fets d'Octubre, motiu pel qual hom pensa que no hi va haver cap mena d'activitat revolucionària, vaguista, ni tan sols la proclamació de la República Catalana. Ara doncs, cal analitzar els municipis on si que hi va haver certs canvis.

A Colldejou les eleccions del 14 de gener de 1934 van donar 103 vots a la candidatura d'Esquerra Republicana i 67 vots a la de la Lliga, atorgant així 4 regidors pels republicans i un pels *lligaires*.¹⁸⁵ L'alcalde, Joan Ferré Llorens, ocupava el càrrec des de la proclamació de la República, i tot hi veure's ratificat per les municipals celebrades al gener, fou cessat igual que la resta de regidors el dia 11 d'octubre de 1934. A l'acta de l'ajuntament corresponent a aquest dia hi consta que Basili Rofes Rofes presentà un document pel qual el coronel comandant de la província de Tarragona destituïa l'ajuntament i nomenava una Comissió Gestora presidida pel mateix Basili Rofes Rofes i composta també per Francesc Rofes Querol i Cipriano Salsench Rofes.¹⁸⁶ L'endemà, dia 12 d'octubre, es cessava al secretari de l'ajuntament, Joan Mestre Llorens, pel fet que «el senyor Mestre ha simpatitzat amb els recents actes de rebel·lió contra la Constitució Espanyola i l'autonomia de Catalunya».¹⁸⁷ Així doncs, veiem que a Colldejou, tot i que les actes no en recullen detalls, alguna cosa passà durant el sis d'octubre i les següents jornades.

A Duesaigües els fets són similars. Les eleccions municipals del gener deixaren 113 vots a la candidatura d'Esquerra Republicana i 102 vots per la que presentava la Unió de Pagesos, tot i això el repartiment de regidors fou de quatre pel primer i un pel segon.¹⁸⁸ Eugeni Escoda Mestre fou designat alcalde, substituint a Cosme Nolla Nolla

¹⁸³ Arxiu Comarcal del Priorat. Ajuntament de la Torre de Fontaubella. Llibre d'Actes del ple. 1932-1937. ACPR320-30-T2-1461.

¹⁸⁴ *Ibid.*

¹⁸⁵ Duch Plana, Montserrat. (1994). *República, reforma i crisi: el Camp de Tarragona (1931-1936)*. Edicions El Médol., p. 81.; Soler Becerro, Raimon. (2014). *Les eleccions municipals de 1934 a Catalunya*.

¹⁸⁶ Arxiu Municipal de l'Ajuntament de Colldejou. Llibre d'Actes Municipals 1934-1936. N°151.

¹⁸⁷ *Ibid.*

¹⁸⁸ Duch Plana, Montserrat. (1994). *República, reforma i crisi: el Camp de Tarragona (1931-1936)*. Edicions El Médol., p. 81.; Soler Becerro, Raimon. (2014). *Les eleccions municipals de 1934 a Catalunya*. Recuperat a: https://issuu.com/municipals1934/docs/2-1_resultats_en_percentatge_v2

que ho havia estat fins al moment.¹⁸⁹ A les actes de l'ajuntament, els primers dies d'octubre de 1934 no es fa constància ni esment sobre els Fets d'Octubre ni cap altre afer que ens pugui fer sospitar que en aquest municipi hi passés quelcom rellevant. Ara bé, el dia 19 d'octubre l'acta presa en sessió extraordinària ens informa que el regidor del consistori, Pere Rofes Tarragó va presentar la comunicació del comandant militar de la plaça de Tarragona que anunciava al mateix Pere Rofes Tarragó com a «alcalde- gestor único para las funciones del ayuntamiento».¹⁹⁰ Per tant, un altre ajuntament cessat a conseqüència dels Fets d'Octubre.

La vila de Riudecanyes va seguir una dinàmica similar a les dues analitzades anteriorment. A les eleccions municipals del gener de 1934 els resultats donaren la victòria a Esquerra Republicana amb 212 vots, mentre que la resta es repartiren entre el Grup Republicà Federal (149) i la Lliga Catalana (100).¹⁹¹ Així es proclamà com a alcalde de la vila Josep Guasch Martí, substituint a Francesc Casadó Escudé, mentre que pel que fa a regidors, foren en total cinc pels d'Esquerra i dos pels republicano-federals.¹⁹² Si continuem resseguint les actes, a l'octubre de 1934 no s'hi recull cap notícia sobre la vaga del dia sis ni de les seves conseqüències fins a la sessió del dia 11, quan es va produir la destitució de l'ajuntament. Segons consta en acta, quatre persones acompanyades del comandant de la Guàrdia Civil de Riudecols es reuniren a l'ajuntament amb els regidors i l'alcalde, on s'anuncià la comunicació que havia fet la Comandància Militar de Tarragona en la qual es nomenava a Alexandre Teigell Bargalló com a delegat d'aquella autoritat militar. Així es constituïa la Comissió Gestora que havia de governar l'ajuntament, presidida pel mateix Alexandre Teigell Bargalló juntament amb els membres Mateu Hortonedà Ferraté, Ramon Vall Pedret i Ricard Nolla Gili, sent els quatre els presents al consistori.¹⁹³ Així quedaren cessats del seu càrrec els antics regidors i l'alcalde Josep Guasch Martí, elegits a les urnes nou mesos enrere.

Pel que fa a Vilanova d'Escornalbou, a les eleccions municipals guanyà Esquerra

¹⁸⁹ Arxiu de Fons no ingressats de l'Arxiu Comarcal del Baix Camp. Ajuntament de Duesaigües. Llibre d'Actes municipals 1933-1934. ACBC282-19-T1-448.

¹⁹⁰ *Ibid.*, pp. 99-100.

¹⁹¹ Duch Plana, Montserrat. (1994). *República, reforma i crisi: el Camp de Tarragona (1931-1936)*. Edicions El Médol., p. 82.; Soler Becerro, Raimon. (2014). *Les eleccions municipals de 1934 a Catalunya*. Recuperat a: https://issuu.com/municipals1934/docs/2-1_resultats_en_percentatge_v2

¹⁹² Arxiu Comarcal del Baix Camp. Ajuntament de Riudecanyes. Llibre d'Actes Municipals 1933-1936. ACBC280-15-T1-1726., pp. 32-38.

¹⁹³ *Ibid.*, pp. 61-62.

Republicana amb no gaire diferència respecte a Unió Democràtica, aconseguiren 181 vots i cinc regidors, i 153 vots amb dos regidors respectivament; sent elegit alcalde Carles Bargalló Vila, d'Esquerra Republicana.¹⁹⁴ Malauradament, però, no tenim noves dels Fets d'Octubre a les actes municipals degut a un buit d'informació en aquestes a partir del 6 de febrer de 1934. Tot i això a l'annex I, del llibre de Manel López Esteve on hi exposa els ajuntaments afectats per les disposicions de suspensió i separació dels consellers municipals a conseqüència de la repressió posterior als Fets d'Octubre, hi trobem citat l'Ajuntament de Vilanova d'Escornalbou juntament amb els de Colldejou, Duesaigües i Riudecanyes.¹⁹⁵ Per altra banda, de Pradell de la Teixeta, tampoc en tenim informació a través dels llibres d'actes municipals, però en aquest cas, aquest municipi no hi consta a l'annex esmentat. Per tant, podem considerar que a Pradell de la Teixeta no hi va haver cap acció en relació amb els fets del dia 6.

Per poder entendre millor el que va poder passar en aquests municipis cal veure què ens diu Manel López Esteve sobre els ajuntaments en els quals hi manava Esquerra Republicana durant els primers dies d'octubre de 1934, com els quatre que acabem d'analitzar:

«Pel que fa als ajuntaments en mans dels republicans catalanistes, la seva posició transità des de l'aposta decidida per l'acció insurreccional i la mobilització en defensa del govern català fins a la inhibició o l'oberta oposició a l'acció insurreccional passant, en la majoria dels casos, per l'estricta proclama cívica de l'Estat Català o la República Catalana. [...] cal tenir present que en molts petits municipis d'arreu de Catalunya on l'Esquerra era la principal força política organitzada, les jornades d'octubre es van reduir als actes públics d'adhesió a la proclama de Companys i a la mobilització d'alguns grups d'homes pels carrers».¹⁹⁶

Amb això, ens podem fer una idea del que hauria passat als quatre municipis, però vegem també què diu Montserrat Duch envers els Fets del Sis d'Octubre al Camp de Tarragona: «En tots aquells pobles on fou proclamat l'Estat català seran destituïts els ajuntaments i nomenades comissions gestores».¹⁹⁷ Per tant, podem entreveure la

¹⁹⁴ Arxiu Municipal de l'Ajuntament de Vilanova d'Escornalbou. Eleccions Municipals 1909, 1933, 1954, 1960. B-1202-623.

¹⁹⁵ López Esteve, Manel. (2013). *Els Fets del 6 d'Octubre de 1934*. Barcelona: Editorial Base. Annex I. Recuperat a https://www.editorialbase.cat/fitxers/FetsOctubre_AnnexI.pdf

¹⁹⁶ *Ibid.*, p. 323.

¹⁹⁷ Duch Plana, Montserrat. (1994). *República, reforma i crisi: el Camp de Tarragona (1931-1936)*. Edicions El Mèdol., p. 105.

possibilitat que aquests quatre consistoris simplement s'adherissin a la declaració realitzada per Companys a Barcelona, fent també una proclama des dels ajuntaments. Ara bé, imaginar quelcom que anés més enllà sembla ben difícil, ja que si no segurament en trobaríem constància escrita com els casos recollits sobre Porrera, Cabacés, Ulldemolins, la Selva o el Morell.¹⁹⁸

Tot i que tot porta a pensar que no hi hagueren fets revolucionaris als pobles de la Baronia d'Escornalbou, el que és evident és que aquesta intromissió als quatre ajuntaments, de persones dretanes per mitjà de comissions gestores acreditades per l'estament militar, foren un pas més per a avivar la divisió i la pugna política que es vivia des de feia anys. D'aquesta manera veurem més endavant com alguna part de la repressió que comportà la revolució de 1936 es pot considerar entrelaçada amb aquest conflicte.

6. L'estiu revolucionari

A l'hora d'elaborar aquesta part de la recerca trobem que la gran dificultat es centra en la poca documentació contemporània als fets que existeix. La majoria de llibres d'actes i altres documents dels ajuntaments dels pobles de la Baronia d'Escornalbou tenen un buit que ocupa bona part d'aquesta etapa, compresa en els mesos de juliol, agost, setembre i una part de l'octubre de 1936. Aquest fet, fruit de la inestabilitat i la convulsió del moment fa que la font d'informació majoritària a la qual hem de recórrer per descriure i analitzar el que va passar a la rereguarda de la guerra durant l'estiu del 36 sigui la Causa General. Per descriure aquesta font, podem observar què en va dir Antoni Gavaldà en el seu estudi de la Causa General a la comarca de l'Alt Camp:

«La Causa General és el nom que es donà al Decret de 26 d'abril de 1940, ratificat per un segon de 19 de juny de 1943, pel qual s'atribuïa al Ministeri Fiscal, subordinat al Ministeri de Justícia, la fixació de saber l'activitat desplegada al camp republicà en nombrosíssims aspectes».¹⁹⁹

Sabem també, tal i com s'aprecia al observar els diferents informes franquistes, i com també esmenta Antoni Gavaldà al seu llibre, que els expedients de la Causa General es van formar a través de la documentació aportada per l'alcalde i secretari de cada

¹⁹⁸ López Esteve, Manel. (2013). *Els Fets del 6 d'Octubre de 1934*. Barcelona: Editorial Base., pp. 303-305.

¹⁹⁹ Gavaldà Torrents, Antoni. (1997). *Jo delato, tu inculpes, ell denuncia: repressió franquista a Valls i comarca*. Institut d'Estudis Vallencs., p. 18.

municipi, així com de la Guàrdia Civil competent.²⁰⁰ Per aquest motiu, i com hom ja es pot imaginar, tota aquesta informació tindrà una clara tendència política marcada, fet que ens ha de fer ser minuciosos i curiosos en l'anàlisi; però que tot i això no la invalida en cap cas degut a que és una font d'informació creada quasi bé al acabar el conflicte, i tot i que pugui comportar informació esbiaixada és d'una vital importància per a l'anàlisi d'aquest període.

Però això no és tot, comptem també amb algun petit testimoni del que va passar en algun dels pobles de la Baronia d'Escornalbou durant el període estival revolucionari, una informació que ens pot servir de contrast amb les fonts oficials, tant les franquistes de la Causa General com les republicanes corresponents a la documentació dels ajuntaments. Ara bé, aquesta informació complementària és molt minsa i només correspon a dos municipis dels set a analitzar; per tant, serà amb els informes de la Causa General per una banda, i amb la documentació que consta a les actes municipals dels ajuntaments per l'altra, com anirem contrastant i intentant extreure una visió més acurada del que va passar a l'estiu de 1936.

6.1. La resposta institucional al cop i l'organització de la revolució

Arran de l'alçament militar del 18 de juliol de 1936, en cap dels pobles de la Baronia d'Escornalbou es va produir cap acte a favor d'aquest o destinat a defensar-lo. Segons consta a la Causa General, de seguit les forces d'esquerres prengueren el control de la situació als diferents pobles, fent així impossible que l'alçament obtingués èxit. A l'Argentera, el sumari franquista justifica la inacció dels favorables al cop degut a «desconocerse la iniciación del G.A.N y ser mayoría los elementos de izquierdas, que desde el primer momento constituyeron un comité revolucionario y se apoderaron de la población».²⁰¹ Per tant, tot i que en algun lloc hi pogués haver hagut desconeixença per part de les dretes, fou gràcies a la ràpida reacció de les forces d'esquerres que no es va produir cap acte a favor de l'alçament. Com a exemple, podem veure el relat que fa l'expedient de la Causa General de la Torre de Fontaubella: «no hubo participación alguna al producirse el Alzamiento Nacional por estar todo inmediatamente dominado por los elementos rojos».²⁰² Així doncs, observem la intervenció i el domini ràpid de les esquerres com a resposta al pronunciament militar, unes forces d'esquerres que cal

²⁰⁰ *Ibíd.*, p. 10.

²⁰¹ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1443, Exp.6

²⁰² Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1444, Exp.15

recordar que ja havien guanyat les eleccions de febrer i que governaven en els ajuntaments de la Baronia. Ara doncs, cal veure com s'organitzaren a partir del cop d'estat i de la nova situació revolucionària que s'estava apunt d'implementar.

El dia 21 de juliol, a través de la ràdio, Claudi Ametlla comunicava al poble de Catalunya el decret de la Generalitat pel qual es constituïen les milícies. A més, aquest demanava la creació de comitès de defensa a tots i cadascun dels pobles del Principat.²⁰³

El dia 24 de juliol de 1936 s'emetia un decret al Butlletí de la Generalitat en que s'emplaçava la constitució en cada poble d'un comitè presidit per l'alcalde juntament amb el suport de milícies ciutadanes per vigilar i assegurar els edificis públics i els objectes que eren "patrimoni del poble".²⁰⁴ Aquest decret, juntament amb el missatge de Claudi Ametlla obrien la porta a la creació dels comitès locals, que es constituïren en cadascun dels set pobles de la Baronia d'Escornalbou.

En el mateix decret, de 24 de juliol de 1936, s'informava de que s'haurien de cessar en tots els ajuntaments dels pobles de Catalunya els càrrecs que no formessin part de les llistes dels partits compresos en el Front d'Esquerres.²⁰⁵ Obeint aquesta ordre el dia 26 de juliol l'Ajuntament de Colldejou cessà del seu càrrec a Anton Llorens, que passà a ser ocupat per Inocenci Rofes Gibert.²⁰⁶ A Duesaigües, el dia 27 de juliol l'ajuntament va acordar destituir el conseller Pere Rofes Tarragó, sent cobert el seu càrrec per Josep Maria Ciurana Ardèvol, que ocupava la posició de primer suplent.²⁰⁷ Dels altres pobles, els llibres d'actes no s'hi troba constància de cap cessament de càrrecs, tot i això en alguns casos s'observen canvis en els governs municipals i fins i tot dimissions.

També, el decret de 24 de juliol, fixava que el comitè hauria de ser presidit per l'alcalde de cada població, càrrec que podria ser ocupat per una nova persona arran també del que designava el mateix decret, en quant al cessament dels càrrecs que no formessin part de les forces polítiques del Front d'Esquerres.²⁰⁸

Així doncs, en aquest moment, pocs dies després del cop d'estat, trobem que en cada poble hi conviuen dos òrgans de poder, el recent creat Comitè Antifeixista i l'Ajuntament, també anomenat Consell Municipal. Com veurem més endavant, les

²⁰³ Martin Ramos, José Luis. (2012). *La rereguarda en guerra: Catalunya, 1936-1937*. L'Avenç., p. 32.

²⁰⁴ Butlletí de la Generalitat de Catalunya. 24.07.1936.

²⁰⁵ *Ibid.*

²⁰⁶ Arxiu Municipal de l'Ajuntament de Colldejou. Llibre d'actes municipals 1934-1937. N°151.

²⁰⁷ Arxiu de fons no ingressats de l'Arxiu Comarcal del Baix Camp. Ajuntament de Duesaigües. Llibre d'Actes Municipals 1936-1937. ACBC282-19-T1-450.

²⁰⁸ Butlletí de la Generalitat de Catalunya. 24.07.1936.

actuacions revolucionàries i repressives sovint seran obra del Comitè, sent l'Ajuntament una força més aviat residual fins ben entrada la tardor, en menor o major mesura depenent del municipi. Al final de l'estiu, com ja veurem, els dos òrgans de poder acostumen a acabar confluint en un nou ajuntament. De moment però, cal veure qui integrava cada organització.

Pel que fa als comitès, la Causa General només ens dona la data de creació del Comitè Antifeixista de Riudecanyes, que la situa al 23 de juliol de 1936.²⁰⁹ De la resta de pobles el sumaríssim no dona dates de la creació dels comitès, tot i que situa la seva creació com a resposta al l'alçament militar, per tant podríem situar la seva fundació en unes dates similars a la composició del de Riudecanyes. El que si que aporta la Causa General en cadascun dels pobles són els noms dels qui els franquistes acusaren de ser els seus membres.

A Riudecanyes, la Causa General, com hem dit, fixa la data de creació del Comitè Antifeixista cinc dies després del pronunciament militar, i a aquest li atribueix sis membres: Sebastià Guillemat Ribas, Francesc Roigé Guillemat, Josep Llaveria Martí, Alfons Bardeguí Ferré, Jaume Olivé Sangenis i Mateu Olivé Sangenis.²¹⁰ Tot i això, el sumari franquista dona altres noms de persones que formaren part de la «organización que, una vez implantado el dominio rojo, se dio al terror marxista» o que participaren en actes del comitè, per tant, persones que podem considerar que també en formaven part: Rafel Solé Borràs, Sebastià Domènech Saludes, Francesc Falcó Pujol, Miquel Guillemat Bargalló, Ramon Ferraté Fort, Francesc Sangenis Llaveria i Josep Oliva Aragonès.²¹¹ A més, si mirem a la Causa General a qui s'atribueix l'acusació de realitzar la destrucció d'objectes de culte que analitzarem més endavant, a part de membres del comitè ja citats, també s'hi relaciona a Eugeni Oliva Nolla, motiu pel qual es pot considerar que també formava part del comitè.²¹²

Pel que fa a l'Ajuntament, a les actes municipals no hi trobem cap tipus d'informació referent als dies posteriors al cop d'estat. El sumari franquista determina que l'Ajuntament de Riudecanyes es canvià a l'octubre, com veurem que mostren també les actes municipals, així doncs es pot considerar que durant l'estiu de 1936 va seguir el mateix govern municipal que fou restituit el 18 de febrer de 1936, i que fou escollit

²⁰⁹ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1444, Exp.13., p. 19.

²¹⁰ *Ibíd.*

²¹¹ *Ibíd.*

²¹² *Ibíd.*

democràticament el 14 de febrer de 1934.²¹³ Així doncs, el Consell Municipal de Riudecanyes durant els mesos d'estiu fou integrat per l'alcalde Josep Guasch Martí i els consellers Josep Tost Marco, Pere Pedrola Solé, Antoni Adell Gavaldà i Pere Guasch Guasch.²¹⁴ Tot i això, la Causa General estableix que el poder local quedà des del primer moment absorbit pel comitè, per tant, podem dir que l'ajuntament de la vila va quedar en segon pla fins que com ja veurem, a l'octubre es va reorganitzar.²¹⁵

RIUDECANYES	
COMITÈ ANTIFEIXISTA	AJUNTAMENT ESTIU 1936
Sebastià Guillemat Ribas	Josep Guasch Martí (Alcalde)
Francesc Roigé Guillemat	Josep Tost Marco
Josep Llaveria Martí	Pere Pedrola Solé
Alfons Bardeguí Ferré	Antoni Adell Gavaldà
Jaume Olivé Sangenis	Pere Guasch Guasch
Mateu Olivé Sangenis	
Rafel Solé Borràs	
Sebastià Domènech Saludes	
Francesc Falcó Pujol	
Miquel Guillemat Bargalló	
Ramon Ferraté Fort	
Francesc Sangenis Llaveria	
Josep Oliva Aragonès	
Eugeni Oliva Nolla	

Font: Archivo Histórico Nacional i Arxiu Comarcal del Baix Camp. Elaboració pròpia.

A Vilanova d'Escornalbou el Comitè Antifeixista local fou integrat per Pere Descàrrega Domènech –que segons la Causa General n'era el president–, Lluís Guasch Cabré, Marcel·lí Rofes Llorens i Joan Roigé Vallès.²¹⁶ A més, al sumaríssim hi trobem citats, juntament amb els membres del Comitè anteriorment mencionats, a Pere Ferré Mestre i a Ramon Florenza Sanz; que la Causa General qualifica com a individus que en esclatar el cop d'estat “*tomaron con animo su ideal apasionado*”.²¹⁷ Per tant, aquests podria ser que també formessin part del comitè. A més, a l'arxiu municipal de l'Ajuntament de Vilanova d'Escornalbou hi consten tres fullets amb data de 27 de juliol de 1936 en els quals l'alcalde Pere Ferré Mestre concedia llicència d'armes a tres persones pertanyents

²¹³ Arxiu Comarcal del Baix Camp. Ajuntament de Riudecanyes. Llibre d'Actes Municipals 1936-1938. ACBC280-15-T1-1725.

²¹⁴ *Ibid.*

²¹⁵ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1444, Exp.13., p. 19.

²¹⁶ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1444, Exp.20., pp. 9-10.

²¹⁷ *Ibid.*

a les Milícies Antifeixistes del poble: Josep Nolla Abelló, Josep Mariné Rom i Josep Mas Prous.²¹⁸ També trobem més persones que considerem que formaven part del comitè degut a que es citen com a acusades de la destrucció i crema dels objectes de culte de l'església, juntament amb altres membres del comitè ja citats. Aquests són: Pere Bondia Martí, Pere Julià Terrades, Amadeu Rofes Mateu, Pere Ferré Pedrol, Isidre Roig Pallejà, Lluís Rofes Mestre, Joan Ferré Mestre i Joan Escoda Dalmau.²¹⁹ El mateix passa amb Josep Maria Vilella Guinjoan, referent a una incautació.

A banda de la creació del comitè, a Vilanova també hi hagué canvis en l'estructuració de l'ajuntament degut a al pronunciament militar. Segons la visió de la Causa General es formà un nou ajuntament el dia 30 de juliol de 1936, integrat per a Pere Ferré Mestre, com a alcalde, i per Josep Anguera Sangenís, Carles Bargalló Vila, Josep Vilella Mestre, Josep Sabaté Olivé i Josep Mas Escoda com a consellers.²²⁰ Si mirem uns anys enrere, veiem com tots aquests integraven la llista d'Esquerra Republicana per a les eleccions municipals del 14 de gener de 1934, dels quals quatre foren elegits per formar part del consistori, sent Carles Bargalló Mestre l'alcalde.²²¹ Per tant, a partir del 30 de juliol, l'ajuntament passà a estar integrat només per membres d'Esquerra Republicana i es canvià l'alcalde, que segons la Causa General fou a causa de la dimissió de Carles Bargalló Vila, que passà a ser conseller, mentre que Pere Ferré Mestre passà de conseller a alcalde, al mateix temps que formava part també del comitè.²²²

VILANOVA D'ESCORNALBOU	
COMITÈ ANTIFEIXISTA	AJUNTAMENT ESTIU 1936
Pere Ferré Mestre	Pere Ferré Mestre (Alcalde)
Pere Descàrrega Domènech	Josep Anguera Sangenís
Lluís Guasch Cabré	Carles Bargalló Vila
Marcel·lí Rofes Llorens	Josep Vilella Mestre
Joan Roigé Vallès	Josep Sabaté Olivé
Ramon Florenza Sanz	Josep Mas Escoda
Josep Nolla Abelló	
Josep Mariné Rom	
Josep Mas Prous	
Pere Bondia Martí	
Pere Julià Terrades	

²¹⁸ Arxiu Municipal de l'Ajuntament de Vilanova d'Escornalbou. Correspondència 1936-1938.

²¹⁹ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1444, Exp.20., pp. 9-10.

²²⁰ *Ibid.*

²²¹ Arxiu Municipal de l'Ajuntament de Vilanova d'Escornalbou. Llibre d'Actes Municipals 1932-1934.

²²² Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1444, Exp.20., pp. 9-10.

Amadeu Rofes Mateu	
Pere Ferré Pedrol	
Isidre Roig Pallejà	
Lluís Rofes Mestre	
Joan Ferré Mestre	
Joan Escoda Dalmau	
Josep Maria Vilella Guinjoan	

Font: Archivo Histórico Nacional, Arxiu Municipal de l'Ajuntament de Vilanova d'Escornalbou. Elaboració pròpia.

Pel que fa a Pradell de la Teixeta, la Causa General sentència a quatre persones com a membres del comitè revolucionari: Josep Maria Bru Cabré, Josep Maria Rovira Bru, Sixto Bertran Cabré i Josep Cabré Escoda.²²³ Ara bé, quant a les accions revolucionàries comeses pel comitè que analitzarem properament, a banda de les quatre persones ja citades, s'hi incorpora a Antoni Roigé Just, per tant, el considerem també membre del comitè.²²⁴

El mateix sumari franquista determina que formaren part de l'ajuntament en Josep Maria Bru Cabré, Josep Maria Nogués Prous, Josep Maria Rovira Bru, Sixto Bertran Cabré, Josep Cabré Escoda, Àngel Mestres Ciurana, Manel Cabré Just, Josep Just Cabré, Mariano Cabré Just, Ricard Pallejà Freixas, Jaume Ciurana Just i Lluís Bargalló Vall. Malauradament no tenim a l'abast cap informació d'aquest període als llibres d'actes de l'ajuntament de Pradell, per tant, no podem contrastar aquesta informació proporcionada pel règim. El fet a destacar és que les quatre persones que són qualificades com a membres del Comitè Antifeixista, també consten com a membres de l'ajuntament, cosa que diferencia Pradell de la resta de pobles, almenys pel que fa al període estival de 1936. És destacable també el fet de que la Causa General no dona cap data sobre la formació de l'ajuntament, per tant, el fet de que hi exposi dotze noms porta a pensar que aquestes dotze persones formaren part de l'ajuntament en algun moment o altre durant el conflicte, però no totes alhora ja que per relació al nombre d'habitants – 712 al 1930– a Pradell li corresponien 8 consellers.²²⁵ I finalment, cal destacar que Josep Maria Nogués Prous, que segons l'informe franquista formava part de l'ajuntament, no surt citat com a membre del comitè però sí que hi consta com un dels

²²³ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1444, Exp.11., p. 33.

²²⁴ *Ibid.*

²²⁵ Arxiu Comarcal del Priorat. Ajuntament de Pradell de la Teixeta. Llibre d'Actes Municipals 1929-1931.

dirigents més destacats durant la «dominación marxista» a Pradell, juntament amb Josep Maria Nogués Prous, que si que formava part dels dos òrgans de poder.²²⁶ Per tant, considerem que és molt probable que també formés part del comitè.

PRADELL DE LA TEIXETA	
COMITÈ ANTIFEIXISTA	AJUNTAMENT
Josep Maria Bru Cabré	Josep Maria Bru Cabré
Josep Maria Nogués Prous	Josep Maria Nogués Prous
Josep Maria Rovira Bru	Josep Maria Rovira Bru
Sixto Bertran Cabré	Sixto Bertran Cabré
Josep Cabré Escoda	Josep Cabré Escoda
Antoni Roigé Just	Àngel Mestres Ciurana
	Manel Cabré Just
	Josep Just Cabré
	Mariano Cabré Just
	Ricard Pallejà

Font: Archivo Histórico Nacional. Elaboració pròpia.

A la Torre de Fontaubella el Comitè Antifeixista estava format, segons la Causa General, per Joan Escoda Sancho, Pere Sancho Vallès, Rafel Lluís Jose, Josep Maria Rofes Margalef i Blai Sancho Rofes.²²⁷ Per altra banda, el nou ajuntament es va constituir el 2 d'agost, i estava liderat per l'alcalde Rafel Lluís Jose i els consellers Cosme Salsench Sancho, Frederic Salsench Sancho, Blai Sancho Rofes, Josep Maria Rofes Margalef i Josep Maria Rofes Rofes.²²⁸ D'aquest nou consistori, només hi havia un conseller de l'anterior ajuntament, Cosme Salsench Sancho, instaurat a partir de les eleccions municipals de 1934.²²⁹ Cal destacar aquí que el nou alcalde formava part al mateix temps del comitè revolucionari, així com també ho feien dos dels consellers municipals, segons descriu el sumaríssim franquista. Aquest fet ens porta a pensar que a la Torre de Fontaubella el comitè i l'ajuntament haurien pogut anar de la mà, sent quasi bé el mateix organisme, almenys durant els primers mesos de la guerra. A més d'aquestes persones, l'expedient franquista detalla altres noms que especifica com a «inspiradores de la organización» o «participantes en actos de colaboración». En el

²²⁶ *Ibid.*, p. 33.

²²⁷ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1444, Exp.15., p. 13.

²²⁸ Arxiu Comarcal del Priorat. Ajuntament de la Torre de Fontaubella. Llibre d'Actes Municipals 1932-1937.

²²⁹ *Ibid.*

primer grup hi torbem a Joan Escoda Sancho (membre del comitè), Josep Maria Rofes Margalef (membre del comitè i conseller de l'ajuntament), Cosme Salsench Sancho (conseller de l'ajuntament), Jaume Sabaté Prous, Blai Sancho Rofes (membre del comitè i conseller de l'ajuntament), Victor Sancho Rofes i Josep Maria Lluís Mola.²³⁰ Pel que fa als que participaren en actes de col·laboració, el sumari torna a citar noms que formen part tant del comitè com del consistori. Finalment, l'expedient franquista encara va més enllà i nombra a tres persones com els dirigents principals del que fou denominat “*el dominio rojo*”: Joan Escoda Sancho, alcalde del poble; Pere Sancho Vallès, membre del comitè; i Jaume Sabaté Prous, denominat pel sumari com a inspirador del moviment, per tant, molt probablement també membre del comitè.

LA TORRE DE FONTAUBELLA	
COMITÈ ANTIFEIXISTA	AJUNTAMENT ESTIU 1936
Rafel Lluís Jose	Rafel Lluís Jose (Alcalde)
Pere Sancho Vallès	Cosme Salsench Sancho
Joan Escoda Sancho	Frederic Salsench Sancho
Blai Sancho Rofes	Blai Sancho Rofes
Josep Maria Rofes Margalef	Josep Maria Rofes Margalef
Jaume Sabaté Prous	
Victor Sancho Rofes	
Josep Maria Lluís Mola	

Font: Archivo Histórico Nacional i Arxiu Comarcal del Priorat. Elaboració pròpia.

A l'Argentera, la Causa General incorpora una informació extra pel que fa al Comitè Antifeixista que s'instaurà com a resposta al pronunciament militar, ja que detalla que depenia de la U.G.T., i de la C.N.T. D'aquesta forma, cita als set membres del comitè segons la sindical a la que pertanyien: Francesc Crusat Llaveria, Delfi Mora Gavaldà, Ceferí Besora Llaveria i Joan Llaveria Mariné per la sindical socialista; i Frederic Cabré Jordi, Josep Besora Mestre i Antoni Forés Dalmau per l'anarcosindicalista.

Pel que fa a l'ajuntament, la Causa General exposa que les persones que formaren part del consistori foren Francesc Crusat Llaveria, Joan Llaveria Mariné, Miquel Besora Juncosa, Ricard Roman Llaveria, Antoni Tarrés Dalmau i Josep Besora Mestre. Si cerquem a les actes municipals de 1936 observem com el dia 2 d'agost presentà la dimissió l'alcalde Joan Cabré Jardí, constituint-se així un nou ajuntament liderat per l'alcalde Ricard Roman Llaveria i els consellers Francesc Crusat Llaveria, Josep Sancho

²³⁰ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1444, Exp.15., p. 13.

Roigé, Baldomer Torroja Cabré i Miquel Besora Juncosa.²³¹ Per tant, la Causa General incorpora noms de persones que conformaren l'ajuntament al juliol, però també de d'altres que el formaran a partir de l'octubre de 1936.²³² D'aquesta manera, durant juliol, agost i setembre de 1936 només una persona, Francesc Crusat Llaveria formava part dels dos òrgans, tant del comitè com de l'ajuntament. Ara bé, si observem a qui el sumari franquista sentència com a «inspiradores y dirigentes del dominio rojo», hi trobem un altre membre de l'ajuntament constituït el 2 d'agost, Josep Sancho Roigé. A part d'aquest, la Causa General hi cita a Andreu Branchart Escofet, Josep Besora Mestre i Antoni Forés Dalmau. A més, el sumari també exposa els qui segons la versió franquista, col·laboraren o participaren en actes d'execució: Àngel Branchart Bargalló, Baldomer Torroja Cabré, Frederic Cabré Jordi i Ramon Suñé Mora.²³³

L'ARGENTERA	
COMITÈ ANTIFEIXISTA	AJUNTAMENT ESTIU 1936
Delfí Mora Gavaldà	Ricard Roman Llaveria (Alcalde)
Francesc Crusat Llaveria	Francesc Crusat Llaveria
Josep Sancho Roigé	Josep Sancho Roigé
Baldomer Torroja Cabré	Baldomer Torroja Cabré
Frederic Cabré Jordi	Miquel Besora Juncosa
Josep Besora Mestre	
Antoni Forés Dalmau	
Ceferí Besora Llaveria	
Andreu Branchart Escofet	
Àngel Branchart Bargalló	
Joan Llaveria Mariné	
Ramon Suñé Mora	

Font: Archivo Histórico Nacional i Arxiu Comarcal del Baix Camp. Elaboració pròpia.

Pel que fa a Duesaigües, segons la Causa General el Comitè Antifeixista local estava liderat per sis dels seus membres: Eugeni Escoda Mestre, Cosme Nolla Nolla, Modest Rabascall Crusat, Josep Rabascall Crusat, Emili Ciurana Ardèvol i Lluís Creus Rovira.²³⁴ Altres persones que segons el sumari franquista formaren també part del comitè són Josep Maria Ciurana Ardèvol, Josep Brossa Pericó i Claudi Roig Olivé.²³⁵

²³¹ Arxiu de fons no ingressats de l'Arxiu Comarcal del Baix Camp. Ajuntament de l'Argentera. Llibre d'Actes Municipals 1935-1938. ACBC282-4-T1-259.

²³² *Ibid.*

²³³ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1443, Exp.6., p. 20.

²³⁴ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1443, Exp.14., p. 40.

²³⁵ *Ibid.*

Ara bé, si observem altres informes de l'expedient de Duesaigües de la Causa General, podem considerar també que formaren part del comitè: Batista Rabascall Crusat, Ramon Rabascall Poibradó, Carles Martí Mestre i Magí Nolla Domènech.²³⁶

Si mirem qui conformava l'ajuntament segons la Causa General, l'informe esmenta a Josep Rabascall Crusat, Cosme Nolla Nolla, Cosme Aragonès Salsench, Modest Rabascall Crusat, Eugeni Escoda Mestre i Josep Brossa Pericó, tots membres del comitè. Ara bé, si cerquem a les actes municipals de 1936, observem com a 27 de juliol en sessió extraordinària es reestructurà l'ajuntament ja que es cessà del seu càrrec el conseller Pere Rofes Tarragó, degut a que exercia el seu càrrec en representació d'una força aliena al Front d'Esquerres. L'ajuntament que quedà establert comptava amb Eugeni Escoda Mestre com a alcalde i amb Joan Ciurana Tarragó, Magí Nolla Domènech, Sebastià Bondia Martí i Josep Maria Ciurana Ardèvol com a consellers.²³⁷ Per tant, algunes de les persones que cita la Causa General com a integrants de l'ajuntament no en formaven part d'aquest durant l'estiu de 1936. Més endavant veurem si amb la reestructuració d'octubre apareixen amb càrrecs al consistori. El que si que es pot afirmar és que qui fou alcalde durant els primers mesos de la guerra, Eugeni Escoda Mestre, fou també líder del comitè, si fem vàlida l'acusació de la Causa General. Aquest és un fet important a tenir en compte ja que significa que Comitè i Ajuntament segurament anaren de la mà. A més, Josep Maria Ciurana Ardèvol també fou al mateix temps conseller de l'ajuntament i membre del comitè.

DUESAIGÜES	
COMITÈ ANTIFEIXISTA	AJUNTAMENT ESTIU 1936
Eugeni Escoda Mestre	Eugeni Escoda Mestre (alcalde)
Cosme Nolla Nolla	Joan Ciurana Tarragó
Modest Rabascall Crusat	Magí Nolla Domènech
Josep Rabascall Crusat	Sebastià Bondia Martí
Emili Ciurana Ardèvol	Josep Maria Ciurana Ardèvol
Josep Maria Ciurana Ardèvol	
Lluís Creus Rovira	
Josep Brossa Pericó	
Claudi Roig Olivé	
Batista Rabascall Crusat	
Ramon Rabascall Crusat	

²³⁶ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1443, Exp.14., p. 40.

²³⁷ Arxiu de fons no ingressats de l'Arxiu Comarcal del Baix Camp. Ajuntament de Duesaigües. Llibre d'Actes Municipals 1936-1937. ACBC282-19-T1-450.

Carles Martí Mestre	
Magí Nolla Domènech	

Font: Archivo Histórico Nacional i Arxiu Comarcal del Baix Camp. Elaboració pròpia.

A Colldejou la Causa General cita només quatre persones en referència al Comitè Antifeixista local, el seu president Josep Rofes Rofes (Mateu), els vocals Ignasi Robert Rofes i Aquilí Benedicto Royo, i Joan Rofes Mateu.²³⁸ Per tant, podem imaginar que aquestes persones conformaven la direcció del comitè, però que aquest estava integrat per més colldejouencs. D'aquesta forma podem adjudicar com a membres del comitè a Joan Gimeno Alegre, Jaume Rofes Rofes i a Ignasi Rofes Gibert, degut a que es citen constantment als informes de la Causa General al costat dels quatre membres del comitè ja citats.²³⁹ Així mateix tornem a trobar els quatre "líders" del comitè a la mateixa Causa General citats com a elements d'acció, tot i que s'hi incorpora també una altra persona, Antoni Llorens Rofes. Pel que fa a l'ajuntament, el mateix informe de la Causa General comunica que es va constituir un nou ajuntament, presidit per l'alcalde Joan Ferré Llorens, els consellers Ignasi Robert Rofes, Cosme Mestre Robert, Enric Barceló Mestre, Antoni Llorens Rofes, i els vocals Josep Ferré Llorens i Enric Rofes Llorens.²⁴⁰ Podem veure aquí com l'informe de la Causa General torna a ser imprecís, ja que a les actes municipals referents a 1936 només hi trobem un canvi, el cessament del conseller Antoni Llorens Rofes i el nomenament d'Inocenci Rofes Gibert com a substitut. Per tant, es va mantenir el mateix consistori restituint a partir de les eleccions de febrer de 1936, liderat per l'alcalde Joan Ferré Llorens i els consellers Joan Rofes Llorens, Joan Salsench Mestre i el recent incorporat Inocenci Rofes Gibert.²⁴¹

COLLDEJOU	
COMITÈ ANTIFEIXISTA	AJUNTAMENT ESTIU 1936
Josep Rofes Rofes (Mateu)	Joan Ferré Llorens (Alcalde)
Ignasi Robert Rofes	Joan Rofes Llorens
Aquilí Benedicto Royo	Joan Salsench Mestre
Joan Rofes Mateu	Inocenci Rofes Gibert
Antoni Llorens Rofes	
Joan Gimeno Alegre	
Jaume Rofes Rofes	
Ignasi Rofes Gibert	

²³⁸ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1443, Exp.12., p. 19-20.

²³⁹ *Ibid.*

²⁴⁰ *Ibid.*

²⁴¹ Arxiu Municipal de l'Ajuntament de Colldejou. Llibre d'actes municipals 1934-1937. N°151.

Font: Archivo Histórico Nacional i Arxiu Comarcal del Baix Camp. Elaboració pròpia.

Així doncs observem com en el conjunt dels set pobles es van establir dues dinàmiques diferents respecte als dos poders, d'una banda membres del comitè també formaven també part de l'ajuntament, i per l'altra el contrari, una clara diferenciació de persones entre un i altre òrgan. Així durant aquesta primera etapa que inclou els mesos de juliol, agost, setembre i una part d'octubre de 1936, a Riudecanyes i a Colldejou no trobem cap membre de l'ajuntament que formés part del comitè; mentre que a Vilanova d'Escornalbou, a La Torre de Fontaubella, a Pradell, a Duesaigües i a l'Argentera trobem que els dos òrgans comparteixen membres. Cal recordar aquí el decret de la Generalitat esmentat anteriorment, referent al 24 de juliol de 1936, on s'establí que els comitès que s'havien de crear en cada poble serien presidits per l'alcalde, essent aquesta la figura de màxima autoritat en clau municipal. Tot i això veiem que aquesta premissa només es va complir a Vilanova, a la Torre de Fontaubella, a Pradell i a Duesaigües, només en quatre dels set pobles de la Baronia d'Escornalbou. Aquest fet ens porta a pensar que aquests comitès que no incorporaren la figura de l'alcalde, i sobretot els dos que no tenien cap membre de l'ajuntament, podrien haver establert un poder autònom al seu poble, un poder aliè a l'ajuntament que podria haver agafat el control de la situació en detriment del consistori. Aquesta hipòtesi incrementa quan als llibres d'actes d'aquestes poblacions observem un buit que va des de finals de juliol fins a finals d'octubre, com és el cas de Riudecanyes i Colldejou.²⁴² Cal doncs, veure a qui trasllada la responsabilitat dels actes repressius i revolucionaris d'aquesta primera etapa de la guerra la Causa General, per poder extreure'n una millor conclusió.

6.2. La resposta material al cop

Aquest apartat va destinat a descriure i analitzar la primerenca reacció al pronunciament militar que hi hagué als pobles de la Baronia d'Escornalbou, unes accions que es dugueren a terme durant els dies posteriors al cop d'estat, i que com veurem comparteixen en tots els pobles unes característiques similars. Les accions comeses a partir de l'agost, les incautacions, col·lectivitzacions i els assassinats seran objecte d'anàlisi en un altre apartat diferenciat.

²⁴² Al llibre d'actes de l'Ajuntament de Colldejou referent a 1936, hi ha un buit des de la darrera acta de 26 de juliol fins la primera de 24 d'octubre. A Riudecanyes, passa el mateix, amb un buit que va des del 2 de juliol fins el 14 d'octubre.; Arxiu Municipal de l'Ajuntament de Colldejou. Llibre d'actes municipals 1934-1937. N°151.; Arxiu Comarcal del Baix Camp. Ajuntament de Riudecanyes. Llibre d'Actes Municipals 1936-1938. ACBC280-15-T1-1725.

Primerament cal destacar algunes informacions que ens provenen de persones que van viure els fets en primera persona, i que ens ho relaten d'es d'un altre punt de vista. Vicenç Nolla Gili, sacerdot nascut a Riudecanyes, ens aporta una visió sobre l'organització colpista en els mesos anteriors al cop d'estat:

«Poc temps abans d'esclatar la guerra –potser uns dos mesos–, el Cardenal em va dir: -Vés a tal poble, on sempre hi ha hagut un bon planter de joves, i mira què hi podem fer a nivell diocesà. Quan els vaig dir quina missió portava per part del senyor Cardenal, em van ser molt francs em van contestar: -No es preocupi i no perdi temps. Nosaltres demà hem de rebre els uniformes requetès i esperarem el dia que hàgim de fer-los servir».²⁴³

Per tant, tot i que Vicenç Nolla no especifica quina fou aquesta població, hi ha certs indicis de que podria ser Riudecanyes degut a que hi havia el bon planter de joves que deia el Cardenal, els del Grup Cultural Eura eren dels fejecistes més actius dels pobles de la vora, i pel que s'observa en el mateix llibre, Vicenç Nolla va romandre a Riudecanyes fins a principis d'agost, quan va marxar a Barcelona.²⁴⁴ Sigui com sigui, els requetès a Riudecanyes no consta pas que sortissin a defensar el cop, però en cas de que això fos cert, ens indica un grau d'organització mesos abans del 18 de juliol.

Josep Banqué en el seu llibre de memòries «Comunistes i Catalans», ens informa dels successos que es produïren a Duesaigües a conseqüència del pronunciament militar. Segons el que explica l'històric militant comunista falsetà establert a Reus, davant de la insurrecció militar colpista, els pagesos de Duesaigües proclamaren el comunisme llibertari, cosa que comportà l'abolició dels diners i la col·lectivització de les terres juntament amb el bestiar i les collites al poble.²⁴⁵ Però aquesta actuació revolucionària sembla que no es va poder mantenir gaire temps, ja que Banqué explica que degut a l'abolició dels diners, aviat aparegueren problemes d'abastiment al poble i els pagesos es varen desil·lusionar ja que havien estat els únics de la contrada que havien acabat amb els diners. D'aquesta manera, tornaren a l'antiga normalitat de la societat del capital; tot i que les col·lectivitzacions sí que es van mantenir.²⁴⁶

²⁴³ Nolla Gili, Vicenç. (1987). Per carrers i places. A Marquès Suriñach, Joan (Ed.). *La força de la fe a Catalunya: durant la Guerra Civil (1936-1939)*. Girona: Editorial Pal Verd., pp. 133.

²⁴⁴ *Ibid.*, p. 136.

²⁴⁵ Navais Icart, Joan; Samarra Sancho, Frederic (Ed). Banqué Martí, Josep. (2004). *Comunistes i Catalans*. Associació d'Estudis Reusencs., p. 93.

²⁴⁶ *Ibid.*, p. 94.

El testimoni de Banqué és excepcional, primer perquè ens aporta informació de primera mà d'un autèntic acte revolucionari com és el de declarar el comunisme llibertari i abolir els diners, cosa inèdita pel que fa als pobles de la Baronia d'Escornalbou i que denota que l'anarquisme havia arrelat fortament en aquest municipi. I segon, és d'una vital importància ja que no presenta dubtes de la seva veracitat, degut a que Banqué ho va viure en primera persona com a membre-dirigent del Comitè Antifeixista de Reus quan els revolucionaris de Duesaigües els hi demanaren abastiments. A més, Banqué tenia vincles familiars amb el poble de Duesaigües, on hi tenia un cosí germà, Sebastià Bondia, que era un dels principals membres revolucionaris.²⁴⁷ L'arribada de les idees llibertàries en aquest petit municipi del Baix Camp, Banqué ho atribueix a la família Montseny Mañé, que havien estiuejat a Duesaigües:

«Durant l'estiu, hi solien anar els apòstols del comunisme llibertari espanyol Frederic Montseny i la seva filla que, al cafè del poble, rodejats d'un atent auditori de camperols, exaltaven les meravelles de la societat llibertària que pensaven imposar immediatament. Els Montseny aconsellaven tenir paciència, esperant que arribés l'ocasió propícia, es preparaven per aquest magne esdeveniment amb la lectura de les novel·les ideals com *Los hijos del amor* i altres que publicaven ells mateixos. Les conseqüències d'aquest apostolat idealista es feren esperar fins el 1936, quan donaren els fruits desitjats».²⁴⁸

Sembla doncs, que les idees revolucionàries de Proudhon i Bakunin que va adquirir la societat duesaigüenca, es van anar introduint a través de Teresa Mañé, Joan i Teresa Montseny.

Deixant de banda aquestes cròniques, cal ara veure què va passar en cadascun dels pobles de la Baronia davant de la insurrecció militar que acabava de propiciar-se.

Les primeres accions materials que es dugueren a terme com a resposta al cop d'estat del 18 de juliol als pobles de la Baronia d'Escornalbou prengueren en tots aquests el mateix objectiu i la mateixa dinàmica: l'anticlericalisme. En tots i cadascun dels set pobles el primer blanc d'aquesta resposta fou l'església, unes accions les quals es caracteritzaren per anar sempre acompanyades del foc.

²⁴⁷ Ibid., pp. 93-95.

²⁴⁸ Ibid., p. 93.

El poble que va reaccionar més ràpid fou Colldejou, on ja el mateix 19 de juliol s'hi van produir els primers incidents. Segons el que relata la Causa General franquista, el dia 19 de juliol es va produir la destrucció de les imatges i dels objectes de culte de l'església, que es cremaren a la plaça situada al davant mateix.²⁴⁹ A més, segons el sumaríssim, els revolucionaris obligaren als veïns del poble a entregar les imatges religioses que tenien a les cases per cremar-les juntament amb les extretes de la parròquia. El mateix dia es va assaltar i saquejar “*a mano armada*” l'abadia i una casa particular, d'Antonio Salsench Castellví, d'on va resultar-ne lleugerament ferida a la mà per arma de foc l'esposa del propietari. A més, també assaltaren el Mas de Magrinyà, el saquejaren i l'incautaren.²⁵⁰

La següent reacció a l'alçament la trobem a Duesaigües, on el sumaríssim franquista data a 21 de juliol el dia en que es produïren els primers actes dels quals se'n responsabilitza als membres del comitè local, que són descrits detalladament. Així doncs, segons la versió franquista es produí el saqueig de l'església i la crema de totes les imatges i objectes religiosos d'aquesta i de les cases particulars del poble. Cremaren l'arxiu parroquial, profanaren el santíssim sagrament i saquejaren la casa rectoral i vint cases particulars de persones d'ordre. A més, es va perseguir al mossèn del poble que va poder escapar, s'inhumaren morts, es robaren productes del camp i també els llibres de fulls d'honor.²⁵¹ Com es pot observar, a Duesaigües la reacció a l'alçament fou consistent i no només es limità a l'habitual crema d'objectes de culte, sinó que va anar més enllà.

Fou a Duesaigües mateix on dos dies més tard es tornaren a produir incidents. Seguint amb la descripció dels fets que en feu la Causa General, el dia 23 del mateix mes de juliol va arribar a aquest poble un òmnibus procedent dels pobles de Marçà, Falset i Pradell; d'on en sortiren vint-i-cinc persones armades amb fusells, escopetes i pistoles.²⁵² Segons el sumari, aquests individus forans coaccionaren als membres del comitè local per extreure objectes de l'església i de l'abadia, que foren destruïts a cops de mall. Entre imatges religioses i altres objectes de culte es va destruir l'harmònim de l'església, que quedà devastat.²⁵³ La cosa però no va quedar ací, els membres vinguts de fora van amenaçar de cremar l'església i l'abadia: «dijeron que venían dispuestos a

²⁴⁹ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1443, Exp.12

²⁵⁰ *Ibíd.*

²⁵¹ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1443, Exp.14

²⁵² *Ibíd.*

²⁵³ *Ibíd.*

prender fuego a la Iglesia y a la Abadía». ²⁵⁴ Això feu intervenir als membres del comitè local, que aconseguiren evitar l'incendi exposant que el foc es podria estendre a les cases adjacents. Sembla que això va servir per a calmar als revolucionaris forasters, que tot i això abans de marxar van deixar l'avís de que tornarien tres dies més tard amb l'advertència de que si no s'obeïen els seus desitjos, els membres del comitè local serien afusellats. ²⁵⁵

El dia 24 de juliol trobem la destrucció dels altars, les imatges i objectes de culte de l'església de la Torre de Fontaubella. Curiosament, segons el sumaríssim franquista, l'acció no la dugueren a terme els membres del comitè local, sinó persones d'ideologia marxista del poble veí de Marçà. ²⁵⁶

El dia 25 de juliol fou el torn de Riudecanyes i Vilanova d'Escornalbou. A Riudecanyes es van destruir i cremar diversos objectes de l'església. ²⁵⁷ Els membres del comitè extragueren els objectes de culte, entre aquests l'altar major, que foren destrossats a la plaça. Una volta desballestats, es portaren amb carros a un turó a les afores de la vila anomenat «les tres creus», on foren cremats. ²⁵⁸ De Vilanova d'Escornalbou el sumaríssim franquista sentència que els membres del comitè local foren amenaçats per individus forasters proclamant que cremarien l'església. Segons consta a l'acta, per aquest motiu els propis membres del comitè local extragueren les imatges i objectes de culte de la parròquia i les incendiaren a les afores del poble. ²⁵⁹ La mateixa dinàmica es produí a l'església de l'Arbocet. Cal remarcar que segons la mateixa Causa General el mossèn de Vilanova havia fugit poc abans d'aquests incidents. Tretze persones vinculades al comitè local són les que el sumaríssim relaciona amb els fets tant a Vilanova com a l'Arbocet.

El diumenge 26 els fets es produïren a l'Argentera, on es va realitzar la destrucció dels objectes religiosos de l'església. Segons el sumaríssim franquista, el temple va quedar intacte, però es van destrossar tots els altars, els retaules i les imatges, així com les robes del culte sagrat. El mateix expedient de la Causa General determina que els autors

²⁵⁴ *Ibíd.*

²⁵⁵ *Ibíd.*

²⁵⁶ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1444, Exp.15.

²⁵⁷ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1444, Exp.13.

²⁵⁸ Serrat Tost, Floreal. Entrevista personal., 30 de maig de 2021.

²⁵⁹ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1444, Exp.20.

d'aquest acte foren veïns del poble, però que ho feren coaccionats «por elementos forasteros».²⁶⁰

Pel que fa a Pradell de la Teixeta, a la Causa General s'hi esmenta que foren destruïdes totes les imatges i objectes que existien a l'església, i que es saquejà la casa rectoral, de la qual uns desconeguts se n'emportaren els mobles amb camions justificant-ho mencionant que serien utilitzats pels hospitals.²⁶¹ El sumaríssim no incorpora cap data a aquests successos, però si que s'hi afegeix el nom dels sospitosos de participar-hi: Josep Maria Bru Cabré, Josep Maria Rovira Bru, Antoni Roigé Just, Jaume Prous Sabaté i Sixto Bertan Cabré.²⁶² Tres d'aquests, membres del Comitè segons la Causa General, mentre que d'Antoni Roigé Just i Jaume Prous Sabaté no tenim constància de que en formessin part.

Així doncs, a banda dels canvis polítics i la formació dels comitès antifeixistes, aquestes foren les primeres reaccions que es produïren als pobles de la Baronia d'Escornalbou davant del cop d'estat del 18 de juliol. Ara, cal comentar alguns aspectes dels fets anteriorment descrits que necessiten ser analitzats amb més atenció.

Primer de tot, com es pot observar, a cadascun dels set pobles hi hagué un nexa comú, l'entrada a les esglésies i la destrucció dels objectes religiosos que hi havia en aquestes, per ser cremats després ja fos a la pròpia plaça o a les afores del poble. A partir d'aquí, en alguns pobles aquesta primera resposta fou acompanyada d'altres accions rellevants com passà a Colldejou i a Duesaigües, mentre que a la resta no es va anar més enllà.

De Colldejou podem destacar dos elements que es diferencien de la resta de pobles. Primer, és important el fet de que la intervenció del comitè local fou quasi bé instantània al cop d'estat. Si tenim en compte que a Reus les primeres notícies sobre el pronunciament militar al Marroc es difongueren a la tarda del 18 de juliol,²⁶³ la reacció dels membres del comitè de Colldejou fou molt ràpida. Aquest fet és més rellevant si tenim en compte de que als altres pobles, exceptuant Duesaigües que reaccionà al 21, no emprengueren accions revolucionàries fins quasi bé una setmana després del cop d'estat. Per altra banda, de Colldejou cal destacar-ne l'ús d'una arma de foc envers una veïna. Tot i això, cal remarcar que la mateixa Causa General declara que el tret d'arma

²⁶⁰ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1443, Exp.6.

²⁶¹ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1444, Exp.11.

²⁶² *Ibíd.*

²⁶³ Anguera Nolla, Pere. (1991). *Menjacapellans, conservadors i revolucionaris*. Reus: Centre de Lectura de Reus.

de foc originà una lesió molt lleu a la víctima, ja que «no le impidió dedicarse a sus quehaceres ordinarios».²⁶⁴

Un altre element, que tot i no ser comú per a tots els pobles si que ho fou en cinc dels set, fou la participació en aquests primers actes d'individus forasters. Aquest és un fet que genera controvèrsia i que cal analitzar detalladament. Dels cinc pobles on hi hagué intervenció forastera, sempre segons el que esmenta la Causa General, només en dos es cita la població de procedència dels individus forans. Els que arribaren a la Torre de Fontaubella provenien de Marçà, i els que ho feren a Duesaigües arribaren també de Marçà, de Falset i de Pradell de la Teixeta. Per altra banda, a Vilanova, a l'Argentera i a Pradell als forasters se'ls hi atribueix la condició de desconeguts. José Luís Martin Ramos, al seu llibre sobre la rereguarda a Catalunya ens dona informació sobre aquesta praxi tant estesa per tots els pobles del Principat, de l'arribada de persones de fora:

«Un dels mites de l'època va ser el cotxe fantasma, carregat de milicians, que entraven a un poble i sembraven la mort. [...] Alguns d'ells responien a la intervenció d'elements aliens a una població determinada, però en realitat vinculats a coreligionaris d'aquesta població en que es va actuar; era una manera d'encarregar la feina bruta a algú de fora. En aquestes ocasions el cotxe fantasma era, de fet, l'expressió d'una dinàmica local de violència. Però en altres el cotxe fantasma, o el camió de milicians, van actuar en una població determinada sense que ningú els hagués cridat i intervenien sense que això respongués a una dinàmica interna de violència».²⁶⁵

Per tant, no podem atribuir únicament aquestes accions a elements forans, com ho feu la Causa General en aquests casos, sinó que cal mirar-los un per un i fer-ne una valoració individual. El cas de Vilanova i el de l'Argentera generen dubtes per la poca informació que es proporciona. A Vilanova, segons el sumari, i com he mencionat anteriorment, uns individus desconeguts amenaçaren amb incendiar l'església, cosa que portà als membres del comitè local a extreure'n les imatges i els objectes religiosos per ser incendiats posteriorment. Ací podem observar com el sumari franquista atribueix l'acció a aquestes persones de fora, ja que es pot interpretar que de no haver estat per la seva amenaça de botar foc al temple, els membres del comitè local no haurien saquejat l'església; portant a la conclusió de que ho feren per calmar els ànims dels

²⁶⁴ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1444, Exp.11.

²⁶⁵ Martin Ramos, José Luis. (2012). *La rereguarda en guerra: Catalunya, 1936-1937*. L'Avenç. pp 108.

revolucionaris desconeguts. D'aquesta manera, s'intueix que amb la destrucció de les imatges i objectes sagrats, els forasters es donaren per satisfets, ja que la parròquia finalment no fou incendiada. Quelcom similar passa amb l'expedient de l'Argentera, ja que argumenta que la destrucció dels objectes de culte fou en mans dels veïns del poble, però que aquests ho feren coaccionats per persones de fora. Observem aquí la mateixa dinàmica que a Vilanova, on sembla que s'intenta "rebaixar" la culpabilitat dels locals a través d'una hipotètica coacció forana. Un altre aspecte que genera dubtes és el fet de que l'expedient franquista no doni cap tipus d'informació sobre aquests individus, ni d'on provenien ni cap on anaren més tard, simplement titllant-los com a «elementos forasteros».²⁶⁶

A Pradell de la Teixeta els individus de fora del poble hi intervingueren per prendre amb camions els mobles extrets de la casa rectoral, a fi de ser transportats als hospitals. En aquest cas, el sumaríssim tampoc ens proporciona cap tipus d'informació sobre aquestes persones, que són anomenades com a «desalmados desconocidos».²⁶⁷ Ací però, veiem una dinàmica diferent de la de Vilanova, ja que aquests desconeguts només apareixen per emportar-se els mobles de la casa rectoral, i en canvi no se'ls hi atribueix pas la destrucció del material de l'església, ja que d'aquesta s'acusa a cinc persones del poble.

A la Torre de Fontaubella, la Causa General fa responsables de la destrucció dels objectes de la parròquia únicament a veïns de Marçà. És important el fet de que el sumaríssim no inclogui cap persona del comitè local entre els sospitosos de participar en aquests actes, sinó que l'adjudica completament als «elementos marxistas del vecino pueblo de Marsá».²⁶⁸ Cal remarcar que els dos pobles només són separats per sis quilòmetres de carretera, cosa que dona validesa als fets; tot i que és difícil imaginar que aquests veïns de Marçà actuessin de forma autònoma i sense cap implicació, ni tant sols amb el beneplàcit, del Comitè Antifeixista de la Torre de Fontaubella.

Finalment, a Duesaigües és el poble on hi trobem més informació de l'arribada de revolucionaris forasters. Com he mencionat anteriorment, dos dies més tard de que es produís la destrucció i crema d'objectes de l'església així com tot un seguit d'incidents per part del comitè local, arribaren al poble amb un òmnibus vint-i-cinc individus

²⁶⁶ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1444, Exp.20. Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1443, Exp.6.

²⁶⁷ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1444, Exp.11.

²⁶⁸ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1444, Exp.15

armats procedents de Marçà, Falset i Pradell. Segons el sumaríssim, aquests forasters armats «indujeron y coaccionaron al Comité Local»,²⁶⁹ perquè extreïessin de l'església objectes i imatges que foren destruïdes a fora mateix. Aquest fet genera confusió ja que si el dia 21 de juliol tal i com indica la Causa General, ja s'havien destruït les imatges i objectes de culte de l'església, com pot ser que dos dies més tard amb l'arribada de l'òmnibus foraster es tornessin a extreure imatges i objectes de culte per a destruir-les? El sumaríssim referent al dia 21 exposa taxativament: «destrucción y quema de todas las imágenes religiosas de la Iglesia parroquial. [...] Destrucción y quema de todos los objetos de culto existentes en la Iglesia».²⁷⁰ A més, cal tindre present que a la mateixa Causa General hi consta un informe de la Comissió del Patrimoni Artístic de la Generalitat de Catalunya amb data a 24 d'octubre de 1936 en el qual inventaria els objectes de culte que van ser traslladats des de Duesaigües a un museu sense determinar.²⁷¹ Per tant sembla obvi que en els incidents del dia 21 de juliol la crema i destrucció no es va aplicar a tots els objectes de culte. Podria ser que degut a l'ordre de la Generalitat del 22 de juliol referent a la constitució en cada poble d'un comitè de salvaguarda del patrimoni s'haguessin fet les gestions corresponents a Duesaigües per salvar certs objectes de l'església.²⁷² És cert però, que a l'inventari no hi consta cap imatge religiosa ni objectes gaire destacats, sinó elements d'una rellevància menor com ara calzes, palmatòries o una veracreu, entre d'altres.²⁷³

Però l'afer amb aquests forasters no acabà aquí, sinó que aquests amenaçaren llavors amb incendiar l'església i l'abadia, cosa que finalment no es produí degut a la intervenció del comitè local. Ara bé, seguint les explicacions del sumaríssim, quan els forasters marxaren advertiren de que tornarien, i que si no se'ls obeïa els afusellarien. Per tant, aquí observem una dinàmica molt diferent de la resta de pobles. Aquí els forasters no es limiten només a actuar envers l'església local, sinó que amenacen de mort als propis antifeixistes locals. Vist així sembla poc probable que aquesta visita fos producte d'un acord amb el comitè local, o d'una petició del mateix; tot i que també podria ser que la relació entre els dos subjectes revolucionaris s'hagués entrebancat arran de la proposta d'incendiar el temple. Sigui com sigui sembla clar que l'arribada de

²⁶⁹ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1443, Exp.14.

²⁷⁰ *Ibíd.*

²⁷¹ *Ibíd.*

²⁷² Martín Ramos, José Luis. (2012). *La rereguarda en guerra: Catalunya, 1936-1937*. Barcelona: L'Avenç., p. 77.

²⁷³ Vegeu-ho a l'annex nº2.

l'òmnibus procedent de les properes poblacions de Falset, Marçà i la veïna Pradell no fou un mite, sinó una realitat que posà contra les cordes al comitè local. Ara bé, ni a l'expedient de la Causa General ni a les actes municipals de l'ajuntament no hi consta que aquests elements forasters complissin amb l'amenaça de tornar a Duesaigües. És més, aquesta dinàmica de procedir que descriu l'expedient de la Causa General envers als forasters que arribaren amb l'òmnibus recorda una mica a la temuda Brigada de la Mort que desplaçant-se també amb un òmnibus va semblar el terror pel Priorat, la Ribera d'Ebre i la Terra Alta durant l'estiu de 1936.²⁷⁴ Tanmateix sembla impossible que la Brigada de la Mort hagués fet parada a Duesaigües el dia 23 de juliol, primer perquè aquests moments aquesta brigada anarquista o bé encara es trobava a Barcelona o bé ja anava de camí a Casp; i per arribar a Duesaigües és necessari desviar-se de la N-420, tot i que només 13 quilòmetres des del Coll de la Teixeta. A més, els pobles més a prop de Duesaigües on la Brigada de la Mort va fer parada, Falset i Reus, ho feu al primer els dies 13 i 14 de setembre i al segon a finals de desembre, per tant, més d'un mes després dels fets de Duesaigües.²⁷⁵ Cal afegir que és molt significatiu que l'òmnibus carregat de forasters no deixés ni un mort durant la seva estada a Duesaigües, per molt que amenacés amb fer-ho, ja que això ens allunya molt de que pogués haver estat la sanguinària Brigada de la Mort. A més, suposem que si que fossin aquests qui haguessin parat a Duesaigües, la Causa General n'hagués fet mínimament un esment, i no pas hagués qualificat els forasters com a provinents de Falset, Marçà i Pradell. Altrament hi hagueren altres grups titllats d'incontrolats que tombaren pel Priorat i voltants durant l'estiu de 1936, com ara la Banda del Martí de Móra la Nova o els denominats "els de Porrera".²⁷⁶ Tot i això, el fet de que no coneguem més detalls llevat de la procedència dels tres pobles citats, fa que sigui molt difícil treure'n l'entrellat.

A banda de la intervenció d'individus forasters, hi ha altres elements en els expedients de la Causa General que porten a malfiar-nos-en de la seva veracitat. Continuant a Duesaigües, dels fets que detalla el sumaríssim franquista del dia 21 de juliol, és dubtosa la gran quantitat d'accions que suposadament emprengué el comitè local. La destrucció i crema d'objectes de culte i de l'arxiu parroquial són un acte que no genera sospita degut a ser una pràctica habitual en tots els comitès revolucionaris durant l'estiu de 1936. El que produeix incertesa és que al mateix dia en que es produïen aquests fets

²⁷⁴ Orensanz, Toni. (2016). *L'Òmnibus de la mort: parada falset*. (4^a ed.). Barcelona: Ara Llibres.

²⁷⁵ *Ibid.*

²⁷⁶ Orensanz, Toni. (2007). *La violència revolucionària a l'estiu de 1936*. Lo ViOlí. Núm. 4, p. 26-28.

també es realitzés el saqueig de la casa rectoral i de vint cases particulars, així com que també es perseguís al mossèn, es robessin productes del camp i s'inhumessin morts. Semblen moltes coses per a fer en tant sols un dia, o més aviat caldria dir en una nit, si considerem que la majoria d'actuacions d'aquestes característiques es realitzaven habitualment en nocturnitat. Per tant, a simple vista sembla probable que en la redacció de l'expedient de Duesaigües, o bé es van simplificar diverses accions produïdes en dies diferents en una mateixa data; o bé es van exagerar alguns fets. Cal tenir en compte també que l'informe de la Causa General atribueix aquests fets únicament a vuit persones, totes elles membres del comitè local, cosa que fa que sigui més improbable, la desmesurada quantitat d'accions comeses.

6.3. Assassinats

Els fets revolucionaris que es van produir durant els dies posteriors al 18 de juliol de 1936 com a resposta al pronunciament militar i que acabem d'analitzar, van anar acompanyats de la repressió envers a aquells que conformaven o representaven les idees dels sollevats. La reacció al cop comportà un canvi de paradigma a la zona republicana, sobretot a Catalunya, on es va començar a instaurar un nou món en el que no hi tenien cabuda els qui havien tingut les regnes del vell. No es pot obviar tampoc, que s'acabava d'iniciar una guerra, i per molt que els dos bàndols lluitessin al front, a la rereguarda també començà una lluita que tenia per objectiu acabar amb l'adversari. Així doncs, la repressió envers a qualsevol persona considerada feixista, ho fos o no, i envers el clergat, es va desfermar violentament arribant en alguns casos a un nivell extrem, el punt de no retorn que és la mort.

Els primers assassinats registrats a la Baronia d'Escornalbou els hem d'ubicar a Pradell de la Teixeta el divendres 24 de juliol de 1936. Aquest dia foren mortes quatre persones, veïns de Porrera: Jaume Monlleó Monlleó, propietari de 74 anys; Joan Ferré Grau, comerciant de 35 anys; Josep Fernández Pellicer, propietari de 33 anys; i Jaume Llorens Rovira, de 34 anys i també propietari.²⁷⁷ L'informe de la Causa General de Pradell de la Teixeta no ens dona gaire informació, només que els cadàvers foren trobats al quilòmetre nº4 de la carretera de Porrera presentant ferides per arma de foc, i que una volta recollits foren enterrats a Porrera.²⁷⁸ Per poder clarificar una mica més aquests fets doncs, haurem de cercar a la Causa General de Porrera, la qual ja ens dona més

²⁷⁷ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1444, Exp.11., p. 6.

²⁷⁸ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1444, Exp.11., p. 6.

informació. Primerament observem com Jaume Monlleó Monlleó havia estat alcalde de Porrera i també cap del sometent; Josep Fernández Pellicer també havia estat alcalde; Joan Ferré Grau consta com a gestor, per tant, segurament membre de la comissió gestora de l'Ajuntament; i Jaume Llorens Rovira consta com afiliat a la CEDA.²⁷⁹ Així doncs, ja podem atribuir una condició política a aquests assassinats. En els diferents expedients de la Causa General de Porrera es clarifica l'assassinat d'aquestes quatre persones i el vincle d'aquestes morts amb el poble de Pradell. Pel que podem veure, els quatre assassinats foren detinguts a Pradell, segons diu l'informe franquista, per una patrulla capitanejada per Toribi Castellví, nascut al Molar però veí de Porrera. Segons segueix relatant la Causa General els quatre detinguts foren conduïts al quilòmetre 4 de la carretera de Porrera a Reus, avui carretera amb la denominació TP-7401, i que enllaça amb la N-420 al Coll de la Teixeta. El punt quilomètric número 4 d'aquesta carretera correspon a un quilòmetre i escaig abans d'arribar al Coll de la Teixeta, dins ja del terme municipal de Pradell de la Teixeta.²⁸⁰ Una volta morts, segons consta en un dels informes de la Causa General de Porrera, els individus foren ruixats amb gasolina i després cremats. Finalment foren trobats els cadàvers en un barranc del terme municipal de Pradell de la Teixeta, motiu pel qual apareix citat l'assassinat a la Causa General d'aquest municipi. Tot i això, dels sospitosos de ser autors dels assassinats, no hi trobem cap persona de Pradell, sinó que s'hi citen persones de Porrera i altres provinents d'altres municipis com ara Falset o els Guiamets.²⁸¹ Per tant, podem considerar que no hi ha cap vincle entre aquests assassinats i els revolucionaris de Pradell; senzillament el fet de que els cadàvers fossin trobats en un barranc d'aquest terme rau en que el terme municipal de Pradell és molt extens i la seva part nord arriba a tocar gairebé al poble de Porrera, quedant només a dos quilòmetres per carretera del municipi.²⁸²

Durant els següents dies no tenim constància de que hi hagués cap més assassinat a la Baronia d'Escornalbou, fou entrat el mes d'agost, quan aquests començaren a proliferar als municipis. La Causa General referent a Duesaigües informa que el dissabte dia 8 d'agost es va trobar al Coll Negre el cadàver de Josep Vallvé Aguiló, un metge veí de Reus de 45 anys.²⁸³ Tot i això, la Causa General de Reus data l'assassinat de Josep

²⁷⁹ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA GENERAL, 1444, Exp. 10., p. 4.

²⁸⁰ *Vissir 3*. Institut Cartogràfic de Catalunya. <http://www.icc.cat/vissir3/index.html?vtY2tuFPr>

²⁸¹ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA GENERAL, 1444, Exp.10., pp. 24-27; 29.

²⁸² *Territori*. Ajuntament de Pradell de la Teixeta. <http://www.pradelldelateixeta.cat/territori/>

²⁸³ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1443, Exp.14., p. 10.

Vallvé Aguiló en un altre dia, el 13 d'agost de 1936, això sí, situant-lo també al Coll Negre.²⁸⁴ L'informe franquista de Reus aclareix que Josep Vallvé va ser detingut per Josep Anguera, àlies «Macarrillo», i altres membres de la FAI a la carretera de l'Aleixar el ja mencionat dia 13 d'agost, i que el portaren de seguit al Coll Negre on l'assassinaren.²⁸⁵ Bé doncs, sembla que l'assassinat de Josep Vallvé fou en mans de revolucionaris de Reus, i que només consta a la Causa General de Duesaigües únicament perquè fou comès al Coll Negre, travessat per la carretera N-420 pocs quilòmetres abans d'arribar al Coll de la Teixeta pujant des de Riudecols, dins del terme municipal de Duesaigües.

L'informe de la Causa General de Duesaigües recull que el dia 11 d'agost de 1936 es va produir al terme d'aquest municipi l'assassinat de quatre persones de Marçà. A banda d'ubicar l'execució a «la carretera de Cambrils a Alcolea del Pinar»,²⁸⁶ i de citar els noms, l'edat i la professió de les quatre persones, no en dona més informació. Al sumari de la Causa General referent a Marçà, sí que hi trobem més explicació. Els ajusticiats eren Pere Castellnou Borràs, farmacèutic de 60 anys i qualificat com d'ideologia dretana; Trinitat Martori Marco, propietari de 30 anys que havia estat regidor de l'Ajuntament i també era qualificat d'idees dretanes; Joan Martori Marco, propietari de 46 anys i també de dretes; i Joan Borràs Castellnou, propietari de 31 anys i d'ideologia dretana.²⁸⁷ Aquest informe exposa que els cadàvers foren trobats al terme de Duesaigües, sense especificar cap lloc concret. Però la Causa General de Marçà incorpora també la declaració de familiars dels executats, com a declaració de testimonis. Els atestats de les famílies coincideixen en que el mateix dia 11 d'agost els quatre individus foren cridats a presentar-se a l'ajuntament a instància del comitè local, on foren detinguts i pujats en un camió que era conduït per «una patrulla de ejecució de Porrera».²⁸⁸ Les declaracions també convergeixen en que els cadàvers foren trobats a la carretera T-313, al quilòmetre 22 i 23, per tant, molt a prop del Coll de la Teixeta, al terme de Duesaigües. A més, a les declaracions els testimonis acusen com a autors materials de l'execució a la patrulla de Porrera.²⁸⁹ Per tant, amb aquesta informació sembla doncs que per molt de que l'assassinat fou comès al terme municipal de

²⁸⁴ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1447, Exp.12., p. 135.

²⁸⁵ *Ibid.*, pp. 135./110.

²⁸⁶ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1443, Exp.14., p. 6.

²⁸⁷ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1444, Exp.3. p. 4.

²⁸⁸ *Ibid.*, Exp.3. pp. 37-43.

²⁸⁹ *Ibid.*, pp. 37-43.

Duesaigües, no hi tingueren res a veure els veïns d'aquest poble, ja que si els que conduïen el camió realment eren de Porrera, havien de passar pel Coll de la Teixeta per tal de tornar al seu poble, així doncs només s'hagueren de desviar poc menys de dos quilometres per arribar al lloc de l'execució. Però això no acaba aquí, el que és més curiós de tot plegat és que la vídua de Joan Martori Marco, Elena Serra Monte, un any després d'haver fet la declaració com a testimoni on va corroborar el mateix que els altres familiars dels executats i que he exposat anteriorment; el dia 1 de desembre de 1943, més d'un any més tard d'haver-ho fet per primera vegada, tornà a declarar, aquest cop davant del fiscal de la Causa General de Barcelona, lloc on sembla que recentment s'hi havia traslladat a viure. El que és rellevant és que en aquesta declaració, Elena Serra afirma que el cadàver del seu marit fou trobat al cementiri de Duesaigües, on va rebre sepultura, i d'on no en va sortir fins acabada la guerra, quan es traslladà de nou a Marçà.²⁹⁰ Aquesta declaració és ben desconcertant, ja que canvia radicalment de la primera, que es feu un any i mig abans. Sembla poc creïble degut a que en els informes i en la primera declaració, els quatre cadàvers s'ubiquen junts al mateix lloc. A més, els certificats de defunció dels quatre executats contenen la mateixa hora de la mort pels quatre, les deu, així com també la mateixa causa, un traumatisme.²⁹¹ A banda d'això, resulta ben estrany que dels quatre assassinats, tres cadàvers es deixessin a la mateixa carretera gaire bé dalt del Coll de la Teixeta, i que només un, fos enterrat al cementiri de Duesaigües, quasi bé 6 quilòmetres més enllà.²⁹² Ara bé, en el cas que això fos cert, s'hi hauria de valorar la possibilitat de la participació de persones de Duesaigües.

El dia següent, dimecres dia 12 d'agost de 1936, es va produir l'assassinat de quatre eclesiàstics al terme municipal de la Torre de Fontaubella, uns fets molt notoris i plens de controvèrsia, tan per qui eren els executats com pels qui en foren els autors. La Causa General de la Torre de Fontaubella ens dona informació de les quatre persones que foren executades: Antoni Nogués Martí, mossèn de 62 anys veí de Falset; Ramon Martí Amenós, mossèn de 33 anys també veí de Falset; Josep Mª Sancho Toda, mossèn de 27 anys veí de Falset però fill de la Torre de Fontaubella; i Joan Rofes Sancho, mossèn de 50 anys, veí de Riudecanyes i també nascut a la Torre de Fontaubella.²⁹³ La mateixa fitxa de l'informe descriu que foren morts per armes de foc el dia 12 d'agost a

²⁹⁰ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1444, Exp.3. p. 68.

²⁹¹ *Ibid.*, pp. 55-66.

²⁹² *Vissir 3*. Institut Cartogràfic de Catalunya. <http://www.icc.cat/vissir3/index.html?QIXHGTAW2>

²⁹³ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1444, Exp.15. p. 5.

la partida anomenada «Fontaubella», dins d'aquest terme municipal. A més, en aquesta s'hi detalla els noms dels qui es descriuen com a sospitosos de participar a l'execució, una llarga llista on hi trobem persones de la Torre de Fontaubella, tan del Comitè Antifeixista com de l'ajuntament. Els informes recollits a la Causa General de Riudecanyes no ens donen gaire més informació a banda de la que ja sabem, tan sols que Joan Rofes Sancho era el mossèn de la parròquia de Riudecanyes.²⁹⁴ La de Falset tampoc hi incideix massa, de noves només ens diu que Antoni Nogués i Josep Mª Sancho eren tradicionalistes, i que Ramon Martí era de dretes;²⁹⁵ i que els quatre foren assassinats a les quatre de la tarda.²⁹⁶ Per trobar més informació de la mort dels quatre sacerdots hem de recórrer al «Martirologi de la Federació de Joves Cristians de Catalunya»,²⁹⁷ on hi trobem informació en un parell de pàgines, una dedicada a Joan Rofes Sancho i l'altra a Antoni Nogués Martí. Primer de tot el llibre ens diu que Antoni Nogués Martí era el rector de Falset i també consiliari del Grup Fejocista de la mateixa localitat, mentre que Ramon Martí Amenós i Josep Sancho Toda eren els seus dos vicaris.²⁹⁸ El que ens relata el martirologi, amb una èpica potser una mica exagerada, és que els tres eclesiàstics hagueren de fugir de Falset anant per trossos, fins que acabaren refugiant-se a casa dels pares del vicari Josep Sancho Toda, que era de la Torre de Fontaubella; juntament amb Joan Rofes Sancho que havia vingut fugint des de Riudecanyes. El llibre relata que una patrulla d'homes amb gossos vinguda de Falset els van detenir a la casa i els van matar a la partida de Coma Fonda el dia 12 d'agost de 1936, quedant les seves despulles uns dies sense sepultar.²⁹⁹ Pel que sembla, al martirologi de la FJCC hi ha una mica de confusió en alguns detalls, al llibre «Noms de lloc, llinatges i renoms de la Torre de Fontaubella»³⁰⁰ hi trobem una altra crònica sobre els fets que hi pot aportar més informació. Tot i que es confon amb la data, ubicada a 2 d'agost enlloc del 12, el llibre relata que es sentiren des del poble de la Torre de Fontaubella trets d'escopeta, que provenien de l'assassinat dels quatre eclesiàstics al pinar de la Coma Fonda.³⁰¹ Aquest lloc, del qual el llibre ens en dona més informació,

²⁹⁴ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1444, Exp.13. p. 15.

²⁹⁵ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1443, Exp. 15. pp. 4-5.

²⁹⁶ *Ibid.*, p. 27.

²⁹⁷ Papiol Mora, Maria Àngels., Bagunyà Golobart, Josep., Badia Torras, Lluís. (revisió). (1992). *Martirologi de la Federació de Joves Cristians de Catalunya*. La formiga d'Or.

²⁹⁸ *Ibid.*, p. 260.

²⁹⁹ *Ibid.*

³⁰⁰ Prats Auqué, Enric. (2006). *Noms de lloc, llinatges i renoms de la Torre de Fontaubella*. Institut Cartogràfic de Catalunya.

³⁰¹ *Ibid.*, p. 27.

és descrit com una partida molt emboscada i frondosa situada a l'obaga de la Mola de Colldejou, sota la cinglera i a les proximitats de la Canal Fosca.³⁰² El llibre relata que els mossens «dormien en una cova de la cinglera prop del coll de la Torniola»; i que «el germà d'un d'ells, el Salvador Sancho Toda, els portava menjar i roba».³⁰³ Per tant, sembla que no fou a casa dels pares de Josep Sancho Toda on els trobaren, sinó que els hagueren de cercar als boscos de la Mola, on els trobaren finalment.

Encara hi ha una altra crònica dels fets, que la feu l'Arquebisbat de Tarragona en motiu de les beatificacions de l'any 2013 i que es troba en una web d'aquest esdeveniment.³⁰⁴ Segons relata aquesta crònica, els tres clergues de l'església de Falset fugiren d'aquest municipi anant de mas en mas, fins que finalment anaren a la finca dels pares de Josep Sancho Toda, moment en que s'hi afegí Joan Rofes Sancho provinent de Riudecanyes. En aquesta finca els quatre es refugiaren en una cova. Seguint amb l'explicació dels fets recollits a la web de l'arquebisbat, el dia 12 d'agost una trentena de persones es desplaçaren cap al bosc de la partida Coma Fonda, on finalment trobaren als quatre emboscats gràcies a l'ajut dels gossos que duien. Allí mateix els assassinaren, i els seus cadàvers quedaren per sepultar fins que per ordre del Comitè Revolucionari de Reus foren cremats.³⁰⁵

Bé, amb aquestes tres cròniques se'n pot treure prou informació com per saber el que passà el dia 12 d'agost. El que és més confús és determinar qui foren els que perpetraren l'assassinat. Com hem vist, la Causa General de la Torre de Fontaubella responsabilitza els mateixos vilatans que conformaven el comitè del municipi, mentre que el martirologi de la FJCC acusa a persones de Falset, sense donar noms. El més sorprenent són les acusacions que es troben entre els expedients de la Causa General de Colldejou, ja que fan referència a individus d'aquesta localitat i daten del febrer de 1962. Primerament, l'alcalde de la Torre de Fontaubella acusa a Josep Rofes Rofes d'haver pres partit en l'assassinat dels clergues juntament amb altres persones de Colldejou de les quals no en cita els noms.³⁰⁶ El comandant de la Guàrdia Civil de Falset també

³⁰² Si hom ha trescat per aquesta zona (via d'ascensió a la Mola per Canal Fosca o per Canal del Mig), sap de la idoneïtat d'aquest paratge per a cercar-hi amagatall, degut a l'espessor del bosc, la irregularitat del terreny, les múltiples balmes formades a la paret de la cinglera i per la penosa aproximació des del poble de la Torre de Fontaubella.

³⁰³ Prats Auqué, Enric. (2006). *Noms de lloc, llinatges i renoms de la Torre de Fontaubella*. Institut Cartogràfic de Catalunya., p. 27

³⁰⁴ Beatificacions. (2013). *Màrtirs del s.XX: Antoni Noguès Martí, prevere*.

<http://www.beatificacions2013.arqtgn.cat/2018/11/27/antoni-nogues-marti-prevere/>

³⁰⁵ *Ibid.*

³⁰⁶ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1443, Exp.12., p. 31.

participa de l'acusació, responsabilitzant a Josep Rofes Rofes i aportant més detalls en referència a la seva actuació: «una vez ejecutados los asesinatos, al llegar a la localidad de Torre de Fontaubella provisto de escopeta, vociferó en el sentido de que él solo había dado a muerte a tres de los sacerdotes ejecutados».³⁰⁷ Però l'alcalde de Colldejou, Mateu Llorens, es pronuncia dient que creu que no fou Josep Rofes Rofes qui els matà, i que ni tan sols pot assegurar que aquest prengués part de la comitiva, tot i que afirma no estar-ne segur. Del que sí que n'està segur és de qui fou l'autor material, ja que acusa a una altra persona, que havia ocupat el càrrec de regidor de l'ajuntament de Colldejou fins que fou cessat al juliol de 1936, tot i que també sembla que formà part del comitè local. L'acusació és la següent: «se sabe con toda certeza que el que realizó tal asesinato, fue el también vecino de esta Antonio Llorens Rofes, actualmente exilado en Francia, habiendo actuado dicho individuo a título directo contra los cuatro sacerdotes asesinados».³⁰⁸ Tot i això, en una altra pàgina del sumari franquista sobre Colldejou encara hi trobem una altra acusació, aquesta en termes més generals inculpa a sis dels set membres del Comitè Antifeixista d'aquest municipi de participar en els assassinats que es feren fora del seu terme municipal.³⁰⁹

Per tant, sembla difícil treure l'entrellat de qui va cometre l'assassinat, però això tampoc és objecte d'aquest treball. El que sí que sembla evident és que persones de Colldejou, sobretot les que formaven part del comitè, hi van intervenir d'una o altre forma. Primer de tot, degut a les acusacions que es fan, citant fins i tot noms concrets, a diferència de la inculpació que es fa primerament de la gent de la Torre de Fontaubella, on s'incorporen els noms de tots els qui formaren part del comitè i de l'ajuntament durant l'estiu de 1936, a tall només de sospitosos. En segon terme, sembla evident degut a que un grupet de colldejouencs, també del comitè, foren acusats de participar en l'assassinat el mateix mes d'agost a Riudecols d'una persona de dretes, uns fets que veurem més endavant. A més, el crim contra els quatre eclesiàstics es va realitzar en una zona, a la falda de la Mola de Colldejou, que de ben segur era un territori molt més conegut per la gent de Colldejou que no pas per la de Falset. Ara bé, no s'ha de desestimar que hi prenguessin part a l'execució persones de Falset, ja que per arribar a ser un grup de trenta persones, tal i com descriuen les cròniques, feia falta força més gent a més dels pocs revolucionaris que hi havia a Colldejou. A més, cal no oblidar que tres dels

³⁰⁷ *Ibid.*, p. 32.

³⁰⁸ *Ibid.*, p. 34.

³⁰⁹ *Ibid.*, p. 19.

sacerdots, formaven part de la parròquia de Falset i per tant, havien fugit d'aquest poble per algun motiu més que evident. Tampoc es pot descartar que hi poguessin haver participat persones de la Torre de Fontaubella. Encara que l'acusació que es féu a la Causa General d'aquest poble fos a grosso modo citant a tots els implicats en el Comitè Antifeixista així com alguns membres de l'ajuntament, cal no obviar que el grup perseguidor, no va trobar per art de màgia la partida de la família del vicari Josep Sancho, i tot fa pensar que qui podia conèixer millor la seva ubicació, eren els seus propis veïns. A més, igual com ho he atribuït als colldejouencs, els torretans també es coneixien el terme i els boscos de la Mola molt més bé que la gent de Falset.

La següent mort a la Baronia d'Escornalbou data del dissabte 15 d'agost de 1936, quan es va produir a Pradell de la Teixeta l'assassinat de Josep Rebull Mariné, nascut a Botarell feia 50 anys i qui havia estat el mossèn de la parròquia de la Torre de Fontaubella uns anys enrere.³¹⁰ En el mateix informe que recull la Causa General de Pradell de la Teixeta es determina que el seu cadàver fou trobat al Pont de l'Aubaga presentant ferides per arma de foc, i no s'hi recullen sospitosos ja que «fueron perpetrados estos hechos por la noche».³¹¹ Encara en el sumari de Pradell, s'hi recull que Josep Rebull Mariné quan va marxar de la Torre de Fontaubella es va traslladar a Nulles, on també va exercir de mossèn.³¹² El més sorprenent de tot plegat és que en els expedients de la Causa General de Nulles, així com en els de Botarell no s'hi aporta cap més informació sobre l'assassinat de Josep Rebull Mariné, ni tan sols hi trobem la petició de cap dels dos alcaldes envers la guàrdia civil per aclarir els fets de la seva mort. Encara és més estrany tractant-se de l'assassinat d'un sacerdot, cosa que acostumava a comportar la seva beatificació. Per tant, amb la poca informació que existeix, poc se'n pot dir d'aquests fets, tan sols ens queda remarcar que, tal i com s'esmenta a la Causa General, l'assassinat fou perpetrat al Pont de l'Obaga, punt que es troba travessat per la carretera N-420 dins del Terme de Pradell, a més o menys un quilòmetre i escaig del poble en direcció Reus, i a més o menys dos quilòmetres del Coll de la Teixeta en direcció a Falset.³¹³

L'endemà 16 d'agost, l'expedient de la Causa General de Riudecanyes relata que fou el dia en que es va assassinar a Ricard Nolla Gili, pagès de 27 anys veí de Riudecanyes. El

³¹⁰ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1444, Exp.11., p. 6.

³¹¹ *Ibid.*, p. 6.

³¹² *Ibid.*, p. 30.

³¹³ *Vissir* 3. Institut Cartogràfic de Catalunya. <http://www.icc.cat/vissir3/index.html?Ti09fWJOV>

mateix informe detalla que Ricard Nolla era d'ideologia dretana i que havia estat regidor de l'ajuntament des del 6 d'octubre de 1934 fins a les eleccions de febrer de 1936, tot i que sabem que també fou president del Grup Fejocista de Riudecanyes, «Grup Eura». La mateixa Causa General també precisa que el seu cadàver fou trobat al terme municipal de la Selva del Camp, després de que l'haguessin detingut «unas patrullas procedentes de Reus».³¹⁴ Ara bé, els informes de la Causa General de la Selva del Camp no incorporen cap informació sobre Ricard Nolla Gili.³¹⁵ És a la Causa General de Reus on hi trobem una mica més d'informació sobre l'assassinat. Aquesta explica que el cadàver fou trobat el dia 17 d'agost a la carretera de Montblanc, per tant, a l'actual carretera C-14, tot just l'endemà de la detenció. El cadàver fou identificat degut a que «llevava un recibo de la soc. “Eura de Riudecañas” a nombre de Ricardo Nolla Gili».³¹⁶ Tornant al sumari franquista de Riudecanyes, el Jutge Municipal d'aquesta vila, Antonio Miralles Garriga, informa de que Ricard Nolla Gili fou «detenido por una patrulla roja en el café del pueblo».³¹⁷ El seu germà, Vicens Nolla Gili, en la seva declaració davant el jutge municipal de Tarragona, confirma també que fou detingut per individus forasters al cafè del poble el dia 16 d'agost, però a més, inculpa als membres del comitè local, ja que afirma que aquests «tenían conocimiento que unos forasteros irían a detener a la víctima y no hicieron acto alguno para evitar su detención».³¹⁸ Dels fets, existeix una petita crònica escrita pel mateix germà de l'assassinat, que amb certa èpica es troba redactada al martirologi de la Federació de Joves Cristians de Catalunya, associació de la qual en Ricard en formava part. Vegem-ne un fragment: «Ell fou detingut, en odi a la fe, el 15 d'agost del 1936, i assassinat l'endemà, dia 16. Concentrà totes les seves forces; cridà “Visca Crist Rei!, s'oi la descarrega i caigué mort!».³¹⁹ Encara trobem més informació al web de la Federació de Cristians de Catalunya, on a l'apartat, «Causa de Beatificació», s'hi recull una crònica sobre Ricard Nolla Gili. A banda de coses ja esmentades aporta alguna novetat com ara que quan el van detenir el dia 15 d'agost, en Ricard «estava al local de la Cooperativa Agrícola, perquè havien clausurat i segellat el local de la Federació».³²⁰ A més, segons

³¹⁴ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1444, Exp.13., p. 5.

³¹⁵ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1447, Exp. 15.

³¹⁶ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1447, Exp.12., pp. 23.

³¹⁷ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1444, Exp.13., p. 54.

³¹⁸ *Ibid.*, p. 50.

³¹⁹ Papiol Mora, Maria Àngels., Bagunyà Golobart, Josep., Badia Torras, Lluís. (revisió). (1992). *Martirologi de la Federació de Joves Cristians de Catalunya*. La formiga d'Or. p. 235.

³²⁰ Federació de Cristians de Catalunya. (2020). *Causa de Beatificació: Ricard Nolla Gili*. <http://federaciocristians.cat/index.php/ca/causa-de-beatificacio/item/493-ricard-nolla>

aquest escrit «Algú dels presents li va aconsellar que fugís saltant la tàpia del local, però es va negar “perquè no havia fet res dolent i no havia de témer”».³²¹

Per tant doncs, tot i que en algun moment es produeix confusió en les dates, sembla evident que el detingueren el dissabte 15 i fou assassinat el diumenge 16. Pel que fa al cafè on el van detenir, per local de la Cooperativa Agrícola entenem que es refereix al cafè de la Unión Agrícola, denominat Ateneo Agrícola i que estava situat al carrer del dimecres nº37, a la plaça de la vila.³²² Aquest cafè era freqüentat per la gent de dretes, en contraposició al cafè de la Societat Republicana, freqüentat pels d'esquerres. Pel que fa a la clausura del local dels fejecistes, no en tenim constància escrita de que es produís a l'estiu de 1936, ara bé, ja es va clausurar durant l'estiu de 1933, com s'ha mencionat en un dels apartats anteriors, a més, ha perdurat en la memòria col·lectiva de Riudecanyes, que el local del Grup Eura, es va fer servir de magatzem durant la guerra. El que queda per confirmar és en quin lloc exacte fou executat Ricard Nolla Gili, ja que no es cita en cap document el quilòmetre específic de la carretera de Reus a Montblanc, tot i que pel que sembla, hauria de ser entre Reus i la Selva del Camp. De tot, podem entreveure que els revolucionaris de Riudecanyes no participaren materialment en l'assassinat, ara bé, costa d'imaginar que ningú de Riudecanyes facilités a la patrulla de Reus informació sobre Ricard Nolla Gili, així com la seva ubicació el dia que fou detingut.

Uns dies més tard, trobem l'assassinat d'un veí de Riudecols, suposadament a mans de revolucionaris de Colldejou. Segons el que relata la Causa General de Colldejou, la patrulla de colldejouencs que havia participat en l'assassinat dels quatre capellans als boscos de la Mola, també havien pres part en l'assassinat a Riudecols, de Josep Casado Salsench.³²³ Tot i això, als informes franquistes sobre Colldejou no hi trobem cap data sobre el crim. La Causa General de Riudecols ens indica que Josep Casado Salsench fou assassinat el dia 22 d'agost de 1936. El mateix informe ens relata que aquest tenia 32 anys, era de dretes, havia estat secretari de l'ajuntament de Riudecols, i que el seu cadàver fou trobat al terme municipal de les Borges del Camp, amb ferides per arma de foc. Les persones sospitoses d'haver comès l'assassinat, tot i no citar noms, especifica

³²¹ *Ibíd.*

³²² Arxiu Històric de Tarragona. Govern Civil de Tarragona. Expedients d'associacions. Sociedad Ateneo Agrícola. AHT330-50-T2-1244.; Arxiu Històric de Tarragona. Govern Civil de Tarragona. Expedients d'associacions. Unión Agrícola. AHT330-50-T2-1512.

³²³ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1443, Exp.12., p. 19.

que corresponen a veïns de Colldejou, el poble d'on era originari l'assassinat.³²⁴ Ara bé, la declaració testimonial de la germana de l'assassinat, Maria Casado Salsench, així com el certificat de defunció, situen la mort de Josep Casado Salsench el dia 23 d'agost, i no pas el dia anterior.³²⁵ A la mateixa declaració de la germana de l'assassinat, situada als informes de la Causa General de Riudecols, detalla que Josep Casado Salsench fou detingut a Riudecols, segons aquesta, per Joan Rofes Mateu, Joan Gimeno Alegre i per Alexandre Ferré Llorens. La denúncia també informa de que l'assassinaren amb arma de foc a la carretera que va de Riudecols a les Borges del Camp, actual N-420, i que deixaren el seu cadàver a la riera que traspasa aquesta carretera.³²⁶ Tornant als informes franquistes de Colldejou, en una carta escrita per l'alcalde on aquest exculpa a Josep Rofes Rofes d'haver participat en aquest assassinat, podem recollir més informació sobre aquests successos. Segons el que comunica l'alcalde, confirmant que ho ha pogut esbrinar i s'ha pogut informar amb certesa:

« [...] en ocasión de regresar del frente de llevar suministro, él y varios vecinos más, al llegar al pueblo de Riudoms, cercano al de donde se cometió el asesinato, pararon el camión con objeto de repostar agua y beber en el café, lugar donde acordaron perpetrar el hecho que nos ocupa».³²⁷

Per tant, sembla bastant obvi que un grup de revolucionaris de Colldejou s'atansaren a Riudecols per assassinar a Josep Casado Salsench. De la víctima, sabem que havia estat secretari de l'Ajuntament de Colldejou durant el denominat «Bienni Negre»; agafà el càrrec el dia 12 d'octubre de 1934 quan fou cessat l'antic secretari per haver «simpatitzat en els recents actes de rebel·lió contra la constitució espanyola i l'autonomia de Catalunya».³²⁸ Josep Casado Salsench va ser secretari de l'ajuntament fins el 23 de febrer de 1936, quan restituïts tots els càrrecs que havien estat cessats arran dels Fets d'Octubre de 1934, va decidir abandonar la seva plaça de secretari.³²⁹ Sembla doncs, que llavors es traslladà a Riudecols, on va exercir el càrrec de secretari a l'ajuntament d'aquest municipi.³³⁰ Podria ser, que degut a que el seu càrrec fou imposat per l'ajuntament dretà, també imposat pel Coronel Comandant Militar de la Província de Tarragona a l'octubre de 1934, els revolucionaris de Colldejou el fixessin com a

³²⁴ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1447, Exp.13., p. 7.

³²⁵ *Ibid.*, pp. 43./52.

³²⁶ *Ibid.*, p. 43.

³²⁷ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1443, Exp.12., p. 33.

³²⁸ Arxiu Municipal de l'Ajuntament de Colldejou. Llibre d'actes municipals 1934-1937., n°151.

³²⁹ *Ibid.*

³³⁰ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1447, Exp.13., p. 16.

blanc de la repressió; a més, cal afegir-hi el fet de que visqués en un altre poble facilitava l'operació, ja que a efectes de notorietat, no és el mateix executar un veí de la vila que un que viu en un altre poble. Per últim, tampoc queda clar en quina riera fou trobat el cadàver, ja que la carretera de Riudecols a les Borges és travessada per dues: la Riera de Les Voltes i la Riera d'Alforja. Ara bé, l'única d'aquestes que travessa el terme de Les Borges és la Riera d'Alforja.

Encara al mes d'agost, hi hagué un altre assassinat a la Baronia d'Escornalbou. Fou el dia 30, quan fou assassinat amb arma de foc al terme de Duesaigües el veí de l'Argentera, Francesc Borràs Solsona, comissionista de 45 anys i segons consta, sense que se li reconegués ideologia política.³³¹ Segons explica el jutge municipal de l'Argentera als informes de la Causa General, uns milicians que deien ser de Reus se'l van endur amb un cotxe, i que segons se'ls informà «fue asesinado aquel mismo día por dichos criminales, no sabiéndose nada mas de dichas personas».³³² Ara bé, en els 52 folis de la Causa General de Duesaigües no hi consta cap informació envers Francesc Borràs Solsona. Això lliga amb que en alguns informes de la Causa General de l'Argentera, hi consta que el cadàver fou assassinat a aquest municipi, i no a Duesaigües. A més, el jutge municipal de Duesaigües, confirma que al registre civil no hi consta inscrita la defunció de l'executat.³³³ De Francesc Borràs Solsona hi ha molt poca informació, ja que com esmenta el jutge municipal de l'Argentera a la Causa General, aquest «permaneció en este pueblo un periodo de tiempo muy corto» i tampoc se'n sap res dels seus familiars.³³⁴ Podria ser que fos per aquest motiu, o no, però al sumari franquista de l'Argentera no s'hi indaga més sobre aquest assassinat, i es tanca l'expedient sense donar-ne més informació.

Amb l'arribada del mes de setembre va disminuir el ritme apoteòsic d'assassinats que s'havia produït a l'agost. Tot i això en trobem documentat un a Pradell de la Teixeta, que segons la Causa General d'aquest municipi, data del diumenge 13.³³⁵ L'executat era Ricard Bes Aguiló, veí de Falset; i tal i com indica l'alcalde d'aquesta vila a la Causa General de Pradell, estava afiliat al partit Tradicionalista i havia estat regidor de l'ajuntament de Falset durant la dictadura de Primo de Rivera.³³⁶ El seu cadàver fou

³³¹ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1443, Exp.6., p. 5.

³³² *Ibid.*, pp. 51-52.

³³³ *Ibid.*, pp.12./16-17.

³³⁴ *Ibid.*, p. 51.

³³⁵ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1444, Exp.11., p. 12.

³³⁶ *Ibid.*, p. 12.

trobat a la carretera N-420, al terme de Pradell de la Teixeta. A la Causa General de Falset hi trobem la declaració que feu davant del jutge municipal de Falset la vídua de Ricard Bes Aguiló, Gertrudis Domènech Rull, que explicà que Ricard fou detingut «por una patrulla en la estación de Borjas del Campo, llevádoselo en un camión hasta Reus».³³⁷ La declaració segueix, afirmant que els que havien detingut a Ricard, trucaren al comitè de Falset i després el traslladaren a aquesta població. Des d'allí, detalla que «salió un coche con seis individuos y al encontrarse en termino de Pradell ambos coches, fue asesinado el día 16 de septiembre de 1936».³³⁸ Encara a la declaració, Gertrudis Domènech acusa a un seguit de persones, de ser sospitoses de participar en l'assassinat, tot i que d'aquestes no n'hi trobem cap de Pradell, sinó que són de Falset.³³⁹ Pel que fa a la data de l'assassinat, sembla que fou el dia 16 enlloc del 13 com indicava el batlle de Falset primerament, ja que a banda de la declaració de la vídua, també ho corrobora el certificat de defunció expedit pel jutge municipal de Falset.³⁴⁰ Pel que fa als motius que portaren al seu assassinat, sembla que fou ajusticiat per haver ocupat un càrrec al consistori durant la dictadura, a més d'ésser considerat feixista per la seva militància carlina.

Des d'aquesta execució, no se'n tornà a produir cap a la Baronia d'Escornalbou fins a meitats d'octubre, quan hi hagué un assassinat al terme municipal de Duesaigües. A la Causa General d'aquesta població s'hi exposa que fou el dia 15 d'octubre de 1936 quan es trobà a la N-420, el cadàver de Francesc Castells Solé, que segons s'indica era un pagès de 30 anys natural de Vilanova d'Escornalbou.³⁴¹ A l'informe franquista de Duesaigües, no s'hi recull més informació. Els expedients de la Causa General de Vilanova, sí que ens aporten noves sobre aquest assassinat. Així es fixa que Francesc Castells Solé tenia 33 anys enlloc de 30, que estava afiliat a la Falange Española i que fou assassinat el 8 d'octubre –no pas el dia 15–, trobant-lo mort presentant ferides per arma de foc a la carretera ja mencionada, a l'alçada del «Coll del Vidre».³⁴² Més endavant s'aportà més informació sobre l'ajusticiat, així sabem que Francesc Castells Solé vivia a Reus on hi tenia un petit comerç, i que arran del pronunciament militar i l'esclat de la revolució, va tornar a Vilanova per a refugiar-s'hi «por ser elemento

³³⁷ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1443, Exp. 15., p. 117.

³³⁸ *Ibíd.*

³³⁹ *Ibíd.*

³⁴⁰ *Ibíd.*, p. 187.

³⁴¹ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1443, Exp.14., p. 6.

³⁴² Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1444, Exp.20., p. 4.

significado derechista en Reus».³⁴³ Tot i això, arribada la tardor «fue descubierto en una ocasión y elementos del Comité Marxista de Reus lo secuestraron y asesinaron al anochecer del día 8 de octubre de 1936».³⁴⁴ El certificat de defunció, també situa la seva mort al dia 8 d'octubre, i no pas el 15 com indicava la Causa General de Duesaigües.³⁴⁵ A la declaració que feu el pare de l'assassinat, confirma que aquest estava afiliat a Falange Española i que fou detingut el dia 8 d'octubre de 1936 i transportat on finalment fou assassinat amb armes de foc, «a la carretera que va desde el empalme de la carretera de Valencia a la de Alcolea del Pinar, en el km. nº23 de la citada carretera».³⁴⁶ A la mateixa declaració, no es cita cap sospitós d'haver participat ni a la detenció ni a l'execució.

Per la poca informació proporcionada, és difícil desxifrar en quin lloc exacte fou trobat el cadàver. Sembla que fou al terme de Duesaigües, però això no s'exposa en cap moment als informes de la Causa General de Vilanova, sinó només en un expedient de la Causa General de Duesaigües; en l'únic moment on es cita aquest assassinat en tot el sumari d'aquest municipi. També aporta confusió el fet de que a l'informe de Vilanova d'Escornalbou es citi el lloc com el «Coll del Vidre», quan aquest no existeix al terme de Duesaigües ni en tot el Baix Camp ni al Priorat. Al terme de Duesaigües existeix el Coll del Vicari, ubicat a uns 2 quilòmetres aproximadament, per pista forestal de la N-420, carretera on consta que fou assassinat.³⁴⁷ Pel que fa als qui ho dugueren a terme, no es produeixen gaires dubtes, atenent que l'executat consta com a falangista conegut a Reus, cosa que concorda amb que fos una patrulla de Reus qui el detingués. Ara bé, no s'hauria d'obviar una possible col·laboració per part de revolucionaris de Vilanova d'Escornalbou alhora de facilitar a la patrulla de Reus informació sobre el parador de l'assassinat, o ajuda material en la seva detenció.

Abans d'acabar el convuls 1936 encara es va produir un altre assassinat a la Baronia d'Escornalbou, en aquest cas, una triple execució. Aquesta la trobem documentada a la Causa General de Duesaigües sense data, però amb la informació de que Evaristo, Genari i Francisco, veïns de Garcia, foren ajusticiats a la N-420 al seu pas per aquest terme municipal.³⁴⁸ Als informes de la Causa General de Garcia hi trobem més

³⁴³ *Ibid.*, p. 25.

³⁴⁴ *Ibid.*

³⁴⁵ *Ibid.*, p. 28.

³⁴⁶ *Ibid.*, p. 35.

³⁴⁷ *Vissir 3*. Institut Cartogràfic de Catalunya. <http://www.icc.cat/vissir3/index.html?2FYNfSjEj>

³⁴⁸ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1443, Exp.14., pp. 6; 17.

informació. Primer de tot s'estableix que l'execució fou el 21 de desembre de 1936 i que les víctimes foren Genari Mani Aragonès, Francesc Cardiel Lluís i Evarist Lluís Freixes, tots tres membres de l'ajuntament d'esquerres quan foren assassinats.³⁴⁹ Pel que es pot entreveure al sumari franquista de Garcia, els tres ajusticiats pertanyien a la UGT i s'oposaren a la col·lectivització local instaurada per la CNT, «era enemiga de la colectividad de agricultores, por lo que estaban continuamente en pugna».³⁵⁰ Així com també tingueren altres disputes, ja que conclou que el motiu de l'assassinat fou «el no aprobar, ni hallar conformes los procedimientos usados por los dirigentes rojos», detallant també que «los motivos de discrepancia con los elementos que gobernaban este pueblo, se supone eran, que estos últimos pertenecían a la C.N.T.».³⁵¹ Tot i això no tenim més informació de l'assassinat, però es pot suposar, donada la informació a la Causa General de Garcia, que foren els propis revolucionaris d'aquest municipi els qui els executaren. Aquests fets recorden, salvant les distàncies, els que es produïren el gener de 1937 a la Fatarella, ja que l'origen del conflicte és el mateix en els dos casos, partidaris i detractors de les col·lectivitzacions en un municipi.³⁵² Per tant, cal descartar ací qualsevol vinculació amb el poble de Duesaigües, on tan sols es realitzà l'assassinat dins d'aquest terme municipal, suposant que fos al Coll de la Teixeta, donats ja els múltiples casos similars.

Així s'acabà el 1936, i amb l'entrada al nou any les execucions a la Baronia d'Escornalbou disminuïren molt notablement, produint-se només en alguns casos molt puntuals, compresos durant el següent any.

Un d'aquests casos és un quàdruple assassinat que es produí al terme municipal de Duesaigües, concretament al Coll de la Teixeta, i que la Causa General d'aquest municipi data a 23 d'abril de 1939.³⁵³ Les persones executades foren quatre tradicionalistes prioratins, tres d'ells del Molar i un del Lloar: Josep Escoda Freixas, Josep Mª Castellví Giner, Lluís Ferrús i Josep Mª Dosaigües Rofes.³⁵⁴ Tot i això, de l'expedient franquista de Duesaigües no n'obtenim més informació. La Causa General del Molar, situa l'assassinat en una altre data, en aquest cas al 21 de novembre de

³⁴⁹ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1443, Exp.17., p. 5.

³⁵⁰ *Ibid.*, pp. 27-28.

³⁵¹ *Ibid.*, p. 27.

³⁵² Solé Sabaté, Josep M., Villaroya Font, Joan. (1989). *La repressió a la rereguarda de Catalunya (1936-1939)*. (Vol. 1). Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat., pp. 207-210.

³⁵³ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1443, Exp.14., p. 6.

³⁵⁴ *Ibid.*, p. 6.

1937.³⁵⁵ Per la seva banda, l'alcalde del Lloar, després d'investigar-ho, plasmà a la Causa General d'aquest municipi, així com també ho feu el jutge municipal al certificat de defunció, que Josep Mª Dosaigües Rofes i tres veïns del Molar foren assassinats el dia 22 de febrer de 1937 al terme de Duesaigües, concretament al Mas de la Potra, ubicat al Coll de la Teixeta.³⁵⁶ L'explicació que es fa a la Causa General del Lloar concorda amb la versió que donaren els familiars de les víctimes del Molar a la declaració de testimonis que es recull a la Causa General d'aquest municipi. Així, en aquestes declaracions consta que els tres executats del Molar foren detinguts i assassinats pels revolucionaris del mateix poble el dia 20 de febrer de 1937; que primer foren traslladats al Govern Civil de Tarragona, sent assassinats després a la N-420, al terme municipal de Duesaigües.³⁵⁷

Així doncs, trobem uns altres assassinats que es perpetraren a la Baronia d'Escornalbou però que, segons es pot observar, no tingueren res a veure amb la gent d'aquests pobles, en aquest cas amb Duesaigües. Pel que fa al lloc dels fets, el Mas de la Potra, com ja s'ha dit, es troba al Coll de la Teixeta; però cal afegir-hi que es troba justament al mateix coll, tan sols a uns pocs metres de la carretera N-420, lloc de pas per anar des de Tarragona cap el Molar.³⁵⁸

Havent vist i analitzat els diferents assassinats que es produïren a la rereguarda de la Baronia d'Escornalbou, podem extreure algunes conclusions. Primerament, cal esmentar el fet de que la majoria d'assassinats es produïren l'any 1936, i dels compresos en aquest any, la gran majoria foren durant el període estival, sobretot durant al mes d'agost, cosa que concorda amb el conjunt del Baix Camp i del Priorat,³⁵⁹ així com la resta de Catalunya en general, on l'efervescència revolucionària es desfermà en forma de repressió durant l'estiu de 1936. Si ho mirem amb números, 26 persones foren víctimes de la repressió republicana a la Baronia d'Escornalbou, d'aquestes, 22 foren assassinades el 1936, de les quals 18 foren executades durant l'estiu, sent 13 les assassinades durant el mes d'agost.

Per altra banda, observem poca intervenció dels habitants dels pobles de la Baronia d'Escornalbou en aquests assassinats. Només tenim constància de la suposada

³⁵⁵ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1444, Exp.5., p. 5.

³⁵⁶ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1444, Exp.1., pp. 30-39.

³⁵⁷ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1444, Exp.5., pp. 60; 62.

³⁵⁸ *Vissir 3*. Institut Cartogràfic de Catalunya. <http://www.icc.cat/vissir3/index.html?jmdl44o0u>

³⁵⁹ Solé Sabaté, Josep M., Villaroya Font, Joan. (1989). *La repressió a la rereguarda de Catalunya (1936-1939)*. (Vol. 1). Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat., pp. 381-383; 385-387.

participació material d'aquests en 5 assassinats dels 26 que es produïren, en l'execució dels quatre sacerdots al terme de la Torre de Fontaubella i en l'assassinat del secretari de l'Ajuntament de Riudecols. Ara bé, com ja he esmentat anteriorment, no es pot desestimar la participació d'aquests en les detencions o en l'aportació d'informació sobre algunes de les persones executades. És rellevant el fet de que la majoria de les persones assassinades no eren dels pobles de la Baronia d'Escornalbou, només 6 de les 26 persones ajusticiades hi havien nascut o eren veïnes d'aquests municipis. Per tant, la majoria de casos d'assassinat detallats a la Causa General dels pobles de la Baronia, hi consten degut a que es realitzaren en aquest terme municipal, no pas perquè hi participessin revolucionaris d'aquests pobles o perquè les víctimes hi visquessin o hi haguessin nascut. D'aquests casos, la gran majoria d'assassinats foren produïts al Coll de la Teixeta o als seus voltants, sent molts també els cadàvers trobats al llarg de la N-420, anomenada a principis del segle XX com la «carretera de Alcolea del Pinar». D'aquesta forma, de les 26 execucions, 14 foren realitzades al Coll de la Teixeta o proximitats, sent aquest un punt notori degut a que és el pas natural entre el Baix Camp i el Priorat, sent alhora també el més concorregut.

ASSASSINATS COMESOS AL POBLE O TERME MUNICIPAL	
MUNICIPI	ASSASSINATS
L'ARGENTERA	1
COLLDEJOU	
DUESAIGÜES	13
PRADELL DE LA TEIXETA	6
RIUDECANYES	
LA TORRE DE FONTAUBELLA	4
VILANOVA D'ESCORNALBOU	
TOTAL	24

Font: Elaboració pròpia.

ASSASSINATS DE PERSONES NASCUTES AL POBLE	
MUNICIPI	ASSASSINATS
L'ARGENTERA	1
COLLDEJOU	1
DUESAIGÜES	
PRADELL DE LA TEIXETA	
RIUDECANYES	1
LA TORRE DE FONTAUBELLA	2
VILANOVA D'ESCORNALBOU	1
TOTAL	6

Font: Elaboració pròpia.

Per acabar, un fet que cal destacar és que els eclesiàstics no foren el col·lectiu més reprimit a la rereguarda de la Baronia d'Escornalbou, dels 26 assassinats només 4 tenien càrrecs eclesiàstics, mentre que un altre dels executats era president d'una associació cristiana. Aquest fet és destacable, sobretot perquè al Baix Camp foren el grup amb més assassinats.³⁶⁰ La gran majoria d'executats a la Baronia d'Escornalbou foren persones considerades de dreta, sent realment poques les que se'ls hi demostrà militància en algun partit. Aquest fet concorda amb el que esmenten Solé i Sabaté i Villaroya al seu llibre sobre la rereguarda: «La repressió és aplicada per raó dels càrrecs polítics que aquesta gent ocupava i no pas per la seva pertinença a un partit polític concret».³⁶¹ És així, doncs d'entre els assassinats, uns quants ocuparen càrrecs als consistoris durant èpoques convulses i repressives com foren la dictadura de Primo de Rivera o els ajuntaments imposats arran dels Fets d'Octubre. A més, en aquest llibre també es menciona un altre fet cabdal «en el medi rural podem veure també clarament que la repressió va dirigida contra totes aquelles persones que gràcies al seu poder econòmic ocupaven i controlaven el seu poder local».³⁶² Això ho observem en tant que la majoria dels assassinats dretans són mencionats com a propietaris, a la casella referent a l'ofici de la Causa General.

6.4. Persecució religiosa

En els dos apartats anteriors s'han anat mencionat diferents fets –ja siguin catalogats de tipus revolucionari o de caire repressor– que tingueren com a objectiu un determinat col·lectiu: l'església. Aquest apartat no té per objecte reflexionar sobre les causes que comportaren l'onada repressora envers l'església i la religió a la rereguarda republicana, però amb les aportacions d'alguns historiadors experts sobre aquesta temàtica, intenta analitzar i comprendre les actuacions que es poden considerar anticlericals o de persecució religiosa que es produïren a la Baronia d'Escornalbou. Per aquest motiu, cal fer algunes consideracions prèvies.

Des de ja molt abans de l'esclat de la guerra i de la instauració de la II República, l'església era vista com una institució arrenclerada amb les classes benestants, entesa pels sectors populars com un dels pilars fonamentals i més representatius de l'Antic

³⁶⁰ Solé Sabaté, Josep M., Villaroya Font, Joan. (1989). *La repressió a la rereguarda de Catalunya (1936-1939)*. (Vol. 1). Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat., p. 381.

³⁶¹ Solé Sabaté, Josep M., Villaroya Font, Joan. (1989). *La repressió a la rereguarda de Catalunya (1936-1939)*. (Vol. 1). Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat., p.456.

³⁶² Solé Sabaté, Josep M., Villaroya Font, Joan. (1989). *La repressió a la rereguarda de Catalunya (1936-1939)*. (Vol. 1). Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat., p. 456.

Règim, juntament amb la monarquia i l'exèrcit. Així doncs, tal i com conclouen Solé i Sabaté i Villarroya, davant del pronunciament militar del 18 de juliol de 1936, «les masses populars cregueren que l'església també era responsable de l'aixecament i descarregaren contra els seus representants la violència desfermada contra el binomi simplista propietat-església».³⁶³ I tot i que no es pot generalitzar, ja que com és sabut, d'eclésiàstics fidels a la República n'hi hagué, el bàndol sollevat feu de l'església i de la religió bandera de combat; així com també ho havia fet la dreta i l'extrema dreta durant els cinc anys republicans anteriors, emplaçant-se com l'única solució en defensa de l'església davant les reformes laicitzadores del nou estat.

A tot això, se li ha d'afegir la incipient revolució social que esclatà a Barcelona i per extensió, a Catalunya, durant l'estiu de 1936. A la nova societat que havia de crear aquesta revolució, no hi havia lloc pels antics dominants, en l'imaginari col·lectiu popular no hi tenien cabuda els qui havien estat els explotadors i repressors de les classes populars; ho resumeix perfectament Enric Ucelay-Da Cal: «la revolució social era entesa com una melodramàtica transformació moral, ràpida i verbalista, basada en una suposada destrucció del vell ordre, que es concretava sobretot en l'Església».³⁶⁴

A aquest fet se li sumà que classes populars per primer cop assaltaren el poder al nostre país, si més no, aconseguiren el poder de l'ús de la força a Catalunya, cosa que juntament amb la difusió de la convicció de que «eliminar la gent de l'església era eliminar tot el que l'església significava»,³⁶⁵ va comportar que s'estengués per arreu una repressió sagnant contra clergues i religiosos. Així es va establir una situació sense terme mig, una estricta divisió de la societat en dos blocs antagònics que el periodista i escriptor alemany Hanns-Erich Kaminski va observar i descriure des de la seva visió d'estranger estant a Barcelona:

«En España no había indiferentes en materia de religión, ni laicos escépticos ni creyentes tolerantes. En España se está por o contra la iglesia, o se es ciegamente devoto o se la odia con fanático ardor. Los fascistas llevan imágenes de santos en los

³⁶³ Solé Sabaté, Josep M., Villarroya Font, Joan. (1989). *La repressió a la rereguarda de Catalunya (1936-1939)*. (Vol. 1). Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat., p. 170.

³⁶⁴ Ucelay Da cal, Enric. (1982). *La Catalunya populista: imatge, cultura i política en l'etapa republicana (1931-1939)*. Barcelona: Edicions de la Magrana., p. 290.

³⁶⁵ Solé Sabaté, Josep M., Villarroya Font, Joan. (1989). *La repressió a la rereguarda de Catalunya (1936-1939)*. (Vol. 1). Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat., p. 171.

uniformes y rosarios en las mochilas, los antifascistas queman iglesias y matan a los curas».³⁶⁶

Com hem vist en els darrers apartats, als municipis de la Baronia d'Escornalbou la repressió envers l'església no fou molt accentuada, ja que no sobresurt dels paràmetres equivalents en molts municipis catalans; i en quant a assassinats, el clergat no fou el grup més represaliat a la nostra contrada. El fet més característic i que s'observa en tots i cadascun dels pobles de la Baronia d'Escornalbou és l'entrada dels revolucionaris als temples per tal de destruir-ne tots els objectes i tota simbologia. Aquesta praxi la trobem arreu, i anava acompanyada de la destrucció de tot el botí extret de la parròquia, que acte seguit era cremat. És determinant en aquests actes doncs, el foc, ja que fou un element inherent a totes les accions iconoclastes arreu de la geografia catalana. Manuel Delgado, en la seva obra sobre l'anticlericalisme reflexiona envers el valor espiritual que li donaren els revolucionaris al foc: «la insistencia incineradora que demostraron los amotinados estaba directamente inspirada en el valor purificador que el cristianismo había otorgado al fuego en su estatuación simbólica en la cultura».³⁶⁷ Aquest fet, de la voluntat de purificar la societat eliminant qualsevol rastre de religiositat, es reafirma si observem que a diferència de les incautacions d'altres tipus, només foren els objectes religiosos els que foren destruïts. Jordi Alberti remarca en el seu llibre dedicat a la persecució religiosa durant la Guerra Civil, que aquesta «és una diferencia substancial, ja que denota una voluntat d'abolir el símbol, d'operar en allò que és el nucli de l'herència patrimonial col·lectiva: la geografia urbana».³⁶⁸

Així doncs, podem observar algunes de les diverses raons que comportaren la destrucció dels objectes religiosos de les parròquies dels municipis de la Baronia d'Escornalbou. Cal no oblidar tampoc, com he citat ja en un apartat anterior, que en alguns pobles també es saquejà l'Abadia, es cremaren arxius parroquials i fins i tot, segons es sentència a la Causa General, es destruïren objectes religiosos de veïns. Per tant, una clara voluntat d'eliminar tot el que tingués a veure amb la religió. El cas més transcendent de tots, en aquest àmbit, fou el que es va viure al poble de Duesaigües, ja que a més del que s'ha descrit que passà en línies generals a arreu, en aquest municipi la Causa General va fixar que s'hi havia produït la inhumació de morts i la persecució del

³⁶⁶ Delgado Ruiz, Manuel. (2012). *La ira sagrada: anticlericalismo, iconoclastia y antiritualismo en la España contemporánea*. Barcelona: RBA Libros., pp. 77-78.

³⁶⁷ *Ibid.*, p. 89.

³⁶⁸ Alberti Oriol, Jordi. (2007). *El silenci de les campanes: la persecució religiosa durant la Guerra Civil*. Barcelona: Proa Edicions., p. 341.

mossèn, que va poder escapar. Això es podria determinar a conseqüència del ja descrit anteriorment, el fort component anarquista i anarcosindicalista que regnava en aquest municipi, cosa que va comportar la proclamació del comunisme llibertari com a reacció davant del cop d'estat.³⁶⁹

Aquests estadis de destrucció i incendi del patrimoni religiós local, tot i ser molt punyents, no es poden atribuir al fet de que en tots i cadascun dels municipis de la Baronia d'Escornalbou hi hagués un veritable fervor anticlerical i iconoclasta. És molt important en aquest sentit, analitzar les paraules de Solé i Sabaté i de Villarroya:

«Sovint els comitès i els homes d'acció es tranquil·litzaven en el furor revolucionari en veure que a tal lloc o a tal altre havien destrossat l'església local, els ornaments religiosos, o bé ja s'havia assassinat el capellà. També de vegades era el mateix poble qui ofería la destrucció religiosa com a senyal de la seva fidelitat revolucionària».³⁷⁰

Exemples d'aquests tipus es poden ubicar en alguns municipis de la Baronia, com ara a Vilanova d'Escornalbou, on els membres del comitè local destruïren els objectes de l'església per calmar els ànims d'una patrulla forana, que havia amenaçat amb cremar el temple; o a l'Argentera, on es diu que els revolucionaris del poble van polvoritzar tots els objectes de la parròquia coaccionats per uns forasters. Ara bé, com ja he comentat en un dels apartats anteriors, no es pot caure tampoc en la falsa creença de que tot això fou culpa dels més que famosos *elementos forasteros*.

Passem ara al segon estadi de l'anomenada persecució religiosa, que no és altre que els assassinats d'eclesiàstics o persones relacionades amb l'església i la religió. En aquest cas, com ja he comentat a l'apartat anterior, de les 26 víctimes de la repressió a la Baronia d'Escornalbou, només 5 tenen un caràcter religiós; cosa que evidència, com també ja s'ha mencionat, que la persecució religiosa no fou molt punyent en aquests municipis.

El rerefons de l'assassinat dels quatre sacerdots que es trobaven amagats al recer de la Mola de Colldejou és evident si tenim en compte el que fins ara s'ha comentat, l'objectiu era eliminar l'església, i la forma més ràpida de fer-ho era acabant amb els seus representants. Ara bé, cal constatar que dels quatre eclesiàstics, només un era el rector d'un poble de la Baronia d'Escornalbou, en aquest cas de Riudecanyes. Aquest

³⁶⁹ Vegeu l'apartat 6.2. *La resposta material al cop*.

³⁷⁰ Solé Sabaté, Josep M., Villarroya Font, Joan. (1989). *La repressió a la rereguarda de Catalunya (1936-1939)*. (Vol. 1). Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat., p. 178.

fet és important, ja que de les 7 parròquies només se n'executà un rector, i a més no fou a mans dels seus convilatans. Aquest fet, ens demostra una volta més, quin fou el grau de repressió envers l'església a la Baronia d'Escornalbou, ja que una cosa és destruir imatges i retaules, i l'altra acabar amb la vida d'un capellà.

Tanmateix, trobem una altra víctima de la repressió que si bé no ocupava un càrrec eclesiàstic, li podem atribuir unes grans conviccions religioses degut a que era el president d'una associació cristiana. Aquest fou Ricard Nolla Gili, natural de Riudecanyes, assassinat entre Reus i la Selva del Camp a l'agost de 1936. Aquesta execució es pot atribuir en aquest apartat de persecució religiosa, ja que com he esmentat, l'executat era el president del nucli local a Riudecanyes de la Federació de Joves Cristians de Catalunya. Ara bé, tot i això, no es pot comprendre aquest assassinat només per motius de religió, ja que l'esmentat també participà en la política local de la seva vila. Ricard Nolla Gili formà part de la comissió gestora de l'Ajuntament de Riudecanyes que fou imposada per la comandància militar de Tarragona arran dels Fets d'Octubre de 1934.³⁷¹ Per tant, Ricard formà part del consistori des de l'octubre de 1934 fins al febrer de 1936, integrant-se així en un govern d'ideologia dretana. A més, durant la seva etapa en les successives juntes de l'entitat fejecista local, aquesta va tindre diferents disputes amb l'ajuntament republicà, fins i tot arribant al tancament del seu local durant l'estiu de 1933 per ordre del consistori.³⁷² Així doncs, els motius del seu assassinat es poden considerar tan religiosos com polítics; com diu José Luís Martín Ramos, «La sort dels fejecistes va resultar endimoniada. Van ser inadequadament considerats feixistes per l'esquerra, al mateix temps que la dreta els rebutjava per catalanistes».³⁷³ Per tant, essent titllat de feixista i marcat per la seva estada imposada a l'ajuntament, no és descabellat sospitar de la participació per part de veïns de Riudecanyes alhora de donar informació sobre aquest, o fins i tot de senyalar-lo davant de les patrulles de Reus. Els revolucionaris reusencs van saber qui era en Ricard i on trobar-lo, així doncs, es pot pensar que d'una o altra forma van comptar amb l'ajut d'un o més veïns de Riudecanyes.³⁷⁴

³⁷¹ Arxiu Comarcal del Baix Camp. Ajuntament de Riudecanyes. Llibre d'Actes Municipals 1933-1936. ACBC280-15-T1-1726.

³⁷² Arxiu Comarcal del Baix Camp. Ajuntament de Riudecanyes. Llibre d'Actes Municipals 1932-1933. ACBC280-15-T1-1727.

³⁷³ Martín Ramos, José Luis. (2012). *La rereguarda en guerra: Catalunya, 1936-1937*. Barcelona: L'Avenç.

³⁷⁴ Delgado Ruiz, Manuel. (2012). *La ira sagrada: anticlericalismo, iconoclastia y antiritualismo en la España contemporánea*. Barcelona: RBA Libros., p. 104-105.

6.5. Incautacions i col·lectivitzacions

Amb la reacció al cop d'estat i la consegüent irrupció de la revolució, a més de les actuacions que ja s'han detallat, durant els darrers dies de juliol i els mesos d'agost i setembre, es produïren incautacions dels béns immobles de les classes benestants i de l'església, sobretot habitatges i terres, car en els petits municipis rurals com els de la Baronia d'Escornalbou no hi havia fàbriques. Aquestes propietats, que fins al moment havien estat en mans d'uns pocs, ara passaven a formar part del poble. Així, d'algunes d'aquestes incautacions també en derivaren col·lectivitzacions, que en l'espai territorial que ens pertoca fou en forma de terres cultivades col·lectivament o cases i equipaments utilitzats per a la comunitat. Antoni Gavalrà, en el seu llibre sobre les col·lectivitzacions ho resumeix breument: «confiscació era l'apropiació dels béns rústics, urbans i bancaris dels propietaris que, directament o indirecta, havien participat en el moviment rebel. Col·lectivització era la part d'aquestes propietats que es posaven al servei d'un grup de pagesos».³⁷⁵

Cal incidir també, en que durant els primers dies, les accions confiscadores es feren sense cap base legal, fruit del daltabaix i la disbauxa que creà la revolució; però aviat el govern de la Generalitat començà a legislar sobre aquesta matèria, fixant unes bases de legalitat i establint un seguit de condicions.

Primer analitzarem les incautacions, que com veurem es basaven en la confiscació d'immobles ubicats al municipi, ja fossin de l'església o de les famílies més adinerades. Una incautació que fou generalitzada a la majoria dels municipis catalans fou la confiscació de l'església de la vila i en molts casos també de l'Abadia, que quedaren en mans l'ajuntament o del comitè, o dels dos. Alguns pobles optaren per a emprar l'edifici parroquial com a magatzem, com és el cas de Riudecanyes; però d'altres l'usaren per a altres funcions com ara per a la producció d'oli, com és el cas de Pradell de la Teixeta, on a la parròquia s'hi instal·là un molí d'oli durant el període revolucionari.³⁷⁶

Pels informes de la Causa General i pel que podem observar en alguns llibres d'actes, durant les primeres setmanes després de l'alçament, es produïren algunes incautacions, però sense arribar a una gran quantitat. Cal dir, que el govern de la Generalitat s'afanyà amb la normativa, i el 5 d'agost del mateix 1936 ja va publicar un decret on donava

³⁷⁵ Gavalrà Torrents, Antoni. (2016). *Fam de pa i de terra: la col·lectivització agrària a Catalunya*. Tarragona: Publicacions URV., p. 154.

³⁷⁶ Arxiu Comarcal del Priorat. Ajuntament de Pradell de la Teixeta. Llibre d'Actes del Ple 1939-1944.

potestat als ajuntaments, sindicats i organitzacions obreres que havien ocupat els béns immobles, les finques i les explotacions agrícoles, però aquests estarien sota la supervisió del Departament d'Agricultura i Proveïments. Per aquest motiu, s'elaborà l'ordre del 17 d'agost, que emplaçava als alcaldes a tramitar un informe a la Conselleria detallant les incautacions del municipi.³⁷⁷ Per motiu d'aquesta ordre doncs, tenim constància de les incautacions realitzades durant el 1936. A més però, comptem també amb els informes de la Comissió de Responsabilitats, òrgan creat amb el decret del 9 de gener de 1937 i que sol·licitava als ajuntaments l'elaboració d'uns informes detallant si als qui els hi havien confiscat propietats eren feixistes o no, per determinar si la comissió en dictava la resolució d'apropiació.³⁷⁸ Així, amb aquests informes confeccionats pels ajuntaments de la Baronia d'Escornalbou, tenim constància de les diferents incautacions que es produïren.

A l'Argentera, l'alcalde Francesc Crusat envià l'informe al president del Comitè d'Apropiacions de la Generalitat de Catalunya el dia 7 de desembre de 1936.³⁷⁹ En aquest hi constaven nou incautacions, totes realitzades al mateix propietari, Francesc Font de Rubinat. És rellevant el fet de que totes les incautacions es fessin al mateix propietari, cosa que ens suggereix que aquest podria ser el personatge més adinerat del poble, el que a voltes ha estat denominat com «el cacic». Si cerquem al llibre d'onomàstica de l'Argentera, escrit per Enric Prats Auqué, hi trobarem una descripció aclaridora de la figura de Francesc Font de Rubinat: «Propietari, provinent de Reus, que abans de 1940 va comprar cal Cabrer del Sr. Toda i diferents finques importants de l'Argentera».³⁸⁰ Amb aquesta descripció, podem entendre que els revolucionaris de l'Argentera destinessin la seva activitat confiscadora cap a un personatge vingut de fora que tenia una gran quantitat de finques importants comprades recentment. A l'informe, el motiu de l'apropiació dels béns de Francesc Font de Rubinat simplement es basa en que és considerat feixista. De les nou incautacions realitzades, dues eren cases: la primera situada al Carrer Eduard Toda nº1, per tant, Cal Cabré, casa on hi havia viscut Eduard Toda i que segons s'indica al mateix informe, a partir de la incautació va ser

³⁷⁷ Gavaldá Torrents, Antoni. (2016). *Fam de pa i de terra: la col·lectivització agrària a Catalunya*. Tarragona: Publicacions URV., pp. 56-57.

³⁷⁸ *Ibid.*, p. 63.

³⁷⁹ Arxiu Nacional de Catalunya. Generalitat de Catalunya (Segona República). Expedients de confiscació: adjudicació i reclamació de béns confiscats del Baix Camp: L'Albiol, l'Aleixar, Alforja, Almofter, l'Argentera, les Borges del Camp, Botarell, Cambrils de Mar, Capafonts, Castellvell del Camp. 1936-1938. ANC1-1-T-6813., p. 59.

³⁸⁰ Prats Auqué, Enric. (2003). *Noms de lloc, llinatges i renoms de l'Argentera*. Barcelona: Institut Cartogràfic de Catalunya., p. 45.

destinada com a casal.³⁸¹ L'altra casa, estava situada situada al nº6 del Carrer Eduard Toda, i era propietat de Francesc Font de Rubinat. Aquesta fou confiscada per la CNT local, tal i com exposà el secretari cenetista Josep Besora Mestre en un informe enviat a la Comissió de Responsabilitats a l'agost de 1937. En aquest, exposava que Francesc Font de Rubinat havia format part del partit primoriverista, Unión Patriótica i que al domicili se li va trobar una bandera monàrquica. Finalment manifestava que aquesta incautació havia estat destinada com a local del sindicat.³⁸² Pel que fa a les set partides de terra confiscades, cinc corresponien al terme de l'Argentera i dos a Duesaigües. Les de l'Argentera eren les finques anomenades Graus, la Barta i el Colomer, destinades a l'agricultura, i les partides dites les Marrades i la Serra, destinades a bosc. Les dues de Duesaigües, Xurivia i Hortiells, eren destinades a l'agricultura.³⁸³ Però pel que observem a les actes municipals corresponents al dia 19 d'agost de 1937, l'ajuntament va municipalitzar tot un seguit de finques i cases que havia incautat el Comitè Antifeixista a l'estiu de 1936, i que després havien passat a l'ajuntament.³⁸⁴ Es tracta de nou finques, de les quals algunes coincideixen amb les citades ja anteriorment, mentre que d'altres no: Barta, Font del Ferro, Graus, Xurivia, Devall-Hortiells, Bruguera, Pla de Gibert, Serra (Estrets)³⁸⁵ i Serra (Trucafort). Pel que fa a les cases foren municipalitzades la casa nº1 del Carrer Eduard Toda, un corral del mateix carrer, un pati del Carrer del Porxet i un altre pati del Carrer Fermín Galan.³⁸⁶ Per tant, també comptant-hi la confiscació de l'abadia i el seu hort,³⁸⁷ podem establir que en total hi hagué 18 immobles, ja fossin finques, cases, patis o corrals.

A Colldejou, l'alcalde envià un expedient amb data de 8 de desembre de 1936 al president del Comitè d'Apropiacions, on hi constaven les incautacions fetes «pel Ex Comitè [sic] Antifeixista d'aquesta localitat i encarregat d'elles el Consell

³⁸¹ Arxiu Nacional de Catalunya. Generalitat de Catalunya (Segona República). Expedients de confiscació: adjudicació i reclamació de béns confiscats del Baix Camp: L'Albiol, l'Aleixar, Alforja, Almoher, l'Argentera, les Borges del Camp, Botarell, Cambrils de Mar, Capafonts, Castellvell del Camp. 1936-1938. ANC1-1-T-6813., p. 60.

³⁸² *Ibid.*, p. 64.

³⁸³ *Ibid.*, p. 60.

³⁸⁴ Arxiu Comarcal del Baix Camp. Ajuntament de l'Argentera. Llibre d'Actes Municipals 1935-1938. ACBC282-4-T1-259.

³⁸⁵ A la finca anomenada Estrets, avui en dia encara s'hi conserva una pintada a la roca on s'hi llegeix: «Incautat pel Comitè Antifascista de Argentera. Vegeu l'annex nº3.

³⁸⁶ Arxiu Comarcal del Baix Camp. Ajuntament de l'Argentera. Llibre d'Actes Municipals 1935-1938. ACBC282-4-T1-259.

³⁸⁷ *Ibid.*

Municipal».³⁸⁸ Per tant, podem veure com les incautacions a Colldejou foren realitzades pel comitè, però després passaren a control de l'ajuntament. A més, a l'expedient referent a Colldejou també hi trobem una carta que data del 28 de juny de 1937, enviada pel president de la U.G.T., de Colldejou, Josep Rofes, a la Comissió de Responsabilitats de la Generalitat, per declarar una incautació realitzada «a conseqüència de la revolució esclatada per la provocació militar-feixista».³⁸⁹ Abans de detallar les propietats confiscades, l'alcalde es justifica de no haver-les col·lectivitzat: «careixem [sic] per complert de medis econòmics i es per aixó [sic] que aquestes finques perteneixen [sic] al Municipi i no a la col·lectivització».³⁹⁰

Així doncs, podem observar com foren 14 les incautacions realitzades a Colldejou, sis cases i vuit finques. A diferència de l'Argentera, a Colldejou el comitè s'apropià dels immobles de diferents propietaris, justificats per l'atribució als amos d'ésser feixistes, aliens al règim o perquè aquests vivien fora del poble o havien marxat a l'esclatar el conflicte. Les cinc cases incautades foren les següents: una casa ubicada al Carrer Nou, propietat de Dolors Sangenís; una casa al Carrer del Sol nº15, propietat de Maria Mestre Rofes, esposa de Basili Rofes Rofes, qui havia estat alcalde de la comissió gestora imposada arran dels Fets d'Octubre,³⁹¹ i que fou confiscada per la U.G.T., usant-la de garatge la mateixa sindical; la casa propietat d'Anton Salsench Castellví, situada al Carrer del Forn nº8 i que fou emprada com a garatge de la C.N.T; la casa de Francesc Escoda Borràs, dipositari municipal de l'ajuntament imposat arran dels Fets d'Octubre,³⁹² ubicada al Carrer de Baix nº16; i una casa situada al Carrer de les Masies nº2, propietat del senyor Mateu Rofes, que vivia a Barcelona i que li fou confiscada per a ubicar-hi l'escola nacional.³⁹³ A més, també consta que fou incautada l'abadia ja que la Causa General informa que fou confiscada al ser assaltada, saquejada i «convertida en Consejo».³⁹⁴

³⁸⁸ Arxiu Nacional de Catalunya. Generalitat de Catalunya (Segona República). Expedients de confiscació: adjudicació i reclamació de béns confiscats del Baix Camp: Colldejou, Duesaigües, la Febró, Montbrió del Camp, Mont-roig del Camp, la Mussara, Prades, Prasdip. 1936-1938. ANC1-1-T-6812., p. 2.

³⁸⁹ *Ibid.*, p. 7.

³⁹⁰ *Ibid.*, p. 2.

³⁹¹ Arxiu Municipal de l'Ajuntament de Colldejou. Llibre d'actes municipals 1934-1937. Nº151.

³⁹² *Ibid.*

³⁹³ Arxiu Nacional de Catalunya. Generalitat de Catalunya (Segona República). Expedients de confiscació: adjudicació i reclamació de béns confiscats del Baix Camp: Colldejou, Duesaigües, la Febró, Montbrió del Camp, Mont-roig del Camp, la Mussara, Prades, Prasdip. 1936-1938. ANC1-1-T-6812., p. 3.

³⁹⁴ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1443, Exp.12., pp. 8; 13.

Pel que fa a les finques incautades, foren les següents: una finca ubicada al terme de Colldejou denominada «Mas de Magrinyà», propietat de Dolors Sangenís, qui havia fugit i era acusada de feixista, i que es destinà al cultiu i a fer carbó; una finca de Colldejou propietat de Josep Vallès Ferré, però que era cultivada pel ja citat ex-alcalde Basili Rofes Rofes, constant a l'informe com a feixista i com a desaparegut; una finca del terme de Colldejou denominada «Font d'Anguera», propietat de Joan Llorens Roig però que era portada per Anton Salsench Castellví, qui segons consta es va rebel·lar contra les autoritats el dia 21 de juliol; dues finques del mencionat ex-dipositari municipal Francesc Escoda Borràs, una al terme de Colldejou destinada al bestiar i a fer carbó del bosc, i una situada al terme de l'Argentera emprada per bestiar; una finca al terme de Colldejou, de Josep Rofes Escoda, confiscada per considerar que el propietari no la necessitava i utilitzada per fer carbó i fusta; una finca de Carles Boqué Riba, titllat d'aliè al règim i ubicada al terme de Colldejou, emprada per fer carbó i fusta; i una finca denominada «Horta» que era propietat de la rectoria i que es va confiscar degut a que el mossèn havia fugit.³⁹⁵

A Duesaigües l'ajuntament no envià cap carta ni al Comitè d'Apropiacions ni a la Comissió de Responsabilitats, fou el Sindicat de Treballadors d'Oficis Varis de la C.N.T., de Duesaigües qui s'adreçà a la Comissió de Responsabilitats l'1 de juliol de 1937, per informar de les incautacions realitzades i per tal de que li fossin declarades propietat del mateix sindicat.³⁹⁶ Es tractava de dues finques ubicades al terme municipal de Duesaigües i que foren confiscades per la C.N.T., i la F.A.I., el dia 7 d'octubre de 1936. Una finca anomenada «Masos», propietat de Maria Antonia Sangenís Domènech i que segons consta, havia estat abandonada des de feia molts anys; i una altre, coneguda amb el nom de «Mas de l'Aguiló» i «Coll de la Teixeta», propietat de Miquel Aragonès, qui, segons consta, va abandonar-la i manifestar que no li interessava.³⁹⁷

Però si fem una ullada al llibre d'actes municipals de l'ajuntament de Duesaigües, podem veure com es realitzaren diverses incautacions per part del consistori. A data de 19 de novembre de 1936 s'informa de múltiples incautacions que es realitzaran. Primerament, es formà una comissió per aixecar acta de la incautació de la finca

³⁹⁵ Arxiu Nacional de Catalunya. Generalitat de Catalunya (Segona República). Comitè d'Apropiacions. Expedients de confiscació: adjudicació i reclamació de béns confiscats del Baix Camp: Colldejou, Duesaigües, la Febró, Montbrió del Camp, Mont-roig del Camp, la Mussara, Prades, Pratdip. ANC1-1-T-6812., p. 3; 6.

³⁹⁶ *Ibid.*, p. 9.

³⁹⁷ *Ibid.*, p. 10-11.

anomenada «Xurivia» i que era propietat del ja mencionat Francesc Font de Rubinat.³⁹⁸ Seguidament, es nomenà una altra comissió formada per l'alcalde, el regidor d'agricultura i el secretari per aixecar diverses actes d'incautació a les propietats següents: una casa, un corral i dues peces de terra de la casa anomenada «Escalet»; el Mas de la Potra; l'era de «casa Pascual»; dues propietats de l'església; una propietat anomenada del «Figarola»; una casa propietat de Miquel Mestre; una casa propietat de Ramon Mestre Crusat; una parcel·la de Miquel Mestre anomenada «Pla del Pastó»; i un corral d'Isabel Pallás. A més, al llibre «Duesaigües, memòria d'un poble» Josep Maria Aragonès Mestre, que va viure la guerra, esmenta dues incautacions més: «A Cal Vicari tenien un bocí gran de bosc a sota de la Serra anomenat els Colls, on hi havia uns bancals grans [...]. Ens ho agafaren i hi sembraren patates en secà».³⁹⁹ Per tant, cal sumar-hi la confiscació dels Colls del Vicari. I la segona correspondria a una casa del Carrer de la Font, Cal Siurana, incautada per la C.N.T.⁴⁰⁰ Per tant, comptem amb 12 incautacions per part de l'ajuntament, i tres per part dels anarcosindicalistes.

A Pradell de la Teixeta també fou el Sindicat Únic d'Oficis Varis de la C.N.T., qui presentà davant de la Comissió de Responsabilitats la informació referent a les set incautacions que realitzaren, sent aquestes sis habitatges i un local. Els documents els firma el secretari de la sindical, Josep Cabré Cabré a data de 26 d'agost de 1937. Així doncs, aquestes incautacions es tractaven: d'una casa amb corral situada al Carrer de Barranquet nº6, propietat de Maria Borràs Castellnou, que fou acusada d'ésser «tirana pels seus obrers», degut a que «va acomiadar el seu mitjter [sic] per no complir la Llei de Contractes del Conreu».⁴⁰¹ Una volta confiscada, s'emprà com a granja de la col·lectivitat. Un local molí, ubicat al Carrer de la Font nº29 i propietat de Ramón Borràs Castellnou, qui era afiliat a Falange Española. El local confiscat ara s'emprava com a magatzem per la verema.⁴⁰² El següent immoble incautat es tractava d'una casa situada al Carrer Major nº 3, propietat de Maria Rosa Cardona Cabré, afiliada a les dretes. Segons consta, la casa confiscada s'utilitzava per la col·lectivitat de la CNT i de

³⁹⁸ Arxiu de Fons no ingressats de l'Arxiu Comarcal del Baix Camp. Ajuntament de Duesaigües. Llibre d'Actes Municipals 1936-1937. ACBC282-19-T1-450.

³⁹⁹ Aragonès Mestre, Josep Maria. (2013). *Duesaigües: Memòria d'un poble*. Duesaigües: Ajuntament de Duesaigües., p. 124.

⁴⁰⁰ *Ibid.*

⁴⁰¹ Arxiu Nacional de Catalunya. Generalitat de Catalunya (Segona República). Expedients de confiscació; adjudicació i reclamació de béns confiscats del Priorat: El Molar, la Morera de Montsant, Poboleda, Porrera, Pradell, Torroja del Priorat, la Vilella Baixa. 1936-1938. ANC1-1-T-6858., p. 79.

⁴⁰² *Ibid.*, p. 80.

les Joventuts Llibertàries.⁴⁰³ A Lluís Cedó Cabré, se li confiscaren dues cases, ja que estaven abandonades. Una situada al Carrer de Dalt n°25 i l'altra al Carrer Soldevila n°25, les dues s'empraren com a habitatge.⁴⁰⁴ A Dolors Just Calbet, persona de dretes i «fanàtica de la religió»,⁴⁰⁵ li incautaren una casa situada al Carrer Major n°9, que fou utilitzada com a pastisseria i habitatge. El darrer immoble incautat es tractava d'una casa situada al Carrer de Dalt n°2, propietat de Josep Anton Toda Boronat, afiliat a Acció Ciutadana i que fou jutge durant la dictadura de Primo de Rivera. La seva casa fou utilitzada com a quadra.⁴⁰⁶ També podem establir que fou incautada l'església del poble, ja que segons consta a les actes municipals de 1939, els franquistes trobaren a dins de l'església un molí d'oli que hauria estat funcionant durant els anys en que durà la guerra.⁴⁰⁷

De Riudecanyes, no consta que hi hagi cap documentació lliurada a la Comissió de Responsabilitats, ni tampoc al Comitè d'Apropiacions. A la Causa General dedicada al municipi si que hi trobem informació al respecte, així com també al Fons de l'Ajuntament de Riudecanyes, en algunes actes municipals i a l'apartat de correspondència, avui resguardat a l'Arxiu Comarcal del Baix Camp. Amb aquestes dues fonts d'informació podrem comparar, ja que si l'expedient franquista dona tota la responsabilitat de les incautacions al Comitè Antifeixista de la vila, amb la documentació de l'arxiu veiem com algunes incautacions les feren sindicats i fins i tot l'ajuntament.

La primera incautació es va dur a terme durant el setembre de 1936, sense que se'n conegui una data exacta, quan es va confiscar la casa de Josep Nolla Adell, ubicada al Carrer del Dissabte n°2. Segons explica Dolors Roigé al llibre d'onomàstica de Riudecanyes, aquesta casa era coneguda amb el renom de «Cal Millonari», degut a la fortuna que feren els seus propietaris a Amèrica amb el comerç de roba.⁴⁰⁸ També detalla que la casa fou seu del Comitè Antifeixista durant la guerra, així doncs, podem observar quins foren els motius de la confiscació, i la funció que se li designà a l'immoble. Es confiscà la casa de Salvador de Brocà i Castells, «Cal Brocà», ubicada al carrer del dimarts n°19. Segons ens relata Dolors Roigé, aquesta casa es tracta d'un gran

⁴⁰³ *Ibid.*, p. 81.

⁴⁰⁴ *Ibid.*, pp. 82-83.

⁴⁰⁵ *Ibid.*, p. 84.

⁴⁰⁶ *Ibid.*, p. 85.

⁴⁰⁷ Arxiu Comarcal del Priorat. Ajuntament de Pradell de la Teixeta. Llibre d'Actes del Ple 1939-1944.

⁴⁰⁸ Roigé Figueras, Dolors. (1989). *Els noms de lloc i de persona de Riudecanyes*. Reus: Centre d'Estudis de la Comarca de Reus., p. 254.

casalici reformat al segle XIX, i els Brocà, «obtingueren a la segona meitat del XVII el títol de Ciutadans Honrats de Barcelona».⁴⁰⁹ Pere Anguera ens informa que els Brocà eren «una família de notables juristes».⁴¹⁰ Segons relata una carta enviada a l'ajuntament, la confiscació d'aquesta casa fou realitzada el dia 30 de setembre de 1936 a mans del Sindicat d'Oficis Varis de la U.G.T., i es destinà a local social del sindicat.⁴¹¹ Uns mesos més tard, el dia 17 de desembre de 1936, fou confiscada per l'ajuntament la casa de Mercedes Bachs Suñol, «Ca la Mercedes», ubicada al Carrer del Dilluns nº6, ja que la propietària es trobava en parador desconegut. Com que als baixos de la casa hi havia una premsa hidràulica, es destinà aquesta incautació «a trull per a la col·lectivitat agrícola d'aquesta localitat».⁴¹² El mateix dia 17 de desembre, l'ajuntament acordà requisar el pis de Josep Mariné Miralles, el nº20 del Carrer del Diumenge ja que s'hi havia d'instal·lar el mestre de l'escola.⁴¹³ Tot i això, l'ajuntament afirma a l'acta que pagaria el que calgués. La casa rectoral de la vila també fou incautada pel comitè, l'Abadia, situada al Carrer del Dimecres nº21; així com la casa d'Adela Marfà Sangenís, ubicada al Carrer del Diumenge nº21.⁴¹⁴ La darrera casa incautada que es descriu al sumari franquista és una casa situada al Carrer del Dimarts nº26, propietat d'Antoni Miralles Garriga, qui havia estat alcalde de la vila durant la dictadura de Primo de Rivera.⁴¹⁵ A més d'aquestes, per documentació trobada a la correspondència de l'ajuntament, sabem que al novembre de 1936 ja estava confiscada la finca «el Figueral», una gran partida de terra ubicada al terme de Riudecanyes.⁴¹⁶

A la Torre de Fontaubella no hi consta cap incautació a la Causa General, així com tampoc cap document enviat a la Comissió de Responsabilitats ni al Comitè d'Apropiacions de la Generalitat. Trobem però, l'acta d'una incautació d'una finca urbana, al fons de la Torre de Fontaubella de l'Arxiu Comarcal del Priorat. En aquesta hi observem com fou el Comitè Antifeixista local qui el dia 15 de setembre de 1936 va

⁴⁰⁹ *Ibíd.*, p. 126.

⁴¹⁰ Anguera Nolla, Pere. (1989). *Història dels pobles del Baix Camp*. Reus: Edicions del Reus Diari., p. 246.

⁴¹¹ Arxiu Comarcal del Baix Camp. Ajuntament de Riudecanyes. Correspondència 1877-1987. ACBC280-15-T1-518.

⁴¹² *Ibíd.*

⁴¹³ Arxiu Comarcal del Baix Camp. Ajuntament de Riudecanyes. Llibre d'Actes Municipals 1936-1938. ACBC280-15-T1-1725., p. 34.

⁴¹⁴ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1444, Exp.13., p. 9.

⁴¹⁵ Arxiu Comarcal del Baix Camp. Ajuntament de Riudecanyes. Llibre d'Actes Municipals 1920-1927. ACBC280-15-T1-1724., pp. 30-32.

⁴¹⁶ Arxiu Comarcal del Baix Camp. Ajuntament de Riudecanyes. Correspondència 1877-1987. ACBC280-15-T1-518.; Roigé Figueras, Dolors. (1989). *Els noms de lloc i de persona de Riudecanyes*. Reus: Centre d'Estudis de la Comarca de Reus., p. 193.

confiscar la finca urbana situada al Carrer de Sant Antoni nº5. Aquesta era propietat de Josep Escoda Ferrer, a qui se li confiscà l'immoble per «contrari al Regim legal de la República Espanyola i haver abandonat dit immoble».⁴¹⁷

En el cas de Vilanova d'Escornalbou, tenim constància de documentació referent a incautacions enviada a la Comissió de Responsabilitats, així com també es fa constar alguna confiscació a les actes municipals. Així, l'ajuntament declara davant la Comissió de Responsabilitats el dia 20 de novembre de 1936, cinc incautacions efectuades pel propi consistori, i dues fetes per la sindical adherida a la U.G.T., del municipi, la «Societat de Terrassers».⁴¹⁸ L'ajuntament declara la incautació de les dues esglésies, la de Vilanova i la de l'Arbocet. A banda dels dos temples, l'ajuntament confiscà tres cases propietat del clergat, dues ubicades al Carrer Major de Vilanova, nº4 i nº7, i l'altra situada a l'Arbocet.⁴¹⁹ Amb la documentació de l'arxiu municipal de Vilanova d'Escornalbou, observem com aquestes incautacions foren realitzades per l'alcalde Pere Ferré Mestre juntament amb les Milícies Antifeixistes del municipi.⁴²⁰ L'església de Vilanova i la casa ubicada al nº4 del Carrer Major foren incautades el dia 25 de juliol de 1936, mentre que la nº7 del mateix carrer es confiscà el dia 8 d'agost del mateix any. Les confiscacions a l'Arbocet es realitzaren el dia 31 de juliol. Per altra banda, les dues incautacions efectuades per la sindical local de la U.G.T., foren dues finques amb casa de camp, al terme de Vilanova d'Escornalbou. Una era la finca coneguda com «Palomera», un dels masos més importants del terme de Vilanova,⁴²¹ propietat de Mercè Sardà Maymó; i l'altra coneguda com «Mas Munté», de Guadalupe Freixes Cisteré. El motiu de l'apropiació correspon a que les dues propietàries eren considerades enemigues al règim i havien abandonat les finques.⁴²²

Trobem a la documentació de l'arxiu municipal de Vilanova, cartes de sindicats i partits del municipi cap a la Junta Municipal Agrària, on a finals de 1937 declaren a persones

⁴¹⁷ Arxiu Comarcal del Priorat. Ajuntament de la Torre de Fontaubella. Acta d'incautació d'una finca urbana. 1936. ACPR320-30-T2-1331.

⁴¹⁸ Arxiu Nacional de Catalunya. Generalitat de Catalunya (Segona República). Expedients de confiscació: adjudicació i reclamació de béns confiscats del Baix Camp: Riudecols, Riudoms, la Selva del Camp, Vandellós, Vilanova d'Escornalbou, Vilaplana, Vinyols i els Arcs. 1936-1938. ANC1-1-T-6818., p. 74.

⁴¹⁹ *Ibid.*, p. 75.

⁴²⁰ Arxiu Municipal de Vilanova d'Escornalbou. Correspondència. 1502-441-G.

⁴²¹ Maristany Tió, Carles. (1982). *Toponímia de Vilanova d'Escornalbou i el seu terme municipal*. Tarragona: Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV., p. 81.

⁴²² Arxiu Nacional de Catalunya. Generalitat de Catalunya (Segona República). Expedients de confiscació: adjudicació i reclamació de béns confiscats del Baix Camp: Riudecols, Riudoms, la Selva del Camp, Vandellós, Vilanova d'Escornalbou, Vilaplana, Vinyols i els Arcs. 1936-1938. ANC1-1-T-6818., p. 76.

com a faccioses –entre aquestes Mercè Sardà Maymó i Guadalupe Freixes Cisteré– on s’hi fa constar també les seves propietats.⁴²³ Això ens fa pensar que podria ser que se’ls hi haguessin incautat, però al no especificar-ho no ho podem confirmar, motiu pel qual no es compten al còmput total del municipi.

Podem observar doncs, diferències bastant importants entre els diferents pobles segons el nombre d’incautacions realitzades. Destaquen l’Argentera, Colldejou i Duesaigües com els pobles on es produïren més incautacions, comptant-ne un total de 18, 14 i 14 en cadascun, mentre que per l’altra banda la Torre de Fontaubella fou el poble amb menys confiscacions, on només se n’efectuà una. Aquests fets concorden amb una dinàmica general en quant a conflictivitat a la rereguarda en els casos de Colldejou i Duesaigües, com ja hem vist als apartats anteriors, però no podem dir el mateix de l’Argentera, on el nombre de confiscacions és sorprenent. Pel que fa a la Torre de Fontaubella, també observem una dinàmica similar, que el situa com el municipi menys conflictiu, concordant amb la poca reacció davant del pronunciament militar. Ara bé, cal matisar que d’aquest període tant convuls hi manca informació, ja sigui perquè no s’ha conservat o perquè en el seu moment es va eliminar o senzillament no es va arribar ni a documentar. Per tant, les incautacions que s’han exposat són les que s’han pogut confirmar, això no vol dir que no se’n produïssin més en tots i cadascun dels municipis, ja que de l’Argentera n’hem pogut documentar tantes perquè les actes municipals ho recullen perfectament, no és el cas de Pradell de la Teixeta, per exemple, d’on hi manca molta informació.

Cal veure ara, si d’aquestes incautacions en derivaren col·lectivitzacions. Primer però, hauríem de veure què s’entenia per col·lectivitat. Passà força temps fins que finalment la Generalitat legalitzà les col·lectivitzacions agrícoles, ja que no fou fins al 8 d’octubre de 1937 que sortí el Decret definitiu sobre aquestes. Antoni Gavaldà resumeix perfectament com la Generalitat va definir-les:

«les associacions de conreadors o treballadors agrícoles que tenen per finalitat explotar d’una manera temporal o permanent una extensió de terra determinada,

⁴²³ Arxiu Municipal de Vilanova d'Escornalbou. Correspondència. Junta Municipal Agrària. 1502-435. 441-J.

mitjançant l'organització en comú del treball de cada un d'ells i de llurs famílies i la utilització conjunta dels mitjans de producció de que disposen o puguin disposar».⁴²⁴

Dels set pobles, només en quatre hi trobem informació referent a col·lectivitats: a Colldejou, a Pradell de la Teixeta, a Riudecanyes i a Duesaigües. En el cas de l'Argentera es parla de municipalització. A Colldejou trobem informació a la documentació que l'ajuntament envià a la Comissió de Responsabilitats de la Generalitat, on a més de declarar els immobles incautats pel Comitè Antifeixista local, s'informava al Departament d'Agricultura mitjançant una còpia de l'acta del consistori, de l'acord que s'havia arribat al municipi per a que aquestes incautacions fossin col·lectivitzades. D'aquesta manera podem observar com es celebrà el dia 8 de febrer de 1937 una reunió a «la casa comunal del poble» on hi assistiren els membres de l'ajuntament i els dels sindicats de la C.N.T., i els de la U.G.T., del municipi.⁴²⁵ En aquesta, el president dels anarcosindicalistes expressà que aquesta sindical apostava perquè totes les terres confiscades passessin a formar part d'una col·lectivitat formada entre la C.N.T., la U.G.T., i els veïns que en volguessin formar-ne part. Pel que es pot observar, la proposta va reeixir i d'aquesta manera es creà la «Colectividad [sic] d'Agricultors i Oficis Varis de Colldejou».⁴²⁶ Tot i això, pel que sabem, totes les incautacions no foren col·lectivitzades, ja que a l'informe només n'hi consten set, de les 14 totals. Així, observem com passaren a la col·lectivitat les finques «Mas de Magrinyà», «Sort», «Font d'Anguera», «Horta» i «Font d'en Noguera», juntament amb les cases nº8 del Carrer del Forn i la nº15 del Carrer del Sol.⁴²⁷

A Pradell de la Teixeta tenim informació d'una col·lectivitat, que segons consta a la fitxa enviada a la Comissió de Responsabilitats era una col·lectivitat de la C.N.T., i de les Joventuts Llibertàries situada a la casa de Maria Rosa Cardona Cabré, ubicada al Carrer Major nº2.⁴²⁸ A més, podem confirmar-ho amb l'acta de l'ajuntament franquista que data del 22 de gener de 1939, quan declarà que el consistori es quedava la casa

⁴²⁴ Gavalda Torrents, Antoni. (2016). *Fam de pa i de terra: la col·lectivització agrària a Catalunya*. Tarragona: Universitat Rovira i Virgili., pp. 69-70.

⁴²⁵ Arxiu Nacional de Catalunya. Generalitat de Catalunya (Segona República). Expedients de confiscació: adjudicació i reclamació de béns confiscats del Baix Camp: Colldejou, Duesaigües, la Febró, Montbrí del Camp, Mont-roig del Camp, la Mussara, Prades, Pratedip. 1936-1938. ANC1-1-T-6812., p. 5.

⁴²⁶ *Ibid.*, p. 5.

⁴²⁷ *Ibid.*, p. 6.

⁴²⁸ Arxiu Nacional de Catalunya. Generalitat de Catalunya (Segona República). Expedients de confiscació; adjudicació i reclamació de béns confiscats del Priorat: El Molar, la Morera de Montsant, Poboleda, Porrera, Pradell, Torroja del Priorat, la Vilella Baixa. 1936-1938. ANC1-1-T-6858., p. 81.

situada al Carrer Major propietat de Rosa Cardona Cabré, on segons detalla, s'hi havia instal·lat diferents comitès i la col·lectivitat agrícola de la C.N.T.⁴²⁹

Pel que fa a Riudecanyes, podem observar a les actes municipals de l'ajuntament, com a data de 16 d'octubre de 1936 el consistori posà a treballar, per obrers que s'havien quedat sense feina, les finques que havien estat incautades pel Comitè Antifeixista local.⁴³⁰ No sabem ben bé quines devien ser, el que és ben segur és que es col·lectivitzà la finca «El Figueral», ja que es conserva al fons de l'Ajuntament de Riudecanyes, a l'Arxiu Comarcal del Baix Camp, una carta enviada per l'ajuntament al propietari de la finca que data del 17 de novembre de 1936. En aquesta es fa constància de que la finca «es col·lectivitzada pels obrers d'aquesta localitat i controlada per aquest Ajuntament»,⁴³¹ i es demana al propietari que reculli les olives de la collita d'aquell any, avisant-lo de que si no ho feia durant el que restava de mes, aquestes es recollirien a càrrec de la col·lectivitat. A la mateixa carta, també es demanava al propietari que recullis totes les seves pertinències i que lliurés les claus de la finca als obrers que la treballaven, fent especial menció a les claus «de la caseta del motor», ja que avisaven que si això no es complia: «ben en contra de la nostra voluntat, ens veuríem obligats en emprar mitjans de violència que sempre són desagradables».⁴³² A mes d'aquesta carta, cal tindre present el que hem comentat anteriorment referit a una incautació que feu l'Ajuntament de Riudecanyes de la casa de Mercedes Bachs Suñol, on als baixos hi havia una premsa hidràulica. Com ja es va esmentar, a la carta d'es d'on s'extreu aquesta informació, l'ajuntament expressava: «procedí a la incautació de l'esmentat immoble i será [sic] destinat a trull per a la col·lectivitat agricol·la [sic] d'aquesta localitat».⁴³³ Per tant doncs, podem concloure que a Riudecanyes hi havia una col·lectivitat agrícola controlada per l'Ajuntament, que donava feina a diferents vilatans mitjançant algunes de les confiscacions efectuades durant l'estiu de 1936.

De col·lectivitats a Duesaigües només en tenim la informació que proporciona Josep Maria Aragonès Mestre al seu llibre d'història local, on menciona que a la incautació on es va establir la seu de la C.N.T., també s'hi posà la de la col·lectivitat: «A la casa que ara és Cal Ciurana, com que estava buida, hi posaren la seu de la C.N.T., i també fou la

⁴²⁹ Arxiu Comarcal del Priorat. Ajuntament de Pradell de la Teixeta. Llibre d'Actes del Ple 1939-1944.

⁴³⁰ Arxiu Comarcal del Baix Camp. Ajuntament de Riudecanyes. Llibre d'Actes Municipals 1936-1938. ACBC280-15-T1-1725., p. 27.

⁴³¹ Arxiu Comarcal del Baix Camp. Ajuntament de Riudecanyes. Correspondència 1877-1987. ACBC280-15-T1-518.

⁴³² *Ibíd.*

⁴³³ *Ibíd.*

seu de la Col·lectivitat».⁴³⁴ No en tenim més informació, per tant podem pensar que la col·lectivitat estava dirigida pels anarcosindicalistes, que tenien dues finques al seu poder. No sabem doncs, si les finques que passaren a formar part de l'ajuntament, també formaren part de la col·lectivitat.

Per tant, podem observar com tot el que es va confiscar finalment no fou col·lectivitzat. Ara bé, cal dir aquí que hi manca força informació i només s'han detallat els immobles que foren col·lectivitzats dels quals es pot confirmar, però podria ser més que segur de que en els pobles els quals no se n'hi ubiquen, es treballassin les finques de forma col·lectiva o fossin conreades per ciutadans sense terra. Podria ser de que no es deixés constància per escrit de que algunes finques eren col·lectivitzades, tot i que eren treballades per encàrrec de l'ajuntament, del comitè o de les sindicals locals. Exemple d'això el trobem a l'Argentera, on no hi consta en cap moment el mot col·lectivitat, ara bé si que s'esmenta que l'ajuntament havia municipalitzat tot un seguit de finques i immobles, i podem observar com el consistori feia treballar diferents partides de terra que havien estat confiscades per tal de fer llenya i vendre-la.⁴³⁵ Cal doncs, anar en molt de compte alhora d'analitzar aquest tipus de col·lectivitzacions, ja que com bé s'ha vist, en aquests pobles petits sovint totes les terres depenien d'una col·lectivitat d'un sindicat, d'una unió d'aquests o senzillament de l'ajuntament. Tenint doncs, aquesta consideració en ment, podem establir la següent taula:

MUNICIPI	INCAUTAT	COL·LECTIVITZAT
L'ARGENTERA	18	13
COLLDEJOU	14	7
DUESAIGÜES	15	2
PRADELL DE LA TEIXETA	8	2
RIUDECANYES	8	2
LA TORRE DE FONTAUBELLA	1	
VILANOVA D'ESCORNALBOU	7	

Elaboració pròpia.

7. La reestructuració d'octubre

La situació general a Catalunya de més o menys descontrol que es va viure durant l'estiu de 1936 amb la preponderància dels comitès per davant dels ajuntaments, que

⁴³⁴ Aragonès Mestre, Josep Maria. (2013). Duesaigües: Memòria d'un poble. Duesaigües: Ajuntament de Duesaigües., p. 124.

⁴³⁵ Arxiu Comarcal del Baix Camp. Ajuntament de l'Argentera. Llibre d'Actes Municipals 1935-1938. ACBC282-4-T1-259.

havien estat relegats a tasques més purament administratives,⁴³⁶ s'acabà a principis d'octubre. Fou amb el decret del dia 9 d'octubre de 1936 quan la Generalitat va acabar amb els comitès antifeixistes que s'havien format en cada població del Principat.⁴³⁷ A partir d'aquest moment els ajuntaments es constituïrien en línia amb les mateixes forces que constituïen el Govern de la Generalitat, i segons el que dictava un nou decret promulgat el dia 12 del mateix mes, aquesta havia de comptar amb la mateixa proporció de representativitat que tenia cada partit i cada sindicat en el Govern de la Generalitat.⁴³⁸ A partir d'aquest moment doncs, s'acabava amb la dualitat de poders als municipis, i els consistoris tornaven a emprendre la direcció política i d'ordre públic local.

D'aquesta forma, observem un canvi d'estructuració en tots els consistoris de la Baronia d'Escornalbou, tot i que a tot arreu no es va complir amb els paràmetres de representativitat que havien d'incloure totes les forces constituïdes al Govern, ja que tal com ho adverteix Martin Ramos al seu llibre, aquesta impossibilitat va raure en «la inexistència d'una o altra organització en una població determinada».⁴³⁹ I és que cal tenir en compte, que a la Baronia d'Escornalbou, ni als municipis amb més habitants hi havia nuclis locals de totes les forces polítiques i sindicals. Vegem doncs, com s'estructuraren els nous ajuntaments i si realment, comptaren amb totes les forces polítiques que requeria el mencionat decret.

A l'Argentera, el nou ajuntament es va constituir el dia 20 d'octubre de 1936 i comptava amb la següent estructuració: Francesc Crusat Llaveria fou designat alcalde, representant de la U.G.T., i Josep Besora Bonet com a alcalde segon, amb la mateixa filiació.⁴⁴⁰ Com a regidors n'hi consten set, tres de la C.N.T., Baldomer Torroja Cabré, Josep Besora Mestre i Antoni Parés Dalmau; tres d'Esquerra Republicana, Ricard Roman Llaveria, Joan Llaveria Mariné i Miquel Besora Juncosa; i Delfí Mora Gavaldà

⁴³⁶ Martin Ramos, José Luis. (2012). *La rereguarda en guerra: Catalunya, 1936-1937*. Barcelona: L'Avenç. pp. 36-37.

⁴³⁷ Solé Sabaté, Josep M., Villarroya Font, Joan. (1989). *La repressió a la rereguarda de Catalunya (1936-1939)*. (Vol. 1). Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat., p. 201.

⁴³⁸ Martin Ramos, José Luis. (2012). *La rereguarda en guerra: Catalunya, 1936-1937*. Barcelona: L'Avenç., pp. 168-169.

⁴³⁹ *Ibid.*, p. 172.

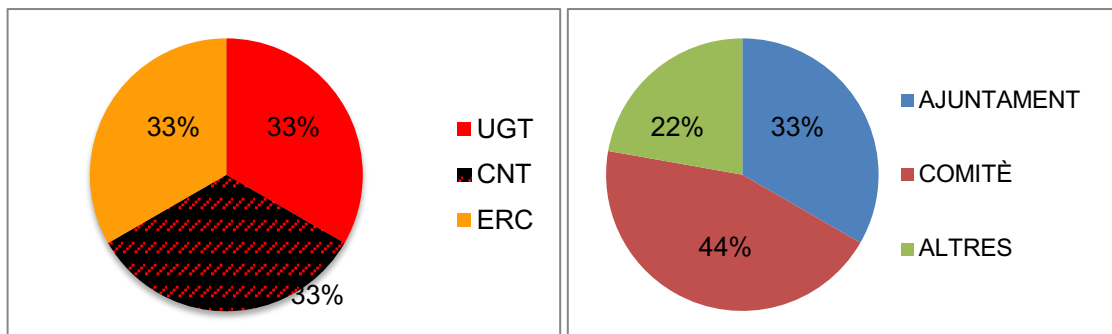
⁴⁴⁰ Arxiu Nacional de Catalunya. Generalitat de Catalunya (Segona República). Direcció General d'Administració Local. Expedients de constitució d'ajuntaments de la comarca del Baix Camp: l'Albiol, l'Aleixar, Alforja, Almoixar, l'Argentera, les Borges del Camp, Botarell. 1936-1937. ANC1-1-T-6099., p. 47.

per la U.G.T. Per tant, hi trobem representació a parts iguals de la U.G.T., de la C.N.T., i d'Esquerra Republicana.

Si fem una mirada al passat juliol, podem observar com en aquest nou ajuntament reestructurat, dels nou càrrecs que l'integren, només dos, Josep Besora Bonet i Antoni Parés Dalmau, no havien format part del comitè local o del mateix ajuntament revolucionari. La resta, o bé ja formaven part del consistori, o bé integraven el Comitè Antifeixista. Així, el nou alcalde, Francesc Crusat Llaveria, era durant el període estival regidor; l'anterior alcalde, Ricard Roman Llaberia, ara ocupava el càrrec de regidor; i Miquel Besora Juncosa, va seguir ocupant el càrrec de regidor. Si observem els membres que componien el Comitè Antifeixista, quatre d'aquests entraren a formar part de l'ajuntament: Baldomer Torroja Cabré, Josep Bonet Mestre, Joan Llaveria Mariné i Delfi Mora Gavaldà.⁴⁴¹

1. Representació política a l'Ajuntament de l'Argentera constituït el 20 d'octubre de 1936.

2. Procedència dels regidors de l'Ajuntament de l'Argentera constituït el 20 d'octubre de 1936.

Font: ANC. Expedients de constitució d'ajuntaments de la comarca del Baix Camp 1936-1937.; ACBC. Ajuntament de l'Argentera. Llibre d'Actes Municipals 1935-1938. Elaboració pròpia.

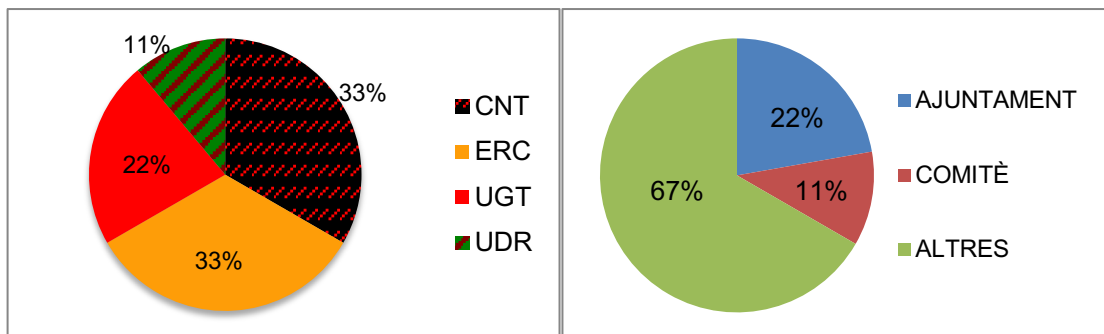
A Coldejou es va constituir el 18 d'octubre un nou ajuntament amb 11 regidors, només format però, per càrrecs dues formacions: la C.N.T., i la U.G.T.⁴⁴² D'això se'n donà constància al Director General de l'Administració local de la Generalitat, tot i no complir la proporció demandada en quant a proporcionalitat dels partits polítics. Suposem que fou per aquest motiu que el dia 24 d'octubre de 1936 es creà una nova corporació municipal, aquesta vegada integrada per, a més dels anarcosindicalistes i

⁴⁴¹ Vegeu l'apartat «6.1. La resposta institucional al cop i l'organització de la revolució».

⁴⁴² Arxiu Nacional de Catalunya. Generalitat de Catalunya (Segona República). Direcció General d'Administració Local. Expedients de constitució d'ajuntaments de la comarca del Baix Camp: Cambrils de Mar, Capafonts, Castellvell del Camp, Coldejou, Duesaigües, la Febró, les Irlles. 1936-1937. ANC1-T-6098., pp. 45-48.

ugetistes, Esquerra Republicana i la UdR.⁴⁴³ El dia 8 de desembre s'envià per carta al Director General d'Administració Local de Catalunya una còpia de l'acta de la constitució d'aquest ajuntament, format per tres regidors de la C.N.T., tres d'E.R.C., dos de la U.G.T., i un de la Unió de Rabassaires.⁴⁴⁴ L'alcalde designat fou Joan Ferré Llorens, per la C.N.T., i com a regidors, Anton Rofes Llorens i Joan Rofes Llorens, també per la C.N.T; Enric Barceló Mestre, Ignasi Robert Rofes i Josep Ferré Llorens per Esquerra Republicana; Bertomeu Rofes Gibert i Cosme Mestre Robert per la U.G.T.; i el rabassaire Marc Rofes Llorens.⁴⁴⁵ Dels nou regidors que integraven aquest nou ajuntament, només dos provenien de l'anterior, l'alcalde Joan Ferré Llorens i el regidor Joan Rofes Llorens; i trobem que només un provenia del Comitè Antifeixista local, Ignasi Robert Rofes. La resta, no havien format part de cap dels dos organismes durant el darrer estiu.

1. Representació política a l'Ajuntament de Colldejou constituït el 24 d'octubre de 1936.
2. Procedència dels regidors de l'Ajuntament de Colldejou constituït el 24 d'octubre de 1936.

Font: ANC. Expedients de constitució d'ajuntaments de la comarca del Baix Camp 1936-1937.; Arxiu Municipal de l'Ajuntament de Colldejou. Llibre d'Actes Municipals 1934-1936. Elaboració pròpia.

A Duesaigües el nou ajuntament es va constituir el dia 20 d'octubre de 1936, integrat per la C.N.T., E.R.C., i el P.S.U.C.⁴⁴⁶ L'alcalde i el tinent formaven part dels dos de l'organització anarcosindicalista, eren Josep Rabascall Crusat i Cosme Nolla Nolla. Magí Nolla Domènech, d'Esquerra Republicana, fou designat tresorer. La resta de

⁴⁴³ Arxiu Municipal de l'Ajuntament de Colldejou. Llibre d'Actes Municipals 1934-1936. N°151.

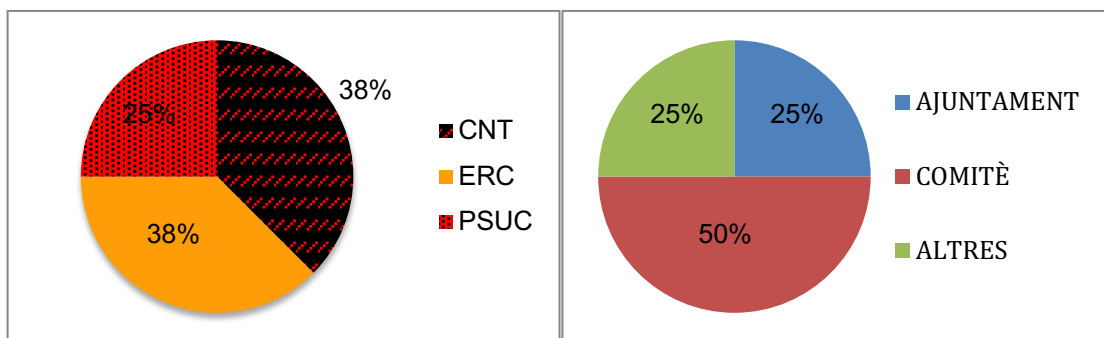
⁴⁴⁴ Arxiu Nacional de Catalunya. Generalitat de Catalunya (Segona República). Direcció General d'Administració Local. Expedients de constitució d'ajuntaments de la comarca del Baix Camp: Cambrils de Mar, Capafonts, Castellvell del Camp, Colldejou, Duesaigües, la Febró, les Irlles. 1936-1937. ANCI-1-T-6098., pp. 49-51.

⁴⁴⁵ *Ibid.*, p. 50.

⁴⁴⁶ *Ibid.*, pp. 54-59.

regidors eren Eugeni Escoda Mestre i Cosme Aragonès Salsench, d'E.R.C.; Josep Brossa Pericó i Cosme Rabascall Aragonès, del P.S.U.C.; i Modest Rabascall Crusat, per la C.N.T. Dels vuit regidors que completaven el nou consistori, quatre provenien del comitè local, entre els quals hi havia el nou alcalde Josep Rabascall Crusat. De l'antic ajuntament només en quedaren dos, Magí Nolla Domènech i Eugeni Escoda Mestre, que passà d'alcalde a ser regidor. Finalment s'hi incorporaren dues persones que no havien format part de cap dels dos òrgans de poder.

1. Representació política a l'Ajuntament de Duesaigües constituït el 20 d'octubre de 1936.
2. Procedència dels regidors de l'Ajuntament de Duesaigües constituït el 20 d'octubre de 1936.

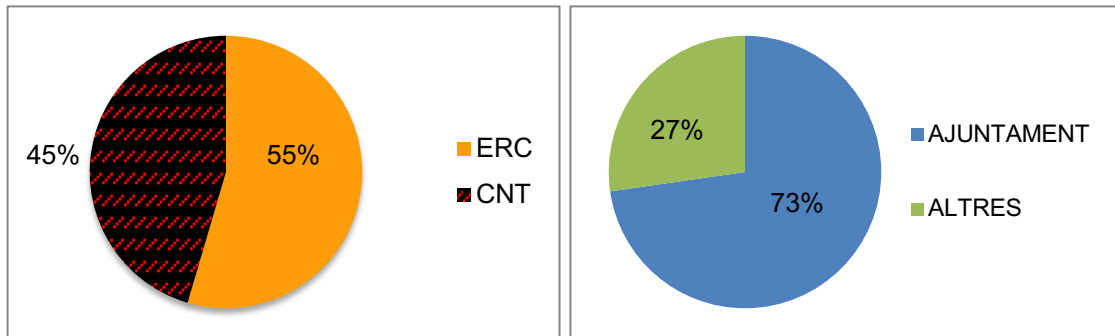

Font: ANC. Expedients de constitució d'ajuntaments de la comarca del Baix Camp 1936-1937.; ACBC. Ajuntament de Duesaigües. Llibre d'Actes Municipals 1936-1937. Elaboració pròpia.

A Pradell de la Teixeta el nou ajuntament integrat per les forces d'Esquerra Republicana i de la C.N.T., fou constituït el dia 17 d'octubre de 1936.⁴⁴⁷ L'alcaldia fou per Josep Maria Brú, del partit republicà, mentre que l'alcalde segon corresponia als anarcosindicalistes, a Josep Maria Nogués Prous. Pel que fa a la resta de consellers, Mariano Cabré Just, Josep Just Cabré, Jaume Ciurana Just, Àngel Mestres Ciurana i Lluís Bargalló Vall corresponien a Esquerra Republicana; mentre que Josep Cabré Escoda, Ricard Pallejà Freixas, Josep Pallejà Freixas i Manel Cabré Just corresponien a la C.N.T. Per tant, la reestructuració de l'ajuntament va deixar-lo en una relació de sis consellers d'Esquerra Republicana i cinc per la C.N.T. A Pradell el nou ajuntament quasi bé que no va variar en els càrrecs, ja que dels 11 regidors, només tres no n'havien format part durant l'estiu. Cal recordar ací que el comitè local era integrat per les mateixes persones que integraven el consistori, per tant no cal destacar-ne aquest fet.

⁴⁴⁷ Arxiu Nacional de Catalunya. Generalitat de Catalunya (Segona República). Direcció General d'Administració Local. Expedients de constitució d'ajuntaments de la comarca del Priorat: el Masroig, el Molar, la Morera de Montsant, Poboleda, Porrera, Pradell, Siurana de Prades, Torroja del Priorat. 1936-1937. ANC1-1-T-6134., pp. 54-57.

1. Representació política a l'Ajuntament de Pradell constituït el 17 d'octubre de 1936.
2. Procedència dels regidors de l'Ajuntament de Pradell constituït el 17 d'octubre de 1936.

Font: ANC. Expedients de constitució d'ajuntaments de la comarca del Priorat 1936-1937.; AHN. Causa General 1444, Exp. 1. Elaboració pròpia.

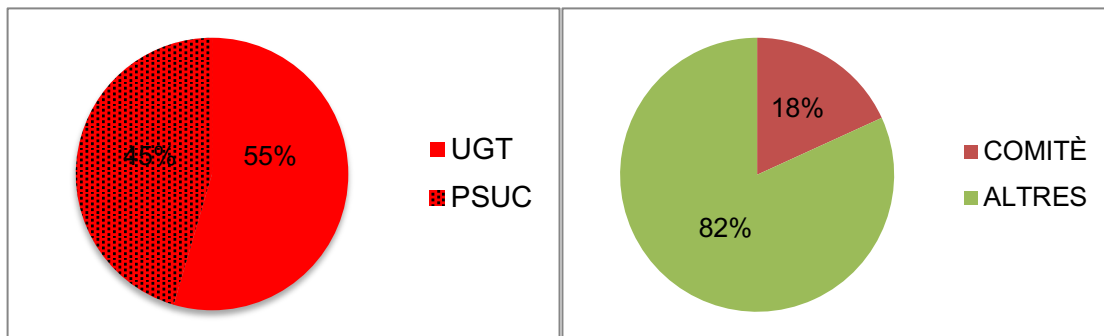
Riudecanyes fou el poble més primerenc pel que fa a la reestructuració de l'ajuntament, ja que aquest es va constituir el dia 14 d'octubre de 1936.⁴⁴⁸ El nou consistori fou integrat només per membres del P.S.U.C., i de la sindical local de la U.G.T., «per no haver hi [sic] altres organitzacions polítiques ni sindicals en aquesta localitat».⁴⁴⁹ El nou alcalde, denominat «conseller en cap», fou Josep Llaberia Martí, mentre que Ricard Teigell Nolla fou designat tinent, tots dos de la U.G.T.⁴⁵⁰ La resta de regidors foren Eugeni Cabré Oliva, Francesc Guillemat Ribas, Jaume Olivé Sangenís i Josep Bardeguí Ferré, pel P.S.U.C.; mentre que per la sindical socialista foren designats regidors, Pere Anguera Solé, Jaume Vilella Aragonès i Josep Miralles Rovira. Així doncs, a partir de l'octubre el govern municipal de Riudecanyes restà integrat per sis membres de la U.G.T., i cinc del P.S.U.C. Dels onze totals, no n'hi trobem cap que formés part de l'antic ajuntament, i només dos, l'alcalde i un regidor, Josep Llaberia Martí i Jaume Olivé Sangenís, provenen del Comitè Antifeixista. La resta no consten en cap dels dos organismes.

⁴⁴⁸ Arxiu Comarcal del Baix Camp. Ajuntament de Riudecanyes. Llibre d'Actes Municipals 1936-1938. ACBC280-15-T1-1725., p. 23.

⁴⁴⁹ *Ibid.*, p. 24.

⁴⁵⁰ *Ibid.*, pp. 23-25.

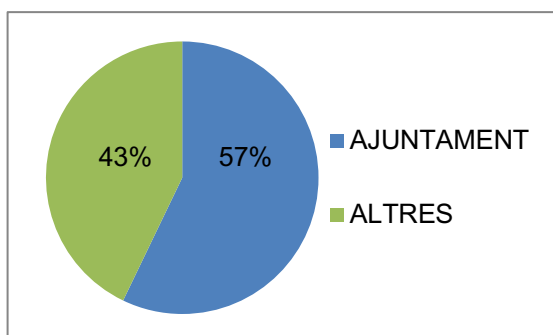
1. Representació política a l'Ajuntament de Riudecanyes constituït el 14 d'octubre de 1936.
2. Procedència dels regidors de l'Ajuntament de Riudecanyes constituït el 14 d'octubre de 1936.

Font: ANC. ACBC. Ajuntament de Riudecanyes. Llibre d'Actes Municipals 1936-1938. Elaboració pròpia.

El dia 17 d'octubre es va constituir el nou ajuntament de la Torre de Fontaubella.⁴⁵¹ Les actes municipals d'aquest ajuntament ens aporten la informació sobre qui el formà, però no sobre quin partit polític representava cada regidor. Així sabem que Rafel Lluís Josep fou nomenat alcalde, i Frederic Salsench Sancho alcalde segon. La resta de regidors nomenats foren Blai Sancho Rofes, Cosme Salsench Sancho, Jaume Escoda Rofes, Josep Mª Rofes Rofes i Magí Llaberia Mas.⁴⁵² A la Causa General no trobem tampoc cap informació sobre la tendència política d'aquest ajuntament, així com no trobem cap altre tipus d'informació que ho aclareixi. Dels set regidors, quatre ja formaven part de l'anterior ajuntament, incloent-hi l'alcalde Rafel Lluís Josep. Els tres restants no formaven part ni de l'ajuntament ni del comitè local.

1. Procedència dels regidors de l'Ajuntament de la Torre de Fontaubella constituït el 17 d'octubre de 1936.

Font: ACPR. Ajuntament de la Torre de Fontaubella. Llibre d'Actes Municipals 1932-1937. Elaboració pròpia.

⁴⁵¹ Arxiu Comarcal del Priorat. Ajuntament de la Torre de Fontaubella. Llibre d'Actes Municipals 1932-1937., p. 137.

⁴⁵² *Ibid.*, pp. 137-141.

Prescindint de la documentació franquista de la Causa General, de Vilanova d'Escornalbou no tenim cap informació sobre si s'efectuà o no el canvi de govern municipal d'acord amb els decrets de 9 i 12 d'octubre de 1936. El que hom pot saber degut a les actes municipals que es conserven, és que el mateix alcalde que hi hagué durant l'estiu de 1936, Pere Ferré Mestre, seguí sent alcalde ja que consta com a tal a l'acta de constitució de la Junta Municipal Agrària al setembre de 1937, i encara consta com alcalde en documents de correspondència al març de 1938.⁴⁵³ Pel que fa a la filiació política, a les eleccions municipals de gener de 1934, Pere Ferré Mestre anava a la llista d'Esquerra Republicana, resultant elegit alcalde segon del consistori.⁴⁵⁴ La Causa General de Vilanova d'Escornalbou ens dona més informació al respecte, afirmant la reestructuració de l'ajuntament a l'octubre de 1936. Segons el que detallen els informes franquistes fou el dia 22 d'octubre, i aquest estava compost per l'alcalde Pere Ferré Mestre i els regidors Ramon Florenza Sanz, Víctor Boronat Fernández, Pere Ferré Pedrol, Josep Vilella Mestre, Joan Roigé Vallès, Josep Sabaté Olivé, Josep Anguera Sangenís i Pere Descàrrega Domènech.⁴⁵⁵ Per establir la filiació política dels regidors, podem observar l'acta de constitució de la Junta Municipal Agrària amb data de 10 de setembre de 1937. Els regidors Josep Sabaté Olivé i Pere Descàrrega Domènech hi consten com a representants de la Unió de Rabassaires, Pere Ferré Pedrol i Víctor Boronat Fernández per la C.N.T.⁴⁵⁶ Així doncs, podem considerar que l'ajuntament format el dia 22 d'octubre estava integrat per l'alcalde representant Esquerra Republicana, dos pertanyents a la Unió de Rabassaires –que ve podrien ser representants d'ERC a l'ajuntament degut a la conjuntura entre el sindicat rabassaire i el partit republicà– i dos de la C.N.T. Ara bé, podria ser que els quatre restants representessin alguna altra força política i sindical; tot i això, a l'acta de la Junta Municipal Agrària hi consten els representants del P.S.U.C., i de la U.G.T., però aquests no coincideixen amb els regidors del consistori d'aquest moment, per tant, considerant que Acció Catalana Republicana no tenia votants a la Baronia d'Escornalbou,⁴⁵⁷ no resten més opcions polítiques que poguessin ser representades.

⁴⁵³ Arxiu Municipal de Vilanova d'Escornalbou. Correspondència. 1502-441-G.

⁴⁵⁴ Arxiu Municipal de Vilanova d'Escornalbou. Eleccions Municipals 1909,1933,1954,1960. B-1202-623.

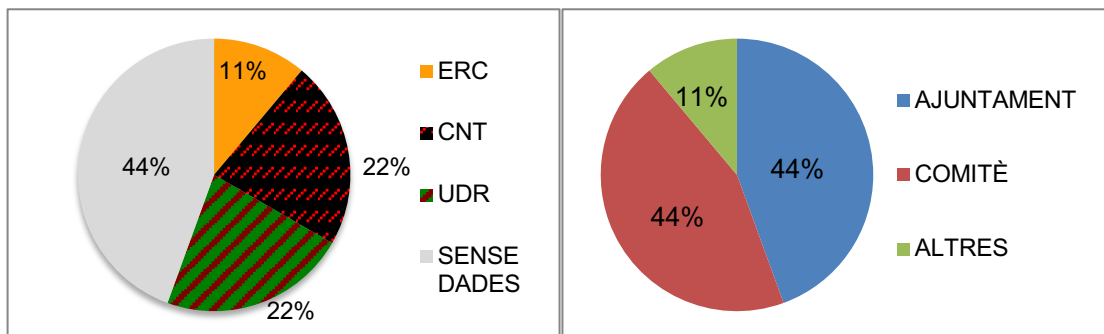
⁴⁵⁵ Archivo Histórico Nacional, FC-CAUSA_GENERAL, 1444, Exp.20., p. 10.

⁴⁵⁶ Arxiu Municipal de Vilanova d'Escornalbou. Correspondència. Junta Municipal Agrària. 1502-435-441-J.

⁴⁵⁷ Vegeu l'apartat «3.Dinàmica electoral».

Així, dels nou càrrecs del nou ajuntament, quatre provenien ja del darrer govern municipal, incloent-hi l'alcalde Pere Ferré Mestre. Del comitè local s'hi afegiren quatre persones, juntament amb Victor Boronat Fernández, que no formava part de cap dels dos òrgans.

1. Representació política a l'Ajuntament de Vilanova constituït el 22 d'octubre de 1936.
2. Procedència dels regidors de l'Ajuntament de Vilanova constituït el 22 d'octubre de 1936.

Font: Arxiu Municipal de l'Ajuntament de Vilanova d'Escornalbou. Correspondència; Eleccions Municipals. Elaboració pròpia.

Si fem una mirada general, podem observar com Esquerra Republicana i la C.N.T., foren les forces amb més representació a la Baronia d'Escornalbou a partir de la reestructuració d'octubre de 1936, sent presents en cinc dels sis consistoris dels quals en tenim dades. Com a tercera força amb més representació hi trobem la U.G.T., present en tres ajuntaments, mentre que representació del PSUC i de la Unió de Rabassaires en trobem només en dos. La singularitat més rellevant la trobem a l'Ajuntament de Riudecanyes, que estava integrat únicament per representants de la U.G.T., i del PSUC, seguint amb la dinàmica del temps de la República, on Esquerra Republicana no fou el partit hegemònic a diferència del que passava a la resta de municipis de la Baronia d'Escornalbou. Pel que fa a les batllies, les trobem repartides entre tres organitzacions: C.N.T., E.R.C., i la U.G.T.

Si ens centrem en la procedència dels integrants dels nous ajuntaments, en tots els consistoris menys en el de Riudecanyes s'hi van mantenir regidors que havien estat al càrrec durant l'estiu, sobretot a Pradell i a la Torre de Fontaubella, on el 73% i el 57% de l'ajuntament estava compost per membres de l'anterior govern municipal. En canvi, a Riudecanyes el 18% del consistori l'integraren membres del Comitè Antifeixista, mentre que el 82% restant foren persones que no havien format part de cap dels dos

organismes. Dels 7 municipis, en 5 ajuntaments s'hi afegiren membres dels comitès antifeixistes, l'excepció foren els dos municipis prioratins. Els ajuntaments que incorporaren més membres dels comitès revolucionaris locals foren Duesaigües, on aquest arribà al 50% de regidors, i a l'Argentera i a Vilanova, on els provinents del comitè constituïren el 45% i 44% respectivament. Finalment, els consistoris que es formaren amb més persones que no provenien ni de l'antic govern municipal ni del comitè local, foren Riudecanyes, Colldejou i la Torre de Fontaubella, on aquests corresponien al 82%, 67% i 43% dels regidors.

8. Estabilització de la revolució: 1937-1938

A partir de la reestructuració política d'octubre als municipis de la Baronia d'Escornalbou es va estabilitzar l'ordre públic així com l'activitat revolucionària. Tot i això, fou en aquesta etapa final de 1936 quan alguns ajuntaments col·lectivitzaren, municipalitzaren o posaren a treballar les finques i propietats que havien estat confiscades pels comitès durant l'estiu, com hem pogut veure a l'apartat referent a les incautacions i col·lectivitzacions. Tret d'aquesta activitat revolucionària, la vida a la rereguarda, com es pot veure a les actes municipals, s'assossegà. Amb l'entrada a 1937 començaren a aparèixer als pobles de la Baronia d'Escornalbou, com a la resta dels del Principat, problemàtiques derivades de la pròpia guerra que s'allargaren fins al final d'aquesta, inconvenients com ara dificultats en el subministrament alimentari, crida a llevant de persones massa joves o massa grans, bombardejos, l'arribada de molts refugiats, entre d'altres. Un altre constant, que trobem a partir de 1937 i que segueix fins a finals de 1938 és la dimissió de diversos regidors dels diferents pobles degut a la seva incorporació a files.

8.1. Empresonaments

Als municipis de la Baronia d'Escornalbou, durant 1937 i 1938, si bé va cessar l'activitat revolucionària més frenètica, es realitzaren algunes detencions que van derivar en penes privatives de llibertat. Així, el dia 24 d'agost de 1937 fou detingut el colldejouenc, Basili Rofes Rofes, que sent acusat d'activitats feixistes fou internat tres anys en un camp de treball.⁴⁵⁸ Cal recordar que Basili Rofes Rofes fou el president de la Comissió Gestora imposada a l'ajuntament de Colldejou com a conseqüència dels Fets

⁴⁵⁸ Piqué Padró, Jordi. (1996): *La crisi de la rereguarda: revolució i guerra civil a Tarragona (1936-1939)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat., p. 316.

d'Octubre de 1934, i acabà ocupant el càrrec d'alcalde d'aquest municipi, des del dia 11 d'octubre de 1934 fins el 18 de febrer de 1936.⁴⁵⁹ Així doncs, la seva detenció és més que probable que fos una represàlia per haver estat imposat a l'ajuntament durant la repressió als Fets d'Octubre.

A Vilanova d'Escornalbou hi trobem una altra detenció, la de Francesc Guasch Ciurana, qui fou detingut pel Servei d'Informació Militar el dia 2 de febrer de 1938. Segons la seva declaració, recollida a l'expedient de depuració que li realitzaren, fou detingut per pertànyer a la Falange, motiu pel qual fou empresonat al vapor Argentina.⁴⁶⁰ Després passà per Madrid i Barcelona, fou internat en un camp de treball a Ogern i finalment arribà a Montjuïc, on va ser condemnat a deu anys de treballs forçats. Des de Barcelona fou enviat al Priorat, on ingressà al camp de treball nº6 de Falset fins que finalment fou dut a la Cerdanya, d'on se'l van endur cap a França el dia 9 de febrer de 1939. L'endemà, en llibertat, tornà a traspasar la frontera per Irun. El dia 3 d'abril de 1939 fou nomenat secretari de l'Ajuntament de Vilanova.⁴⁶¹

8.2. Bombardejos

El dimarts 12 de juliol i el dilluns 8 d'agost de 1938 el poble de Riudecanyes fou bombardejat per l'aviació feixista italiana.⁴⁶² Al mateix moment també foren bombardejats els municipis de Botarell, Reus i el Morell. Els veïns i veïnes de Riudecanyes encara avui recorden els bombardejos, i segons expliquen van caure dues bombes a la zona on avui en dia hi ha la Cooperativa Agrícola, a les afores del poble.⁴⁶³

Tret d'aquests dos bombardeigs, no en trobem cap més de documentat als municipis de la Baronia d'Escornalbou.

8.3. Canvis Polítics

Un mes abans de que esclatessin els coneguts Fets de maig de 1937, a l'Argentera es va produir una disputa política entre les forces que constituïen l'ajuntament, amb una correlació política similar a la que es va produir a Barcelona entre el tres i el set de maig. El dia 12 d'abril de 1937 al ple de l'Ajuntament de l'Argentera la sindical

⁴⁵⁹ Vegeu l'apartat «5.Els Fets d'Octubre».

⁴⁶⁰ Arxiu Municipal de l'Ajuntament de Vilanova d'Escornalbou. Expedient de depuració de funcionaris. 1939. H-3108-407.

⁴⁶¹ *Ibíd.*

⁴⁶² *El Noticiero Universal*. 13 de juliol de 1938, p. 7.; *Hoja oficial de la provincia de Barcelona*. 8 d'agost de 1938, p. 1.

⁴⁶³ Ramírez Dolcet, Òscar. (2019). *Records de Riudecanyes: relats de memòria oral*. La Canonja: La Banya Edicions., p. 74.

anarcosindicalista d'aquesta població va presentar la dimissió dels càrrecs que tenia la seva representació en aquest consistori.⁴⁶⁴ Els anarcosindicalistes expressaren que la dimissió era deguda a conductes desfavorables i inapropiades per part de les altres forces polítiques. A més, els representants de la C.N.T., feren una dura crítica envers als de la U.G.T., acusant-los de ser un entrebanc per a la revolució, i d'haver intentat invisibilitzar la sindical cenetista, aixafant totes les iniciatives que sorgien d'aquesta, amb l'ajut dels representants d'Esquerra Republicana. D'aquesta manera, dimitiren els tres regidors anarcosindicalistes, Josep Besora Mestre, Baldomer Torroja Cabré i Antoni Parés Dalmau.⁴⁶⁵ La dimissió fou acceptada pel consistori, que restà integrat únicament per cinc membres, dos de la U.G.T, i tres d'Esquerra Republicana.

A l'agost del mateix 1937 passà quelcom similar a l'ajuntament de Duesaigües. El dia 5 d'agost el secretari general del PSUC local, Josep Brossa, envià una carta a l'alcalde exposant la dimissió dels regidors socialistes-unificats «en virtud [sic] de no estar conforme amb l'actuació de la majoria de l'ajuntament».⁴⁶⁶ Tot i això, el consistori reunit en ple el dia 19 d'agost va acordar no va admetre la dimissió «per considerar-la de poc fonament».⁴⁶⁷ A les actes podem observar la situació tensa envers el PSUC, amb el vocabulari que emprava el secretari a l'hora de redactar, ja que al referir-se als representats d'aquest partit ho feia amb l'expressió «la minoria del Partit Socialista Unificat».⁴⁶⁸ Així doncs, els socialistes unificats es mantingueren a l'ajuntament fins el dia 6 de novembre de 1937, quan en virtut del Decret del 9 d'octubre de 1937,⁴⁶⁹ es reorganitzà de nou el consistori. El decret marcava que en els ajuntaments d'arreu de Catalunya la representació havia de ser exclusivament dels partits i les organitzacions que eren present al Govern de la Generalitat.⁴⁷⁰ La CNT ja no formava part del Govern en aquests moments, tot i així es va mantenir en aquesta nova relació de forces que havien de ser presents en els Ajuntament, «en nom de la unitat del Front Popular».⁴⁷¹ Així les diferents opcions polítiques presentaren la seva proposta de candidats a l'ajuntament. ERC i la CNT presentaren els mateixos que ja venien ocupant el càrrec,

⁴⁶⁴ Arxiu Comarcal del Baix Camp. Ajuntament de l'Argentera. Llibre d'Actes Municipals 1935-1938. ACBC282-4-T1-259.

⁴⁶⁵ *Ibid.*

⁴⁶⁶ Arxiu de Fons no ingressats de l'Arxiu Comarcal del Baix Camp. Ajuntament de Duesaigües. Llibre d'Actes Municipals 1936-1937. ACBC282-19-T1-450., p. 61.

⁴⁶⁷ *Ibid.*, pp. 59-60.

⁴⁶⁸ *Ibid.*, p. 58.

⁴⁶⁹ DOGC, 10-X-1937.

⁴⁷⁰ Martín Ramos, José Luis. (2015). *Territori capital: la guerra civil a Catalunya, 1937-1939*. Barcelona: L'Avenç., p. 269.

⁴⁷¹ *Ibid.*, p. 270.

però el PSUC no en proposà cap, degut a «subsistir les mateixes causes que motivaren la dimissió de la nostra minoria».⁴⁷² Vist això, el ple va acordar atribuir igualment les vacants als socialistes-unificats, sense nomenar cap persona en concret. El dia 30 de desembre de 1937 l'ajuntament va rebre ordres del Director General de l'Administració local que donava indicacions per solucionar aquest afer. Així el consistori donava un termini de 18 dies perquè el PSUC perquè designés els seus representants, en cas contrari aquestes places s'ocuparien per altres persones.⁴⁷³ L'assumpte no va reeixir, així doncs es va haver de personar el Delegat de la Generalitat de Catalunya a Tarragona, Antoni Jiménez Lopez, a l'ajuntament de Duesaigües per mirar de trobar una solució. Finalment, reunits els representants dels tres partits i el mencionat delegat, els membres del PSUC accediren a participar en el govern municipal.⁴⁷⁴

Tot i això, la tensió pel que sembla mai va deixar d'existir a l'ajuntament de Duesaigües, i el 9 de novembre de 1938 es tornà a reiniciar la disputa política degut a que es realitzà la votació d'un nou alcalde, ja que l'actual batlle havia dimitit per haver-se d'integrar a l'exèrcit. La problemàtica va sorgir degut a que es realitzaren tres votacions en dies diferents per designar l'alcalde, i tot i que a la primera sortí elegit un representant del PSUC, a la tercera va obtindre la majoria un membre de la CNT.⁴⁷⁵ Aquest fet propicià la reacció dels socialistes unificats, que protestaven pel nomenament de Josep Cabré Bages, de la CNT, «per no pertànyer al Front Popular, i declinen la responsabilitat legal i política que per aquest nomenament els pogués pertànyer».⁴⁷⁶ El flamant alcalde va replicar la protesta dels socialistes, amb la següent argumentació:

«la minoria socialista no té de protestar del nomenament perquè ell se designi com apolític; no obstant ha freqüentat des de fa diversos anys centres d'Esquerra i no ha pertanyut en centres de dreta».⁴⁷⁷

La resta de regidors de la CNT, tancaren files i exposaren que el nou alcalde era «antifeixista en tots els seus actes».⁴⁷⁸

⁴⁷² Arxiu de Fons no ingressats de l'Arxiu Comarcal del Baix Camp. Ajuntament de Duesaigües. Llibre d'Actes Municipals 1936-1937. ACBC282-19-T1-450., p. 77-78.

⁴⁷³ Arxiu de Fons no ingressats de l'Arxiu Comarcal del Baix Camp. Ajuntament de Duesaigües. Llibre d'Actes Municipals 1938. ACBC282-19-T1-451., pp. 9-10.

⁴⁷⁴ *Ibid.*, pp. 11-12.

⁴⁷⁵ *Ibid.*, p. 40.

⁴⁷⁶ *Ibid.*

⁴⁷⁷ *Ibid.*, pp. 40-41.

⁴⁷⁸ *Ibid.*, p. 41.

Així doncs, podem veure com les disputes polítiques van ser l'ordre del dia a l'ajuntament de Duesaigües durant 1937 i 1938, creant-se dos blocs que no seguien pas l'estructura dels que s'enfrontaren durant els Fets de Maig, en aquest cas els anarcosindicalistes anaren de la mà d'Esquerra Republicana, mentre que els socialistes unificats representaren l'altre bàndol, en clara minoria de forces.

La renovació d'ajuntaments d'acord amb el decret del 9 d'octubre de 1937 també va comportar canvis als ajuntaments de l'Argentera, Colldejou i Riudecanyes.

A l'Argentera fou constituït el nou ajuntament el dia 25 de novembre de 1937, amb representació a tres parts iguals per Esquerra Republicana, la CNT i la UGT, aquesta darrera en representació del PSUC.⁴⁷⁹ Dels nou regidors que formaven l'ajuntament constituït a l'octubre de 1936, se'n mantingueren sis, mentre que tres foren nous. Esquerra Republicana es feu amb l'alcaldia, que l'ostentà Ricard Roman Llaveria, amb els dos regidors, Joan Llaveria Mariné i Miquel Besora Juncosa. Els regidors anarcosindicalistes foren Ramon Suñé Marc, Baldomer Torroja Cabré i Antoni Parés Dalmau; mentre que els socialistes foren Camil Crusat Crusat, Cerafi Besora Llaveria i Josep Besora Bonet.

Així el dia 25 de novembre de 1937 es va constituir l'ajuntament de Colldejou, integrat per tres membres de la CNT, tres d'ERC i tres de la UGT, ocupant la posició reservada al PSUC.⁴⁸⁰ Dels 9 integrants que hi havia després de la reestructuració de l'octubre de 1936, se'n mantingueren cinc, per tant, només entraren quatre regidors nous. Els antics regidors que continuaren foren l'alcalde Joan Ferré Llorens, i el regidor Joan Rofes Llorens, els dos de la CNT; i els regidors d'ERC, Enric Barceló Mestre, Josep Ferré Llorens i Ignasi Robert Rofes. Els nous que entraren foren els tres regidors de la UGT, Marc Rofes Ferré, Anton Ferré Llorens i Joan Salsench Mestre, així com un nou regidor per la CNT, Anton Llorens Rofes.

Tot i això, el dia 17 de febrer de 1938 es tornaren a realitzar canvis a l'ajuntament de Colldejou, ja que decidiren constituir-ne un de nou amb la presència d'Acció Catalana Republicana i de la Unió de Rabassaires.⁴⁸¹ Així l'ajuntament quedà integrat per tres membres de la CNT, tres d'ERC, tres de la UGT, un d'ACR i un de la UdR. Els tres d'Esquerra i els tres anarcosindicalistes foren els mateixos que durant el mandat

⁴⁷⁹ Arxiu Comarcal del Baix Camp. Ajuntament de l'Argentera. Llibre d'Actes Municipals 1935-1938. ACBC282-4-T1-259.

⁴⁸⁰ Arxiu Municipal de l'Ajuntament de Colldejou. Llibre d'Actes municipals 1937-1938. N° 166.

⁴⁸¹ *Ibid.*

anterior, conservant l'alcaldia la CNT amb Joan Ferré Llorens. Per la UGT va seguir també Joan Salsench Mestre, però entraren dos regidors nous, Bartomeu Rofes Gibert i Josep Rofes Rofes. Per l'ACR hi entrà Marc Rofes Ferré i per la UdR, Anton Ferré Llorens.

A Riudecanyes el canvi en el consistori es va produir el dia 27 de desembre de 1937, on cap dels regidors provenia de l'anterior govern municipal. Així quedà constituït amb la representació de tres regidors pel PSUC, tres per ERC, un per la UdR i un per l'ACR.⁴⁸² El PSUC va conservar l'alcaldia, tot i que canvià el batlle, que a partir d'aquest moment fou Antoni Adell Gavaldà, amb els regidors socialistes unificats, Josep Llaberia Guillemat i Josep Ferraté Fort. Els regidors d'Esquerra Republicana foren Jaume Miralles Solé, Joan Noet Domènech i Màxim Nolla Guasch. El regidor rabassaire fou Eugeni Oliva Nolla, i el d'Acció Catalana fou Mateu Folch Mestre.

8.4. Reivindicacions laborals

A Duesaigües al 1937 també hi trobem certes reivindicacions laborals, capitanejades per les sindicals de la CNT i de la UGT locals. Els pagesos agrupats en aquests dos sindicats demanaren a l'abril de 1937 que els salaris fossin augmentats en dues pessetes, cosa que l'Ajuntament va considerar-ho oportú, però no va aconseguir que els propietaris ho portessin a terme.⁴⁸³ A l'agost del mateix 1937 es reuniren en assemblea general els jornalers i les jornaleres, i van acordar demanar que fos pujat el salari mínim fins a 12 pessetes per als homes, i fins a 8 per les dones, ja que havia pujat el preu de les subsistències i «ja que s'ha fet impossible la vida sense lo dit augment».⁴⁸⁴ L'ajuntament va acordar reunir-se amb els propietaris, però aquests es negaren a assistir a la reunió que el consistori havia convocat, per aquest motiu el consistori el dia 2 de setembre acordà fixar el jornal mínim a la població de Duesaigües a deu pessetes diàries per als homes i sis per a les dones.⁴⁸⁵

Per tant, observem així com a Duesaigües hi seguien havent-hi propietaris que tenien jornalers treballant a les seves finques per un sou baix, i hi seguia havent-hi u gruix de jornalers i jornaleres que s'organitzaven en defensa d'unes millors condicions de treball.

⁴⁸² Arxiu Comarcal del Baix Camp. Ajuntament de Riudecanyes. Llibre d'Actes Municipals 1936-1938. ACBC280-15-T1-1725., p. 45.

⁴⁸³ Arxiu de fons no ingressats de l'Arxiu Comarcal del Baix Camp. Ajuntament de Duesaigües. Llibre d'Actes Municipals 1936-1937. ACBC282-19-T1-450., pp.

⁴⁸⁴ *Ibid.*, p. 67.

⁴⁸⁵ *Ibid.*, p. 60-61.

Les cartes enviades a l'ajuntament foren firmades per 28 pagesos i per 28 pageses. Així doncs, aquella proclamació del comunisme llibertari que s'havia fet a conseqüència del cop d'estat de 1936, no acabà amb tots els propietaris ni amb unes condicions injustes de treball. A més doncs, la tasca confiscadora que es portà a terme a la localitat, i la consegüent col·lectivitat, no integrava totes les finques locals.

8.5. L'estada de les Brigades Internacionals

Els Brigadistes Internacionals arribaren a la península a l'octubre de 1936, majoritàriament per mitjà de la Komintern, aportant així a la República un gran nombre de combatents voluntaris experimentats, però també políticament conscienciats, sent la gran majoria socialistes, comunistes o sindicalistes.⁴⁸⁶ Vingueren d'arreu del món, i una volta arribats foren enviats en diversos fronts, com ara en la defensa de Madrid, on aconseguiren aturar a l'Exèrcit d'Àfrica a la Casa de Campo.⁴⁸⁷

Tenim referències de l'estada de les Brigades Internacionals en cinc pobles de la Baronia d'Escornalbou, a Colldejou, a Duesaigües, a Pradell de la Teixeta, a Riudecanyes i a la Torre de Fontaubella. El pas dels brigadistes el tenim molt ben documentat pel que fa als dos municipis prioratins de la Baronia d'Escornalbou, Pradell i la Torre, ja que el llibre d'Angela Jackson⁴⁸⁸ ens en dona una extensa i brillant informació. De Colldejou, tan sols en sabem la presència en un parell de masos que eren terme d'aquest municipi, tot i que força lluny del poble. A Duesaigües, Josep Maria Aragonès Mestre informa de la seva estada en el seu llibre de memòria local.⁴⁸⁹ Finalment, de l'estada d'aquests voluntaris a Riudecanyes, en tenim constància a través de la memòria col·lectiva, ratificada per l'acta de defunció d'un brigadista algerià.

A la Baronia d'Escornalbou, els brigadistes hi feren estada en dos períodes de temps, a principis de la primavera de 1938 fins a la vigília de Sant Jaume, quan es retiraren del Front d'Aragó i començaren a preparar l'ofensiva de l'Ebre, i a finals de setembre del mateix 1938, quan retornaren del front i es prepararen per marxar, ja que el Govern de Negrín n'havia decretat la seva retirada.⁴⁹⁰

⁴⁸⁶ Graham, Helen. (2019). *La República española en guerra*. Barcelona: Debate., pp. 197-199.

⁴⁸⁷ *Ibid.*

⁴⁸⁸ Jackson, Angela. (2008). *Els brigadistes entre nosaltres: pròleg i epíleg a l'última gran batalla de al Guerra Civil espanyola*. Valls: Cossetània Edicions.

⁴⁸⁹ Aragonès Mestre, Josep Maria. (2013). *Duesaigües: Memòria d'un poble*. Duesaigües: Ajuntament de Duesaigües.

⁴⁹⁰ Jackson, Angela. (2008). *Els brigadistes entre nosaltres: pròleg i epíleg a l'última gran batalla de al Guerra Civil espanyola*. Valls: Cossetània Edicions., pp. 7-9.

A Pradell de la Teixeta aviat s'hi instal·laren els eslaus i polonesos que formaven part de la XIII Brigada Internacional, la Brigada Dombrowski,⁴⁹¹ que muntaren campament als voltants del poble.⁴⁹² També s'hi instal·laren voluntaris francesos que eren artillers de la Bateria La Pasionaria, aquests s'ubicaren també a les afores del poble, a la partida anomenada Les Basses.⁴⁹³ El dia 1 de maig, aquests brigadistes francesos que hi havia a Pradell organitzaren una festa per a celebrar el dia dels treballadors, ho feren al mateix lloc on estaven instal·lats. A la festa hi assistiren també els habitants de Pradell, es jugà un partit de futbol i al migdia es feu un gran dinar. Tot i això, el fet més excepcional és que l'esdeveniment comptà amb la presència de la Pasionaria.

A la Torre de Fontaubella hi feren estada els integrants de la XV Brigada Internacional, la Brigada Lincoln, que s'instal·laren al llarg de la vall de la riera de Fontaubella, entre aquest municipi i Marçà.⁴⁹⁴ En aquesta zona, els brigadistes s'hi construïren tot un seguit de barraques per tal de poder-hi dormir, motiu pel qual batejaren el campament amb el nom de «Chabola Valley».⁴⁹⁵ En aquesta mateixa vall, hi limiten els termes de Colldejou, Marçà i la Torre de Fontaubella, i en el que correspon a Colldejou s'hi ubicava el Mas de Magrinyà, que com s'ha mencionat a l'apartat corresponent a les incautacions, fou confiscat pel Comitè Antifeixista de Colldejou durant l'estiu de 1936. Observem doncs, com aquest mas fou habitat per les Brigades Internacionals, que l'empraren com a hospital provisional de cara a la Batalla de l'Ebre.⁴⁹⁶ Per aquest motiu s'ha inclòs Colldejou com a municipi on hi foren presents els brigadistes internacionals, tot i això no sabem si arribaren a trepitjar el propi poble.

Entre Pradell i la Torre, a l'entrada del túnel que hi ha a l'estació de ferrocarril que porta el nom dels dos municipis, s'hi ubicà un tren hospital per guarir els ferits que portats del Front de l'Ebre.⁴⁹⁷ A la vora de l'estació, al Mas d'en Rafel, s'hi cavà una gran fossa on s'hi enterraven els morts i també les extremitats amputades. El tren hospital hi fou fins el dia 16 de desembre de 1936. Pels voltants de l'estació de tren, a la

⁴⁹¹ Munté Mateu, Josep., Garcia Caballé, Albert. (2013). Un racó de "Chabola Valley" (juny-juliol de 1938). *Lo ViOlí*, Núm. 15, p. 27-29. Recuperat a: <https://raco.cat/index.php/ViOli/article/view/270778>

⁴⁹² Jackson, Angela. (2008). *Els brigadistes entre nosaltres: pròleg i epíleg a l'última gran batalla de al Guerra Civil espanyola*. Valls: Cossetània Edicions., pp. 11; 20-21.

⁴⁹³ *Ibíd.*

⁴⁹⁴ *Ibíd.*, pp. 17-20.

⁴⁹⁵ *Ibíd.*

⁴⁹⁶ *Ibíd.*, pp. 45-49.

⁴⁹⁷ *Ibíd.*, pp. 111-115

carretera que uneix la Torre amb Pradell, s'hi realitzà el dia 16 d'octubre una desfilada de comiat a les Brigades Internacionals, que Robert Capa va immortalitzar.⁴⁹⁸

A Duesaigües, hi tenim constància de l'estada de voluntaris de la XI Brigada Internacional, la Brigada Thälmann, i també de la XIII Brigada Internacional, la Dombrowski. Segons narra Josep Maria Aragonès Mestre, que llavors era un xiquet, un dels brigadistes era mestre, «i cada dia obria l'escola i ens feia classe».⁴⁹⁹

A Riudecanyes, el veïnat també recorda l'estada de brigadistes internacionals al poble. En Floreal Serrat Prats, que aleshores tenia sis anys, recorda com el seu cosí i ell jugaren amb uns soldats forasters: «tres xics alts, forts i rossos entraren a l'entrada de casa i ens aixecaven fins a dalt del trespol».⁵⁰⁰ També tenim constància de l'estada dels internacionals a Riudecanyes degut a la defunció d'un brigadista que consta al registre civil d'aquesta població. Pel que s'hi exposa, Aimé Beston era un soldat voluntari de la 35 divisió, tenia 39 anys i era originari d'Algèria. Va morir a la casa del guarda del Pantà de Riudecanyes, a causa de ferides de bala al crani, en el que sembla que fou un suïcidi el dia 7 d'abril de 1938.⁵⁰¹ Gràcies al portal SIDBRINT de la Universitat de Barcelona, sabem que Aimé Beston pertanyia a la Brigada XIV, anomenada La Marseillaise.⁵⁰²

L'estada dels internacionals a la nostra contrada no tingué aspectes gaires rellevants, tot i això va comportar il·lusió a la canalla dels pobles ja que va trencar la monotonia i la duresa de la rereguarda de la guerra. Xavier Amorós, de Pradell, recorda l'arribada dels brigadistes polonesos: «un contingent de dos mil homes rossos i desorientats que van envair Pradell i tot el terme i que van produir als autòctons i refugiats un trasbals i un desori gairebé indescriptibles».⁵⁰³ Els qui hi foren presents, recorden com l'estada dels brigadistes va suposar també poder menjar quelcom diferent, ja que els infants sovint s'apropaven al campaments i els voluntaris els hi donaven aliments dels seus països de procedència, així com també compartien estones d'esbarjo amb ells. Així ho recull Josep Maria Aragonès, de Duesaigües: «la canalla, en particular, no va tardar a fer

⁴⁹⁸ *Ibid.*, pp. 127-128.

⁴⁹⁹ Aragonès Mestre, Josep Maria. (2013). *Duesaigües: Memòria d'un poble*. Duesaigües: Ajuntament de Duesaigües., p. 123.

⁵⁰⁰ Serrat Tost, Floreal. Entrevista personal., 30 de maig de 2021.

⁵⁰¹ Jutjat Municipal de Riudecanyes. Registre Civil. Secció de defuncions. Tom 11., p. 57.

⁵⁰² SIDBRINT. *Beston, Aimé*. Universitat de Barcelona. Recuperat a <http://sidbrint.ub.edu/en/node/30105>

⁵⁰³ Jackson, Angela. (2008). *Els brigadistes entre nosaltres: pròleg i epíleg a l'última gran batalla de al Guerra Civil espanyola*. Valls: Cossetània Edicions., p. 21.

amistat amb ells, i com que de gana n'hi havia força, a l'hora del ranxo hi anàvem a parar els pots i menjàvem plegats».⁵⁰⁴

9. El final d'una era: ocupació i repressió franquista

9.1. L'ocupació franquista

El dia 13 de gener les tropes franquistes ja eren al sud de Falset,⁵⁰⁵ la invasió dels sollevats, era imminent a la Baronia d'Escornalbou. Per aquest motiu, a la matinada del 14 de gener, a Duesaigües es feu volar la pilastra del mig del viaducte dels Masos, el pont per on hi passava la línia de tren que unia Barcelona i Saragossa. Els que encengueren la dinamita que s'hi havia posat prèviament, avisaren una hora abans de l'explosió:

«van passar pels carrers cridant que en una hora posarien foc a la metxa, demanant que tothom sortís del poble abans d'aquella hora, perquè les pedres que llancés l'explosió no caiguessin damunt de cap persona».⁵⁰⁶

El vespre del 14 de gener, les tropes de l'Exèrcit Marroquí arribaren a la Torre de Fontaubella i a Pradell, els dos primers municipis de la Baronia d'Escornalbou que caigueren en mans franquistes. Les tropes no avançaren més, esperaren a l'endemà per entrar als altres cinc municipis restants. Josep Maria Aragonès, explica com va veure des de Duesaigües com les tropes feien nit dalt a la Serra de Pradell, preparades per ocupar el poble l'endemà:

«l'avi, que no es mogué de casa, la nit del 14 al 15 em portà fins a dalt del dipòsit del poble, i d'allí tant a tot el llarg de la serra com a les muntanyes més altes, s'hi veien tot un seguit de fogueres que, segons em digué, les feien els soldats els quals, l'endemà, a les deu del matí, entraren al poble».⁵⁰⁷

D'aquesta manera al llarg del matí del dia 15 de gener les tropes de l'exèrcit marroquí van entrar a l'Argentera, a Duesaigües, a Colldejou, a Riudecanyes i a Vilanova d'Escornalbou, gran part de la població havia marxat cap als trossos i cap als masos,

⁵⁰⁴ Aragonès Mestre, Josep Maria. (2013). *Duesaigües: Memòria d'un poble*. Duesaigües: Ajuntament de Duesaigües., p. 123.

⁵⁰⁵ López Rovira, Carles. (2010). *La conquesta de Catalunya: diari d'operacions de l'exèrcit del nord (desembre de 1938-febrer 1939) (Vol 1.)* [Tesi Doctoral]. Universitat Autònoma de Barcelona., p. 136. Recuperat a: <http://hdl.handle.net/10803/42308>

⁵⁰⁶ Aragonès Mestre, Josep Maria. (2013). *Duesaigües: Memòria d'un poble*. Duesaigües: Ajuntament de Duesaigües., p. 125.

⁵⁰⁷ *Ibíd.*, p. 125.

temorosos del que pogués passar.⁵⁰⁸ També havien marxat, cap a l'exili, alguns líders polítics i sindicals de cada municipi. En esvair-se les tropes franquistes, aquestes donaren pas als ciutadans simpatitzants del bàndol sollevant, que ràpidament s'apoderaren del govern local, constituint les comissions gestores dels ajuntaments. Acabaven així, quasi bé vuit anys de República, vuit anys d'il·lusió i esperança, dels qui creien que podien crear una societat més justa i igualitària, acabant amb els antics privilegis dels que sempre havien ostentat el poder, i que, a partir d'aquest moment, el tornaven a recuperar. Acabava també el període revolucionari iniciat el dia 18 de juliol de 1936, una revolució que, tot i comportar el descontrol i una onada repressora injustificable, va suposar també un canvi substancial en quant a l'organització econòmica i laboral fins i tot dels petits pobles com els de la Baronia d'Escornalbou, així com també canvis profunds en la societat.

El primer municipi del qual en tenim constància de que s'organitzà políticament fou el de Riudecanyes, on ja el mateix dia 15 de gener, el capità de les tropes de l'Exèrcit Marroquí que ocuparen el poble feu cridar a cinc persones «para reorganizar la villa municipal de Riudecañas».⁵⁰⁹ Així foren nomenats al mateix moment, Ramon Nolla Garriga com a president de la Junta Municipal, i Joan Pedret Cabré, Josep Vall Alimbau, Joan Marco Serrat, Josep Teigell Boronat com a col·laboradors. A més, com que el secretari de l'ajuntament que hi havia fins al moment havia marxat feia uns dies, fou cridat al càrrec n'Alexandre Teigell Bargalló, qui va acceptar l'oferta argumentant que, «se pondría incondicionalmente a disposición de la Junta Municipal por el bien de España y la causa que todos defendemos».⁵¹⁰ Set dies més tard, fou nomenada la Comissió Gestora Municipal, que feia alcalde a Ramon Nolla Garriga i regidors a Joan Pedret Cabré i Josep Teigell Boronat.⁵¹¹ D'aquest nou ajuntament, observem com el secretari, Alexandre Teigell Bargalló, fou qui va presidir la Comissió Gestora imposada a conseqüència dels Fets d'Octubre, és a dir, va exercir d'alcalde des de finals de 1934 fins a principis de 1936.⁵¹²

⁵⁰⁸ Ramírez Dolcet, Òscar. (2019). *Records de Riudecanyes: relats de memòria oral*. La Canonja: La Banya Edicions.

⁵⁰⁹ Arxiu Comarcal del Baix Camp. Ajuntament de Riudecanyes. Llibre d'Actes Municipals 1939-1940. ACBC280-15-T1-1741., p. 9.

⁵¹⁰ *Ibíd.*

⁵¹¹ *Ibíd.*, p. 10.

⁵¹² Vegeu l'apartat «5.Els Fets d'Octubre».

El següent municipi on es va organitzar el nou poder local fou Duesaigües, ja que el dia 16 de gener es nomenà la Comissió Gestora.⁵¹³ Així, «designados por las autoridades militares», Salvador Cabré Rabascall fou nomenat alcalde, Josep Sangenis Rofes tinent d'alcalde, com a regidors foren nomenats Cosme Aragonès Aragonès, Dionís Compte Cabré i Josep Roselló Pedret, mentre que Joan Figuerola Fornés fou nomenat secretari. El nou tinent d'alcalde, Josep Sangenis Rofes, ja havia estat regidor de l'ajuntament durant la dictadura de Primo de Rivera.⁵¹⁴

El dia 20 de gener de 1939 fou constituïda la Comissió Gestora de Pradell de la Teixeta, fou nomenat alcalde en Josep Trilles Mariné, com a regidors, Miquel Cabré Cabré i Joan Cabré Llaveria, i Joan Soles Freixa com a secretari.⁵¹⁵ El nou alcalde de l'ajuntament franquista, Josep Trilles Mariné, ja havia ocupat aquest càrrec durant el mandat anterior a la proclamació de la República, moment en que fou substituït.⁵¹⁶ El regidor Joan Cabré Llaveria també havia estat alcalde del municipi, moment en que el nou secretari Joan Trilles Mariné, havia estat regidor. Els dos ocuparen el càrrec durant la dictadura de Primo de Rivera.⁵¹⁷

L'endemà dia 21 de gener de 1939 fou a la Torre de Fontaubella on es va constituir la Comissió Gestora provisional, nomenada per Manuel Martínez Gargallo, «Capitán honorífico del cuerpo Jurídico Militar».⁵¹⁸ Així es designà a Eliseu Mas Cabré com a alcalde, Josep Rofes Rofes i Salvador Sancho Rofes com a regidors, i Joan Crusat com a secretari. Eliseu Mas Cabré ja era alcalde i Josep Rofes Rofes, regidor, durant la dictadura de Primo de Rivera.⁵¹⁹ Tot i això, Eliseu també fou alcalde durant el bienni negre ja que fou escollit a les eleccions municipals de 1934.⁵²⁰

⁵¹³ Arxiu de Fons no ingressats de l'Arxiu Comarcal del Baix Camp. Ajuntament de Duesaigües. Llibre d'Actes municipals 1939. ACBC282-19-T1-452., p. 9.

⁵¹⁴ Arxiu de Fons no ingressats de l'Arxiu Comarcal del Baix Camp. Ajuntament de Duesaigües. Llibre d'Actes del ple 1928-1931. ACBC282-19-T1-420.

⁵¹⁵ Arxiu Comarcal del Priorat. Ajuntament de Pradell de la Teixeta. Llibre d'Actes del Ple 1939-1944.

⁵¹⁶ Arxiu Comarcal del Priorat. Ajuntament de Pradell de la Teixeta. Llibre d'Actes del Ple 1929-1931.

⁵¹⁷ *Ibid.*

⁵¹⁸ Arxiu Comarcal del Priorat. Ajuntament de la Torre de Fontaubella. Acta de constitució provisional de la Comissió Gestora. 1939. ACPR320-30-T2-1486.

⁵¹⁹ Arxiu Comarcal del Priorat. Ajuntament de la Torre de Fontaubella. Llibre d'Actes del ple 1924-1931. ACPR320-30-T2-1459.

⁵²⁰ Arxiu Comarcal del Priorat. Ajuntament de la Torre de Fontaubella. Llibre d'Actes del ple 1932-1937. ACPR320-30-T2-1461.

A Vilanova d'Escornalbou el dia 25 de gener, observem com ja s'havia instaurat la comissió gestora, integrada per Jaume Sabater Pedret com a alcalde, Eusebi Anguera Borràs com a tinent d'alcalde i Josep Cabré Ferré com a gestor.⁵²¹

No fou fins el dia 19 de febrer de 1939, quan es nomenaren les comissions gestores de l'Argentera i de Colldejou, per ordre del Capità General del Cuerpo Juridico Militar, José González Casanova. A l'Argentera el va nomenar els qui havien de formar la Comissió Gestora provisional, que quedà de la següent forma: Francesc Castellví Mestre com a alcalde, Miquel Crusat Cabré i Pau Crusat Cabré com a regidors, i Joan Crusat Vallès com a secretari.⁵²²

A Colldejou la Comissió Gestora la formaren Francesc Rofes Rofes, com a alcalde, Francesc Rofes Querol, Rafel Vallès Bargalló i Josep Rofes Llorens com a regidors, i Joan Fortuny Pradell com a secretari.⁵²³ D'aquests integrants del nou ajuntament franquista, podem veure com un, el regidor Francesc Rofes Querol, ja havia format part del consistori entre 1934 i 1936, durant la imposició de l'ajuntament conservador arran dels Fets d'Octubre.⁵²⁴

9.2. La repressió franquista

Amb el poder municipal fidel al nou règim constituït, fou el moment d'iniciar la repressió envers als vençuts, especialment en tots aquells que havien tingut algun càrrec ja fos a l'ajuntament o al comitè, però també amb els que havien simpatitzat amb la causa republicana, fossin comunistes, anarquistes, republicans o catalanistes. Així doncs, tot i no ésser matèria pròpia del treball, és de justícia fer memòria dels qui foren reprimits a partir del gener de 1939, pagant-ho fins i tot amb la vida.

A l'Argentera tan sols hi hagué una persona empresonada degut a la repressió franquista, Josep Sancho Roigé.⁵²⁵ En Josep, havia format part del Comitè Antifeixista de l'Argentera així com també de l'ajuntament durant l'estiu de 1936.⁵²⁶ Fou

⁵²¹ Arxiu Municipal de l'Ajuntament de Vilanova d'Escornalbou. Correspondència.

⁵²² Arxiu Comarcal del Baix Camp. Ajuntament de l'Argentera. Llibre d'Actes municipals 1939. ACBC282-4-T1-261., p. 25.

⁵²³ Arxiu Municipal de l'Ajuntament de Colldejou. Llibre d'Actes municipals 1939-1943.

⁵²⁴ Vegeu l'apartat «Fets d'Octubre».

⁵²⁵ Recasens Llord, Josep. (2005). *La repressió franquista a la comarca del Baix Camp, exclosa la ciutat de Reus (1939-1950)*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs., pp. 79-80.

⁵²⁶ Vegeu l'apartat: «6.L'estiu revolucionari».

empresonat el dia 13 de juliol de 1939 a Valladolid i aconseguí la llibertat definitiva el dia 4 de juliol de 1942.⁵²⁷

A Coldejou la repressió ja fou més dura, 15 persones foren empresonades de les quals tres acabaren afusellades i una altra va morir per malaltia a la presó.⁵²⁸ Dels 11 que compliren condemna, cinc havien format part del Comitè Antifeixista de Coldejou o del govern municipal durant la guerra, són els següents: Enric Barceló Mestre, Joan Ferré Llorens, Josep Ferré Llorens, Cosme Mestre Robert, Joan Rofes Llorens.⁵²⁹ La resta no ocuparen cap d'aquests càrrecs: Josep Mestre Robert; Joan Robert Rofes; Enric Rofes Llorens, Conrad Rofes Mateus,; Remigi Rofes Mateu,; i Joan Salsench Llorens.

Dels tres coldejouencs que foren afusellats, dos havien format part del comitè local, i un havia estat regidor de l'ajuntament, són els següents: Ignasi Robert Rofes, condemnat a mort per un consell de guerra i afusellat el dia 14 de juliol de 1939 al cementiri de Tarragona; Inocenci Rofes Gibert, condemnat a mort per un consell de guerra i afusellat el dia 8 d'agost de 1939 també al cementiri de Tarragona; i Jaume Rofes Rofes, afusellat a Lleida el dia 18 de juliol de 1939, condemnat per un consell de guerra.⁵³⁰ A més, també fou mort Joan Gibert Rebull, quan complia condemna de dotze anys i un dia a la presó de Tarragona, tenia 70 anys i va morir a causa d'una pneumònia.⁵³¹

A Duesaigües foren empresonades 11 persones, de les quals una fou afusellada.⁵³² Dels 10 que ingressaren a presó i que en sortiren amb vida, sis havien format part del comitè local o de l'ajuntament durant la guerra, aquests foren: Josep Brossa Pericó, Eugeni Escoda Mestre, Carles Martí Mestres, Cosme Nolla Nolla, Modest Rabascall Crusat i Claudi Roig Olivé.⁵³³ Els cinc restants no havien format part de cap dels dos organismes: Jacint Aymamí Mariné, Joan Roig Abelló, Jaume Cabré Baiges, Ramon Domènec Cabré.⁵³⁴ La persona de Duesaigües afusellada, fou Elisa Cardona Ollé, que

⁵²⁷ Recasens Llord, Josep. (2005). *La repressió franquista a la comarca del Baix Camp, exclosa la ciutat de Reus (1939-1950)*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs., pp. 79-80.

⁵²⁸ *Ibid.*, pp. 142-151.

⁵²⁹ Vegeu els apartats: «L'Estiu Revolucionari», i «Reestructuració».

⁵³⁰ Recasens Llord, Josep. (2005). *La repressió franquista a la comarca del Baix Camp, exclosa la ciutat de Reus (1939-1950)*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs., pp. 142-151.

⁵³¹ *Ibid.*

⁵³² Recasens Llord, Josep. (2005). *La repressió franquista a la comarca del Baix Camp, exclosa la ciutat de Reus (1939-1950)*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs.

⁵³³ Vegeu els apartats: «6.L'Estiu Revolucionari», i «7. La reestructuració d'octubre».

⁵³⁴ Recasens Llord, Josep. (2005). *La repressió franquista a la comarca del Baix Camp, exclosa la ciutat de Reus (1939-1950)*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs.

tot i que havia nascut a Pradell, residia al poble de Duesaigües. Elisa fou condemnada a mort per un consell de guerra i executada per afusellament el dia 22 d'abril de 1939.⁵³⁵ Elisa Cardona fou acusada de delatar a un capellà i a persones dretanes que s'amagaven a la fonda de Tarragona on treballava.⁵³⁶ Elisa Cardona Ollé fou l'única dona afusellada pel franquisme a la província de Tarragona.

A Pradell de la Teixeta no hi hagué cap persona afusellada, ara bé, 12 persones foren empresonades.⁵³⁷ De les 12, sis havien format part del comitè o de l'ajuntament, són les següents: Josep Cabré Escoda, Manel Cabré Just, Josep Mas Llaberia, Antoni Roigé Just, Ramon Tarragó Vaqué i Francesc Vernet Ventura.⁵³⁸ La meitat restant, no consta que formessin part d'aquests dos organismes: Benvingut Cabré Asens, Francesc Ciurana Aranua, Marià Duran Bertran, Francesc Just Rofes, Anna Rillo Martí i Cinta Rillo Martí.⁵³⁹

A Riudecanyes hi hagué un total de 12 empresonats, dels quals un en fou afusellat.⁵⁴⁰ Dels 11 empresonats que sortiren de la presó amb vida, vuit havien format part del comitè antifeixista local o bé del consistori, són els següents: Antoni Adell Gavaldà, Pere Anguera Solé, Alfons Bardeguí Ferré, Josep Bardeguí Ferré, Eugeni Cabré Oliva, Josep Llaberia Martí, Mateu Olivé Sangenis.⁵⁴¹ Els tres restants, no havien format part de cap dels dos organismes: Andreu Cabré Mestres, Ramon Miralles Pegueroles i Josep Segarrès Sans. L'únic afusellat de Riudecanyes fou Mateu Teixell Quintana, i tot i no constar ni entre els membres del comitè ni de l'ajuntament, fou condemnat a mort per un consell de guerra i afusellat el dia 24 d'abril de 1939.⁵⁴²

A la Torre de Fontaubella hi hagueren 13 persones empresonades, de les quals dues foren afusellades.⁵⁴³ De les 11 persones que entraren a presó però conservaren la vida, sis havien format part o bé del comitè local o bé de l'ajuntament, aquests foren: Jaume

⁵³⁵ *Ibid.*, p. 159.

⁵³⁶ Manent Segimon, Albert. (2006). *La guerra civil i la repressió del 1939 a 62 pobles del Camp de Tarragona*. Valls: Cossetània Edicions., p. 92.

⁵³⁷ Recasens Llord, Josep. (2009). *La repressió franquista al Priorat (1939-1950)*. Priorat: Centre cultural i Recreatiu La Unió de Torroja del Priorat, Arxiu Comarcal del Priorat., pp. 202-206.

⁵³⁸ Vegeu els apartats: «6.L'estiu revolucionari», i «7.La reestructuració d'octubre».

⁵³⁹ Degut a la manca d'informació amb la que s'ha hagut de treballar en el cas de les Actes municipals de l'Ajuntament de Pradell de la Teixeta, no es podria descartar que alguna d'aquestes persones hagués format part d'un d'aquests organismes.

⁵⁴⁰ Recasens Llord, Josep. (2005). *La repressió franquista a la comarca del Baix Camp, exclosa la ciutat de Reus (1939-1950)*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs., pp. 230-236.

⁵⁴¹ Vegeu els apartats: «6.L'estiu revolucionari», i «7.La reestructuració d'octubre».

⁵⁴² *Ibid.*, p. 237

⁵⁴³ Recasens Llord, Josep. (2009). *La repressió franquista al Priorat (1939-1950)*. Priorat: Centre cultural i Recreatiu La Unió de Torroja del Priorat, Arxiu Comarcal del Priorat., pp. 202-206.

Escoda Rofes, Josep Maria Lluís Mola, Josep Maria Rofes Margalef, Jaume Sabaté Prous, Frederic Salsench Sancho, Blai Sancho Rofes.⁵⁴⁴ La resta, que no formaren part de cap dels dos organismes, foren els següents: Josep Cabré Mas, Josep Domènech Urgell, Jaume Rofes Rofes, Pere Salsench Aragonès, i Joan Vaz Carrasco. Dels dos torretans que foren afusellats, només un havia format part del Comitè Antifeixista. Era Pere Sancho Vallès, fou condemnat a mort per un consell de guerra que es va fer efectiu el dia 17 de novembre de 1939. Per la seva banda, Pere Rofes Sabaté també fou condemnat a pena de mort per un consell de guerra, essent afusellat el dia 19 d'octubre de 1939.⁵⁴⁵

A Vilanova d'Escornalbou no hi hagué cap habitant que fos afusellat, ara bé, el nombre d'empresonats fou molt alt, arribant a les 23 persones.⁵⁴⁶ D'aquests, 11 havien format part del comitè revolucionari local o de l'ajuntament, són les següents: Josep Anguera Sangenís, Víctor Boronat Fernández, Joan Escoda Dalmau, Joan Ferré Mestre, Pere Ferré Mestre, Pere Ferré Pedrol, Lluís Guasch Cabré, Marcel·lí Rofes Llorens, Lluís Rofes Mestres, Josep Maria Vilella Guinjoan, Josep Vilella Mestre.⁵⁴⁷ Els 12 restants no consten en cap dels dos organismes: Antoni Besora Ortoneda, Joan Cabré Dalmau, Joan Cabré Escoda, Francesc Castells Cabré, Joan Dalmau Balcells, Josep Dalmau Balsells, , Ramon Figueras Martorell, Plàcid Martorell Cabré, Carme Mestres Valls, Sebastià Pallejà Nomen, Mercè Prunera Sedó, Francesc Vilella Mestre.⁵⁴⁸

En conjunt, la repressió franquista a la Baronia d'Escornalbou comportà la detenció de 87 persones. Totes passaren per la presó, però només 79 en sortiren amb vida, set foren afusellades i una hi va morir per malaltia.

REPRESSIÓ FRANQUISTA 1939-1950		
MUNICIPI	EMPRESONATS	AFUSELLATS
L'ARGENTERA	1	
COLLDEJOU	12	3
DUESAIGÜES	10	1
PRADELL DE LA TEIXETA	12	
RIUDECANYES	11	1

⁵⁴⁴ Vegeu els apartats: «6. L'estiu revolucionari», i «7. La reestructuració d'octubre».

⁵⁴⁵ Recasens Llord, Josep. (2009). *La repressió franquista al Priorat (1939-1950)*. Priorat: Centre cultural i Recreatiu La Unió de Torroja del Priorat, Arxiu Comarcal del Priorat., pp. 202-206.

⁵⁴⁶ Recasens Llord, Josep. (2005). *La repressió franquista a la comarca del Baix Camp, exclosa la ciutat de Reus (1939-1950)*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs., pp. 329-342.

⁵⁴⁷ Vegeu els apartats: «6. L'estiu revolucionari», i «7. La reestructuració d'octubre».

⁵⁴⁸ Recasens Llord, Josep. (2005). *La repressió franquista a la comarca del Baix Camp, exclosa la ciutat de Reus (1939-1950)*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs., pp. 329-342.

LA TORRE DE FONTAUBELLA	11	2
VILANOVA D'ESCORNALBOU	23	

Font: Recasens Llord, Josep. (2005). *La repressió franquista a la comarca del Baix Camp...*; Recasens Llord, Josep. (2009). *La repressió franquista al Priorat...* Elaboració pròpia.

9.3. Deportats als camps nazis

Per la seva banda, dels habitants de la Baronia d'Escornalbou que decidiren emprendre el camí de l'exili, n'hi hagué quatre que acabaren morint als camps nazis. Dos eren de Pradell, Sixt Bertran Cabré i Josep Martí Amorós, enviats a Mauthausen; i dos de Riudecanyes, Lluís Miralles Casadó, enviat a Wöbbelin, i Josep Maria Llaveria Sauné,⁵⁴⁹ a Mauthausen.

Josep Martí Amorós va traspasar la frontera el dia 2 de febrer de 1939, més tard s'integrà a la 101 companyia de treballadors estrangers de l'exèrcit francès però el detingueren a la localitat francesa de Cambrai el dia 14 de maig de 1940. Després de ser empresonat dues voltes, fou deportat al camp de concentració de Mauthausen, on hi entrà el dia 16 de gener de 1941. Josep Martí va sobreviure i fou alliberat el dia 5 de maig de 1945.⁵⁵⁰

Sixt Bertran Cabré també fou detingut a l'exili, va ser empresonat primer a Polònia i més tard a Alemanya. Des de la localitat alemanya de Treveris fou deportat a Mauthausen, on hi fou internat el dia 25 de gener de 1941. El dia 20 d'octubre del mateix any, el dugueren al camp de concentració de Gusen, on va morir el dia 29 de novembre de 1941.⁵⁵¹

Lluís Miralles Casadó fou detingut a la població bretona de Pont-Réan el dia 22 de juliol de 1944, i passà per les presons de Rennes i Belfort abans de ser deportat en diversos camps de concentració alemanys. El dia 26 d'agost de 1944 fou internat al camp de concentració de Natzweiler Struthof, el dia 6 de setembre passà al camp de

⁵⁴⁹ Tot i que va néixer a Tarragona, es va casar a Riudecanyes, on hi va residir i hi va tindre fills. El seu pare ja era de Riudecanyes, de Cal Taleus.

⁵⁵⁰ ID429. Deportats catalans i espanyols als camps nazis, Memorial Democràtic. Recuperat a: <https://banc.memoria.gencat.cat/ca/app/#/result/deportats/429>

⁵⁵¹ ID1765. Deportats catalans i espanyols als camps nazis, Memorial Democràtic. Recuperat a: <https://banc.memoria.gencat.cat/ca/app/#/result/deportats/1765>

Dachau, i finalment el dia 22 d'octubre fou traslladat al camp de Neuengamme, en el qual va morir el dia 5 de maig de 1945 en el subcamp de Wöbbelin.⁵⁵²

Josep Maria Llaveria Sauné fou detingut a la localitat francesa d'Angulema, d'allí fou deportat a Mauthausen on hi arribà el dia 24 d'agost de 1940, després de quatre dies de viatge. De Mauthausen fou portat al subcamp de Gusen, on hi va morir el dia 12 d'abril de 1941.⁵⁵³

10. Conclusions

Després d'haver conclòs la recerca, és hora de fer balanç i retornar a aquelles hipòtesis redactades a l'inici del treball. Hem pogut observar com s'estructurava de forma política i social la societat dels municipis de la Baronia d'Escornalbou durant els anys de la República, quines eren les tendències electorals, al voltant d'on s'articulava la sociabilitat i fins i tot si hi havia o no, conflictivitat laboral. Amb tot aquest gruix d'informació, hom observa una societat profundament polititzada entorn de dos blocs diferenciats, si bé era molt major el republicà. La Sanjurjada de 1932 despertà els primers recels, que foren confirmats amb les conseqüències de l'octubre de 1934, materialitzades amb uns nous ajuntaments d'imposició militar. Així doncs, aquesta disputa política augmentà, juntament amb una conflictivitat laboral centrada en les vagues a Colldejou, Riudecanyes i Vilanova de 1931 i 1932, que confirmaren els pocs escrúpols dels empresaris així com la ineficàcia en aquest àmbit, del nou règim que feia poc que s'havia conformat. Un altre dels principals focus de conflictivitat fou la relació amb l'església, que es va tensar durant aquest període a causa d'un clero que es negava a acceptar la fi dels privilegis que havia ostentat durant segles, i uns governs municipals entossudits a dur a terme reformes laïcitzants en la seva forma més estricta, formant així un altre punt de xoc durant aquells anys.

Tot aquest cúmulo de successos acabaren explotant pels aires el dia 18 de juliol de 1936. Els qui havien estat rivals polítics, ara ja eren enemics, així com també ho eren les forces legitimadores del règim que s'havia sollevat, que eren vistes com els seus pilars fonamentals: l'exèrcit, l'església i la burgesia.

⁵⁵² ID1736. Deportats catalans i espanyols als camps nazis, Memorial Democràtic. Recuperat a: <https://banc.memoria.gencat.cat/ca/app/#/result/deportats/736>

⁵⁵³ ID1426. Deportats catalans i espanyols als camps nazis, Memorial Democràtic. Recuperat a: <https://banc.memoria.gencat.cat/ca/app/#/result/deportats/1426>

Aquí és on ens trobem amb la primera hipòtesi formulada, sobre si va arribar o no la revolució als municipis de la Baronia d'Escornalbou. Primerament, caldria saber si el que passà arreu de les zones que quedaren sota el domini republicà a l'inici de la guerra, i sobretot el que passà a Barcelona es pot considerar revolució o no. Però aquesta discussió s'escapa dels objectius d'aquest treball, per tant, considerant l'etapa que va des del 18 de juliol fins a mitjans d'octubre de 1936 com un període revolucionari a les zones republicanes, podem considerar que aquesta revolució també va arribar als municipis de la Baronia d'Escornalbou, ja que es van produir canvis profunds i de manera sobtada en les estructures econòmiques, polítiques i socials: es creà un nou òrgan de poder en cada població independent del propi consistori, els ajuntaments passaren a estar dominats pels sectors més radicalitzats, els immobles de la burgesia local foren confiscats i més tard municipalitzats o col·lectivitzats, el culte al temple fou aturat i tota la seva representativitat material destruïda, i fins i tot, en alguns casos, es va posar fi a la vida del que era considerat l'enemic. Per tant, per molt que aquesta no arribés a reeixir finalment, es podria considerar que la revolució arribà als municipis de la Baronia d'Escornalbou.

Quant a les incautacions i col·lectivitzacions, com ja s'ha vist en l'apartat corresponent, les confiscacions foren generalitzades arreu i foren enfocades a les propietats dels grans tenidors del cada municipi: les terres i les cases dels més rics de cada poble, i les propietats de l'església, el propi temple i l'abadia. Pel que fa al procés col·lectivització, pel que s'ha pogut recercar, aquest no fou molt estès als municipis de la Baronia, concentrant-se normalment en una col·lectivitat dirigida per un sindicat o per una unió d'aquests, o bé senzillament a través de la municipalització per part del consistori dels béns incautats, posant-los al servei de la classe treballadora del municipi que, bé no tenia feina o bé no tenia terra. Tot i això pel que s'ha pogut observar no hi hagué col·lectivitzacions forçoses a petits propietaris, com en altres municipis del Principat o de l'Aragó, sinó que la propietat va seguir existint als municipis de la Baronia, on fins i tot hi podem trobar vagues de treballadors per reclamacions de millores laborals als propietaris, com fou el cas de Duesaigües en ple 1937. Per tant, en l'aspecte col·lectivitzador, aquest fou més lleu així com molt poc homogeni entre els municipis de la Baronia, amb clares diferències entre uns i altres tant per la forma com en el nombre.

Pel que fa a la repressió sobre les persones, a la Baronia d'Escornalbou aquesta no fou molt sagnant i es concentrà gairebé totalment l'any 1936. En total hi hagué 26 assassinats, entre persones que foren executades en terme municipal de les set poblacions i entre les persones nascudes o residents en aquesta que foren executades fos a la Baronia o fora dels límits territorials d'aquesta. Dels 26 assassinats només sis eren persones nascudes o residents a la Baronia d'Escornalbou, i d'aquestes, només tres de les executades ho foren amb la contribució d'alguns veïns de la pròpia Baronia. Aquest fet ens indica doncs, una repressió més aviat baixa en comparació en d'altres indrets similars. De les 20 restants, només dos assassinats es poden atribuir materialment a persones de la Baronia d'Escornalbou. La repressió envers l'església també fou més aviat minsa, molt menor que la repressió envers els seglars. La repressió anticlerical feu acabar la vida de quatre eclesiàstics, dels quals dos eren de la Baronia d'Escornalbou.

Pel que fa a l'estructuració del poder polític durant la contesa, primerament es va establir en dues estructures diferenciades, comitè i ajuntament, però passat el període més convuls i amb la situació més estructurada, el poder polític retornà únicament als consistoris, que s'integraren d'acord amb la relació de forces que en cada moment hi hagué al Govern de la Generalitat. Aquest poder municipal va haver d'enfrontar-se a partir de 1937 amb les pròpies problemàtiques derivades del desgast propiciat per l'allargament de la guerra, que comportà insuficiències en el subministrament alimentari, l'arribada de refugiats, la constant amenaça de l'aviació italiana, entre d'altres. Amb l'acabament de 1938 i el traspàs a 1939 el somni s'acabà, aquell ideal d'un món millor i més just per a tothom en tots els aspectes es va esvaïr en la foscor de la llarga nit que tot just acabava de començar.

Així doncs es pot afirmar que la revolució arribà als municipis de la Baronia d'Escornalbou, tot i que es desenvolupà més o menys en condició de les característiques pròpies de cadascun, i en una mesura molt menor de com es va desplegar a les poblacions i ciutats de major envergadura. Però tot i que fos en una escala menor, no es pot desmerèixer l'aplicació d'un ideari revolucionari en unes poblacions profundament agrícoles i que en la seva majoria no sobrepassaven ni els sis-cents habitants l'any 1936. El poder, que havia començat a canviar de mans durant la República, ho feu radicalment amb l'esclat de la guerra, comportant així un canvi substancial en els rols de poder.

Francesc Layret, el dia 27 d'abril de 1920 va pronunciar un discurs al Congrés dels Diputats on ja albirava el que setze anys més tard passà amb l'esclat de la guerra i l'inici

de la revolució, unes paraules que, juntament amb aquest treball, poden ajudar a entendre moltes de les qüestions que encara avui en dia la població es pregunta al voltant dels aspectes de la rereguarda republicana durant la guerra:

«Nosaltres no us discutim el dret o la facultat, millor dit, que pugueu tenir, per defensar el vostre règim, les vostres idees de partit, els vostres interessos; el que sí que us dic és que si vosaltres us defenseu, amb mitjans inhumans, amb veritable acarnissament, implacablement, fent que es fomenti l'odi en la classe obrera catalana, heu de pensar que, donant batalla d'aquesta manera, potser el dia de demà, quan canviï el règim, sigueu vosaltres els qui patiu les conseqüències d'aquest mateix odi que heu gravat en el cor sa i senzill d'aquella classe treballadora».⁵⁵⁴

11. Socialització del treball

L'objectiu primordial d'aquest treball era realitzar un estudi de recerca per tal de conèixer i entendre com es desenvolupà la rereguarda de la Guerra Civil a la Baronia d'Escornalbou, fent especial menció als aspectes polítics i socials, sobretot durant els primers mesos de conflicte, el que s'ha denominat com a període revolucionari o «l'estiu de l'anarquia».

Ara bé, aquest treball resultaria incomplet sense el que és una altra de les seves finalitats, la divulgació dels fets que s'hi han recollit i interpretat. Per tal de dur a terme aquesta difusió, penso que seria adient crear una exposició itinerant que es pogués realitzar en cadascun dels set municipis de la Baronia d'Escornalbou. Aquesta, a més de contenir les explicacions i la pròpia informació recollida fruit del treball d'una forma més visual i amena, podria comptar també amb una ruta guiada per cada municipi i els seus voltants on es resseguissin alguns dels paratges analitzats, així com dels vestigis que han sobreviscut al pas del temps. Aquesta ruta podria comprendre els espais que foren confiscats pels comitès revolucionaris; les finques col·lectivitzades; les esglésies i rectories que foren espoliades; les societats-cafè, font de congregació i difusió de les idees polítiques del moment; els punts on es cometeren execucions, etc. D'aquesta forma, es posen en valor els espais que foren protagonistes temps enrere, llocs que es poden tocar i sentir, i que acompanyats d'una corresponent explicació poden ajudar a entendre i comprendre molt més bé tot el que va passar. Han passat ja vuitanta-cinc

⁵⁵⁴ *Diario de Sesiones del Congreso de los Diputados. Serie Histórica. Legislatura 1919-1920. 27-04-1920, núm. 101, p. 5.723.* (citat a: Aragonés Chicharro, Vidal. (2020). *Francesc Layret: vida, obra i pensament*. Manresa: Tigre de Paper., p. 142).

anys des de l'inici de la guerra i de la revolució, ha passat un llarg període de temps que ha estat caracteritzat per molts silencis, incomprensió i fins i tot per la mitificació de certs aspectes, que han anat acompanyats pel desconeixement d'una gran part de la població. Aquest fet ha estat provocat –entre moltes d'altres coses– per la inexistència de cap estudi que tractés aquesta temàtica a fons en cadascun dels set pobles. Crec que la divulgació d'aquest treball, en l'àmbit geogràfic de la Baronia d'Escornalbou, pot contribuir a posar fi a tot això, i ajudar a cicatritzar ferides que fa temps que haurien d'haver estat tancades.

Per últim, la publicació del propi treball, esdevenint així una eina d'acostament a la societat i de contribució a la història del període de la Guerra Civil i de la República a la Baronia d'Escornalbou i al Camp de Tarragona, convertint així un estudi de recerca universitària en una font d'informació i de memòria a l'abast de tothom.

Arxius

Archivo Histórico Nacional

Arxiu Comarcal del Baix Camp

Arxiu Comarcal del Priorat

Arxiu Històric de Tarragona

Arxiu Municipal de l'Ajuntament de Colldejou

Arxiu Municipal de l'Ajuntament de Riudecanyes

Arxiu Municipal de l'Ajuntament de Vilanova d'Escornalbou

Arxiu Nacional de Catalunya

Premsa

Avançada (Tarragona)

Diari de Tarragona (Tarragona)

Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya (Barcelona)

El Luchador (Barcelona)

El Noticiero Universal (Barcelona)

Foment (Reus)

Hoja oficial de la provincia de Barcelona (Barcelona)

La Campana de Gràcia (Barcelona)

La Cruz (Tarragona)

La Humanitat (Barcelona)

La Veu de Tarragona (Tarragona)

La Voz de la Provincia (Tarragona)

L'Opinió (Barcelona)

Las Circunstancias (Reus)

Patria (Manresa)

Priorat (Falset)

Tarragona Federal (Tarragona)

Bibliografia

Lerer Gornatti, Laura. (2013). *Processos de conversió en el context de l'església evangèlica pentecostal de la Congregació Cristiana*. [Treball de final de grau]. Universitat de Barcelona.

López Esteve, Manel. (2013). *Els Fets del 6 d'Octubre de 1934*. Barcelona: Editorial Base.

López Rovira, Carles. (2010). *La conquesta de Catalunya: diari d'operacions de l'exèrcit del nord (desembre de 1938-febrer 1939) (Vol 1.)* [Tesi Doctoral]. Universitat Autònoma de Barcelona.

Alberti Oriol, Jordi. (2007). *El silenci de les campanes: la persecució religiosa durant la Guerra Civil*. Barcelona: Proa Edicions.

Anguera Nolla, Pere. (1989). *Història dels pobles del Baix Camp*. Reus: Edicions del Reus Diari. (sense data).

Anguera Nolla, Pere. (1991). *Menjacapellans, conservadors i revolucionaris*. Reus: Centre de Lectura de Reus.

Aragonés Chicharro, Vidal. (2020). *Francesc Layret: vida, obra i pensament*. Manresa: Tigre de Paper.

Aragonès Mestre, Josep Maria. (2003). *Notes etnogràfiques sobre Duesaigües: festes i diades de religiositat popular*. Biblioteca digital de Carrutxa.

Aragonès Mestre, Josep Maria. (2013). *Duesaigües: memòria d'un poble*. Duesaigües: Ajuntament de Duesaigües.

Arnabat Mata, Ramon., Ferré Trill, Xavier. (2015). *Ateneus: Cultura i llibertat. Associacionisme a la Catalunya contemporània*. Barcelona: Federació d'Ateneus de Catalunya.

Balcells González, Albert; Culla Clarà, Joan Baptista; Mir Curcó, Conxita. (1982). *Les eleccions generals a Catalunya de 1901 a 1923*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.

Brocà Tella, Salvador. (1986). *Riudecanyes i la Baronia d'Escornalbou*. Riudecanyes: Fundació Loaiza-Vidiella.

- Delgado Ruiz, Manuel. (2012). *La ira sagrada: anticlericalismo, iconoclastia y antiritualismo en la España contemporánea*. Barcelona: RBA Libros.
- Duch Plana, Montserrat. (1994). *República, reforma i crisi: el Camp de Tarragona (1931-1936)*. Edicions El Mèdol.
- Fontana Lázaro, Josep. (2014). *La formació d'una identitat: una història de Catalunya*. Barcelona: Eumo Editorial.
- Gavaldà Torrents, Antoni. (1997). *Jo delato, tu inculpes, ell denúncia: repressió franquista a Valls i comarca*. Valls: Institut d'Estudis Vallencs.
- Gavaldà Torrents, Antoni. (2016). *Fam de pa i de terra: la col·lectivització agrària a Catalunya*. Tarragona: Publicacions URV.
- González Vilalta, Arnau., López Esteve, Manel., Ucelay-Da Cal, Enric. (Ed.) (2014). *6 d'Octubre: la desfeta de la revolució catalanista de 1934*. Barcelona: Editorial Base.
- Graham, Helen. (2019). *La República española en guerra*. Barcelona: Debate.
- Ivern Salvà, M. Dolors. (1989). *Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936)*. (Vol. 2.). Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Jackson, Angela. (2008). *Els brigadistes entre nosaltres: pròleg i epíleg a l'última gran batalla de al Guerra Civil espanyola*. Valls: Cossetània Edicions.
- Manent Segimon, Albert. (2006). *La guerra civil i la repressió del 1939 a 62 pobles del Camp de Tarragona*. Valls: Cossetània Edicions.
- Maristany Tió, Carles (2015). *Notes històriques de Vilanova d'Escornalbou*. Vilanova d'Escornalbou: Ajuntament de Vilanova d'Escornalbou.
- Maristany Tió, Carles. (1982). *Toponímia de Vilanova d'Escornalbou i el seu terme municipal*. Tarragona: Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV.
- Martin Ramos, José Luis. (2012). *La rereguarda en guerra: Catalunya, 1936-1937*. Barcelona: L'Avenç.
- Martin Ramos, José Luis. (2015). *Territori capital: la guerra civil a Catalunya, 1937-1939*. Barcelona: L'Avenç.
- Molins López-Rodó, Joaquín M. (1985). *Elecciones y partidos políticos en la provincia de Tarragona (1890-1936)*. (Vol. 1). Tarragona: Publicacions de la Diputació de Tarragona.

- Munté Mateu, Josep., Garcia Caballé, Albert. (2013). *Un racó de "Chabola Valley" (juny-juliol de 1938)*. Lo ViOlí, Núm. 15, p. 27-29.
- Navais Icart, Joan; Samarra Sancho, Frederic (Ed). Banqué Martí, Josep. (2004). *Comunistes i Catalans*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs.
- Nolla Gili, Vicenç. (1987). *Per carrers i places*. A Marquès Suriñach, Joan (Ed.). *La força de la fe a Catalunya: durant la Guerra Civil (1936-1939)*. Girona: Editorial Pal Verd.
- Orensanz, Toni. (2008). *La violència revolucionària a l'estiu de 1936*. Lo ViOlí. Núm. 4, p. 26-28.
- Orensanz, Toni. (2016). *L'Òmnibus de la mort: parada falset*. (4^a ed.). Ara Llibres.
- Palomar, Salvador. (1995). *La Confraria del Roser d'Albarca*. La Carxana. Núm 1., pp 01-02.
- Papiol Mora, Maria Àngels., Bagunyà Golobart, Josep., Badia Torras, Lluís. (revisió). (1992). *Martirologi de la Federació de Joves Cristians de Catalunya*. La formiga d'Or.
- Piqué Padró, Jordi. (1996): *La crisi de la rereguarda: revolució i guerra civil a Tarragona (1936-1939)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Prats Auqué, Enric. (2003). *Noms de lloc, llinatges i renoms de l'Argentera*. Barcelona: Institut Cartogràfic de Catalunya.
- Prats Auqué, Enric. (2006). *Noms de lloc, llinatges i renoms de la Torre de Fontaubella*. Barcelona: Institut Cartogràfic de Catalunya.
- Ramírez Dolcet, Òscar. (2019). *Records de Riudecanyes: relats de memòria oral*. La Canonja: La Banya Edicions.
- Recasens Llord, Josep. (2005). *La repressió franquista a la comarca del Baix Camp, exclosa la ciutat de Reus (1939-1950)*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs.
- Recasens Llord, Josep. (2009). *La repressió franquista al Priorat (1939-1950)*. Priorat: Centre cultural i Recreatiu La Unió de Torroja del Priorat, Arxiu Comarcal del Priorat.
- Roig Fransitorra, Montserrat. (1977). *Els Catalans als camps nazis*. Barcelona: Edicions 62.
- Roigé Figueras, Dolors. (1989). *Els noms de lloc i de persona de Riudecanyes*. Reus: Centre d'Estudis de la Comarca de Reus.

Solà Gussinyer, Pere. (1998). *Itineraris per la sociabilitat meridional catalana: l'associacionisme i la cultura popular a la demarcació de Tarragona (1868-1964)*. Tarragona: Diputació de Tarragona.

Solé Sabaté, Josep M., Villarroya Font, Joan. (1989). *La repressió a la rereguarda de Catalunya (1936-1939)*. (Vol. 1). Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Soler Becerro, Raimon. (2014). *Les eleccions municipals de 1934 a Catalunya*.

Soy i Aumatell, Cristina. (1991). *Devoció popular a Tavertet: les confraries*. Els Cingles de Collsacabra. Núm 26., pp 09-11.

Ucelay Da cal, Enric. (1982). *La Catalunya populista: imatge, cultura i política en l'etapa republicana (1931-1939)*. Barcelona: Edicions de la Magrana..

Unió de Rabassaires. (1935). *Els desnonaments rústics a Catalunya*. Barcelona.

Vilanova Ribas, Mercè (1986). *Atlas electoral de Catalunya durant la Segona República*. Fundació Jaume Bofill.

Recursos web

Beatificacions. (2013). Màrtirs del s.XX: Antoni Noguès Martí, prevere. Recuperat a: <http://www.beatificacions2013.arqtgn.cat/2018/11/27/antoni-nogues-marti-prevere/>

Federació de Cristians de Catalunya. (2020). Causa de Beatificació: Ricard Nolla Gili. Recuperat a: <http://federaciocristians.cat/index.php/ca/causa-de-beatificacio/item/493-ricard-nolla>

López Esteve, Manel. (2013). *Els Fets del 6 d'Octubre de 1934*. Barcelona: Editorial Base. Annex 1. Recuperat a https://www.editorialbase.cat/fitxers/FetsOctubre_Annex1.pdf

López Esteve, Manel. (2013). *Els Fets del 6 d'Octubre de 1934*. Barcelona: Editorial Base., Annex 2. Recuperat a: https://www.editorialbase.cat/fitxers/FetsOctubre_Annex1.pdf

ID1765. Deportats catalans i espanyols als camps nazis, Memorial Democràtic. Recuperat a: <https://banc.memoria.gencat.cat/ca/app/#/result/deportats/1765>

ID429. Deportats catalans i espanyols als camps nazis, Memorial Democràtic. Recuperat a: <https://banc.memoria.gencat.cat/ca/app/#/result/deportats/429>

Instituto Nacional de Estadística. Poblaciones de hecho desde 1900 hasta 1991. Cifras oficiales de los Censos respectivos. Recuperat a:

<https://www.ine.es/jaxiT3/Tabla.htm?t=3076>

ISOCAC. (2019). La Base de dades de l'Associacionisme català contemporani: 1868-1980. Institut Ramon Muntaner. Recuperat a: <https://www.irmu.org/base-de-dades-associacionisme>

SIDBRINT. Beston, Aimé. Universitat de Barcelona. Recuperat a:

<http://sidbrint.ub.edu/en/node/30105>

Soler Becerro, Raimon. (2014). Les eleccions municipals de 1934 a Catalunya.

Recuperat a: https://issuu.com/municipals1934/docs/2-1_resultats_en_percentatge_v2

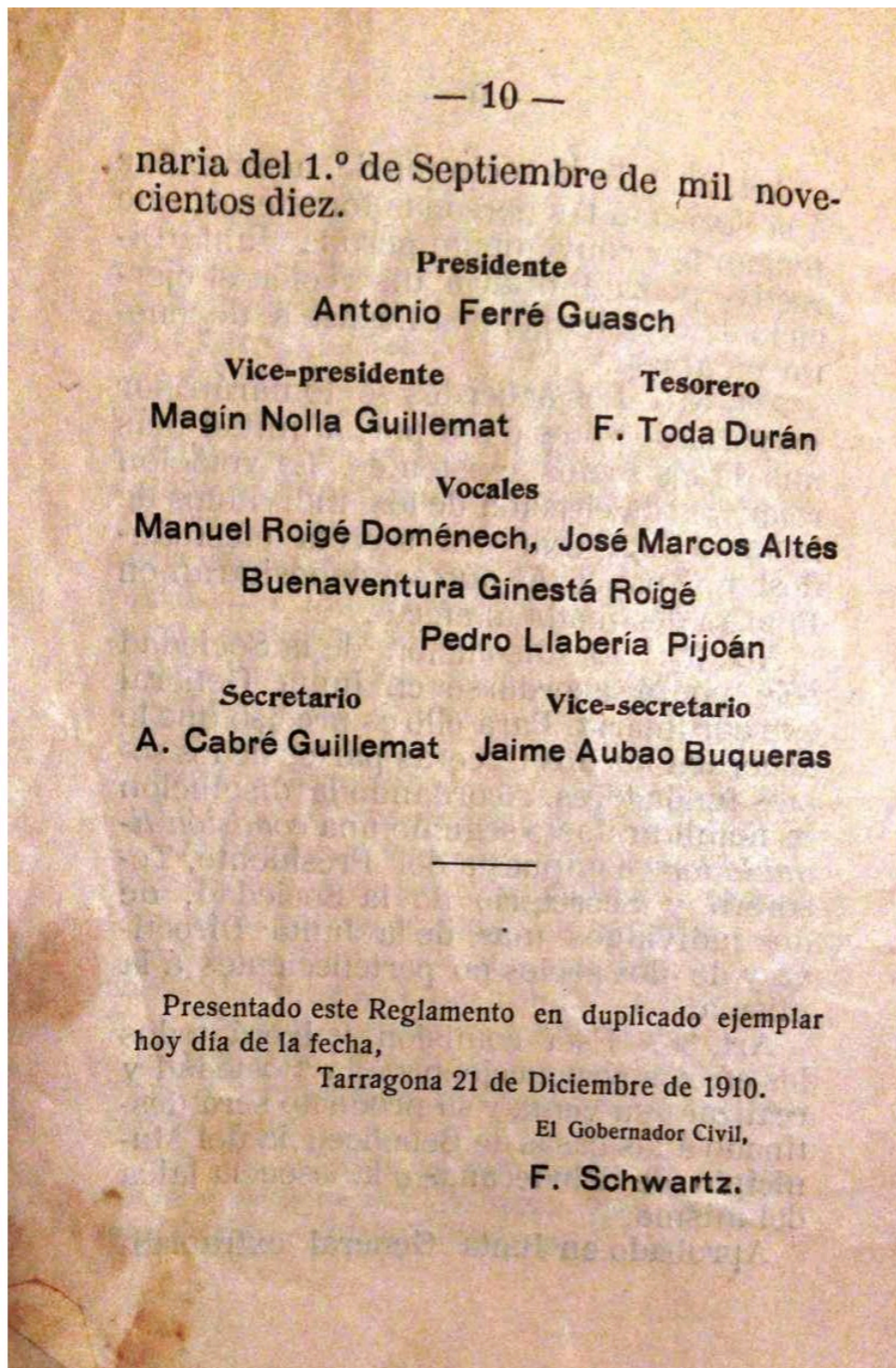
Territori. Ajuntament de Pradell de la Teixeta. Recuperat a:

<http://www.pradelldelateixeta.cat/territori/>

Vissir 3. Institut Cartogràfic de Catalunya. Recuperat a: <http://www.icc.cat/vissir3/>

Annex

1. Primera Junta de la Societat Joventut d'Unió Republicana de Riudecanyes

2. Inventari de l'església de Duesaigües

16

8

GENERALITAT DE CATALUNYA

COMISSARIA DE TARRAGONA

COMISSIO DEL PATRIMONI ARTISTIC DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA

TARRAGONA

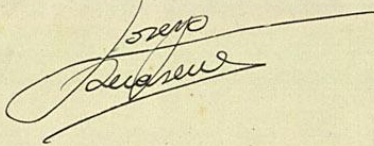
Hem rebut del Ajuntament de DOSAIGUES els següents objectes :

- 1 calze d'argent daurat
- 1 calze metall blanc
- 1 calze barròc d'argent
- 1 calze modern de metall
- 1 calze mode n d'argent
- 1 copó argent renaixement
- 1 reliquiari renaixement
- 1 custodia barroca argent
- 1 veracreu metall groc
- 1 palmatoria de metall blanc
- 1 morter de bronze
- 1 sants olis
- 1 palmatoria de metall
- 2 portapaus de metall
- 1 campaneta de metall
- 1 vinagreres d'argent
- 1 hostiaris de ferro
- 2 llibres
- 1 pàt de metall groc
- 3 rajoles (ceramica catalana)
- 1 talem .

a més una central senyera i quatre troços d'altres joies històriques

Aquestos objectes han estat recollits per elements de la Comissio del Patrimoni Artistic de la Generalitat de Catalunya per ésser traslladats als Museus en corresponguin

Per la C P A

DOSAIGUES a 24 d'octubre de 1936

A. H. N.
CAUSA GENERAL

ARCHIVO ESTADAL

© Archivos Estatales, <http://pares.culturaydeporte.gob.es>

3. Vestigi d'una confiscació duta a terme pel Comitè Antifeixista de l'Argentera

